

AMİN MAALOUF

Béatrice'den
Sonra Birinci
Yüzyıl

ÇEV: ESİN TALU-ÇELİKKAN

kutuphaneci

3.Basım

telos 115

edebiyat 074

Amin Maalouf

Beatrice'den Sonra Birinci Yüzyıl

Kitabın Özgün Adı
Le Premier siecle apres Beatrice

Fransızcadan Çeviren
Esin Talu - Çelikkan

Telos Yayıncılık 1997

kutupyıldızı

Birinci Basım
Şubat 1998
İkinci Basım
Mart 1998
Üçüncü Basım
Nisan 2000

AMİN MAALOUF

BEATRICE'DEN SONRA
BİRİNCİ YÜZYIL

Çeviren : Esin Talu-Çelikhan

telos

kutupyıldızı

Anneme

kutupyıldızı

kutupyıldızı

*Prag dolaylarında bir hanın bahçesinde sen
Masanın üstünde bir gül, öylesine mutlusun sen
Öykünü nesirle yazacak yerde
Güldeki altın böceğini gözlemliyorsun sen*

APOLLINAIRE,
Alcools

kutupyıldızı

kutupyıldızı

BU SAYFALARA AKTARDIĞIM OLAYLARIN TANIKLARINDAN SADECE BİRİ OLDUM. Seyirci kalabalığından daha yakın ama onlar kadar aciz. Biliyorum, adımdan söz edildi kitaplarda. Geçmişte bundan gurur da duydum. Ama artık duymuyorum. At arabası doğru limana vardığına göre, öyküdeki hınk deyci at sineği sevinebilirdi artık! Yolculuk bir uçurumun dibinde bitseydi, neyle gururlanmış olacaktı? Benim rolüm de böyle oldu. Aslında gereksiz ve talihsiz bir at cambazı. Neyse ki ne işbirlikçi oldum ne de kandırıldım.

Hiç serüven peşinde koşmuş değilim, zaman zaman, serüven gelip beni buldu. Bir seçimde bulunabilseydim, çocukluğumdan beri düşkün olduğum ve seksen üçüncü yaşımı doldurduğum bugün de düşkün olmayı sürdürdüğüm tek âleme, böcekler âlemine, o dikkat çekici miniklere, zarif, becerikli ve şaşılacak kadar bilge olan böceklerle yönelirdim.

Bana inanmayanlara, böcek savunucusu olmadığımı tekrar etmek gibi bir huyum var. Biz, insanların evcilleştirip bir o kadar da öldürdüğü ve kesin olarak yendiği hayvanlara karşı âlicenap olabiliriz. Böceklerle karşı değil. Onlarla bizim aramızda savaşım sürüyor, her gün, acımasızca. İnsanın galip geleceğine dair hiçbir gösterge yok üstelik. Böcekler, yeryüzünde bizden çok önceleri vardı, bizden sonra da var olacaklar ve çok uzaklardaki yıldızları keşfettiğimizde, kendi hemcinsleri-

mizi değil de böcekleri bulacağız. Bu da bizi, sanırım avundurmuş olacak.

Söyledim, böcek savunucusu değilim. Ancak kuşku yok ki onların sürekli bir hayranıyım. Nasıl olunmaz? ipekten, baldan ya da Sina çölündeki kudret helvasından daha soylu bir şeyi kim yaratabildi? İnsanoğlu öteden beri, böcek ürünlerini, dokumayı ve zevki taklit etme peşindedir. Ya "adi" sineğin uçuşuna ne demeli? Onu taklit etmek için, acaba kaç yüzyıl gerekecek? "Zavallı" bir larvanın gösterdiği değişim de cabası!

Örnekleri sonsuza kadar uzatabilirim, ama amacım bu değil. Daha sonraki sayfalarda, böceklerle olan düşkünlüğümden değil, ama insanlara ilgi duyduğum ender anlardan söz edilecek.

Beni duyan da, insandan kaçan bir ayı sanacak. Doğru değil. Öğrencilerim beni iyilikle anmaktadır. Çok olmasa da insan arasına karıştığım zamanlar oldu hatta köşede kenarda dostluklar kurduğum da oldu. Özellikle Clarence vardı, sonra da Beatrice. Onlardan tekrar söz edeceğim.

Yalana kaçmadan özetlersem, günlük dertlere çok az ilgi duymuşumdur ama çağımın büyük tartışmalarına hep dikkat kesilmişimdir.

Gençliğimin yüzyılına, saf coşkularına, bininci yılın yaklaşması karşısındaki korkularına, atoma ve yine atoma ve büyük salgınlara, kutuplar üzerindeki Damokles geçitlerine hep candan bağlandım. O büyük bir yüzyıldı, bana kalırsa en büyüğü, belki de son büyük. Bütün bunalımların ve sorunların yer aldığı yüzyıl; bugün, yaşlılığımın yüzyılında sadece çözümlerden söz ediliyor. Ben her zaman, sorunları Tanrı'nın, çözümleri Şeytan'ın yarattığına inanmışımdır. Sorunlar bizi altüst ediyor, hırpalıyor, şaşırtıyor, kendimizden geçiriyor. Sağlıklı dengesizlik, bütün türler sorunlar sayesinde gelişiyor; donup sönmeleri de çözümler yüzünden... Belleği-

mizdeki en kötü cinayetin adı "Nihai Çözüm"¹ adını taşıyorsa, bu bir rastlantı mı?

Şimdi, şu cılız, şu asık yüzlü, şu kararmış dünyada, çevremdeki tüm o kin selini, her şeyi yeni bir buzul çağı gibi kapsayan o evrensel titrekliliği gördükçe, bunlar dahiyane bir "çözümün" ürünleri değil mi? diye soruyorum.

Oysa bininci yüzyılın sonu muhteşemdi. Soylu, bulaşıcı, yok edici, Mesihçi bir sarhoşluk. Hepimiz, Tanrı'nın lütfunun yavaş yavaş bütün dünyaya yayılacağına, bütün ulusların barış, özgürlük, bereket içinde yaşayacağına inanıyorduk. Bundan böyle tarih, generaller, ideologlar, despotlar tarafından değil, yıldızbilimciler ve biyoloji uzmanları tarafından yazılmış olacaktı.

Ben de uzun süre bu umudu besledim. Böylesi manevi ve teknik ilerlemelerin ters tepeceğini, önce karşılıklı ilişki yolunun kapanacağını, pek çok duvarın örülebileceğini ve bütün bunların fazlasıyla var olan ama hiç akla gelmemiş bir kötülük yüzünden olacağını söyleselerdi, kuşağımın pek çok insanı gibi ben de omuz silkip geçerdim.

Yazgının hangi çirkin aldatması ile düşlerimiz bozuldu? Bu noktaya nasıl geldik? Neden kentten ve uygar yaşamdan kaçmak zorunda kaldım? Burada anlatmak istediğim, en sadık biçimiyle, mümkün olan en büyük titizlikle anlatmak istediğim, yeni yüzyılın daha ilk yıllarından itibaren bizi saran, gerek büyüklüğü gerek içeriği açısından görülmemiş bir geriliğin içine çeken felaketin, ağır, yavaş gelişmesidir.

Bizi çevreleyen teröre karşın, sonuna kadar, dinginlik içinde yazmaya çalışacağım. Şu anda, dağ başındaki sığınağımda, kendimi güvende hissediyorum ve elim, gerçeği aktaracağım el değmemiş kağıtlar üzerinde titre-

(1) Nihai Çözüm ya da son çözüm yolu, Nazilerin Yahudi ırkını kökten yok etmeyi hedefleyen uygulaması. (Ç.N.)

miyor. Aksine, geçmişteki bazı olayları anımsadıkça, bir hafiflik, bir kıvanç duyuyor ve anlatacağım dramı unuttur gibi oluyorum. Değersiz olan ile olağanüstü olanı aynı kağıdın üzerine geçirmek, yazının hünerlerinden biri değil mi? Bir kitapta her şey kurumuş mürekkebin önemsenmeyecek kalınlığına bürünür.

Giriş faslına paydos! Ben sadece olayları aktaracağım söz vermiştim.

kutupyıldızı

HER ŞEY KAHİRE'DE BAŞLADI. Bundan kırk dört yıl önce, çalışmayla geçen bir şubat haftası sırasında! Gününü, saatini bile not etmişim. Tarihlerle oynayıp durmanın ne yararı var? Üç sıfırlı yıl dolaylarındaydı demek yeterli. "Başladı" mı dedim? Benim için başladı, demek istiyordum. Tarihçiler, dramın doğuşunu çok daha eskilere götürüyor. Ama ben, tam tanıklık sınırında duruyorum. Benim için olay, ona ilk rastladığım zaman doğdu.

Böylesi bir giriş, benim büyük gezginler soyundan olduğum izlenimini yaratabilir. Nil sahilinde bir buluşma, Amazon'a veya Brahmaputra'ya kaçış... oysa tam tersine! Ömrümün büyük kısmını çalışma masamın başında geçirdim. Asıl yolculuğu, bahçem ile laboratuvarım arasında yaptım. Bundan da en ufak bir pişmanlık duymuyorum. Mikroskopa her baktığımda, benim için yolculuk başlamış olur.

Bir uçağa gerçekten bindiğimde, bunu, bir böceği daha yakından incelemek için yapıyordum. Mısır'a yaptığım o yolculuk da, "skarabe" ile⁽¹⁾ ilgiliydi. Alışık olmadığım bir yönden. Genelde, konusu sadece tarım ya da salgın hastalık olan seminerlere katılırdım. *Phylloxera* (asmabiti) *Propilla japonica*, anofel veya çeçe sineği, tarih kadar eski bir konunun, "düşmanımız hayvanlar"

(1) Skarabe: Pislik böceği. Eski Mısır'da dinsel simge. Güneşin hergün doğuşunu simgeler. Aynı zamanda insan ruhunun ölümsüzlüğünün simgesidir. Eski Mısır mezarlarında bulunan çok sayıda böcek kalıntısı bu inanca işaretir. (Ç.N.)

konusunun şeref konuğu olurlardı. Oysa Kahire'deki toplantı farklı olacağa benziyordu. Çağrı mektubu şöyle diyordu: "Mısır uygarlığında skarabenin yeri: Sanat, din, mitoloji, efsane açılarından."

Firavunlar zamanında, skarabeye kutsal bir nitelik verildiğini söylemekle, kimseye yeni bir şey öğretmiyeceğim. Özellikle "kutsal skarabe" diye bilineni ya da *Scarabeus sacer* böyleydi. Ne var ki bu böceğin her türü, bu niteliğe sahipti. Onun sihirli olduğuna, yaşamın büyük sırlarını bildiğine inanılırdı.

Öğrenim yıllarım boyunca, öğretmenlerimden her biri bunu kendine göre anlatmıştı. Doğa Bilimleri Müzesi'nde kendi laboratuvarım olduğu zaman da, benim öğrencilerim skarabe hakkında övücü, heyecanlı öykü öğrenmeye hak kazandılar. Bir kınkanatlılar uzmanı için, II. Ramses'in, tezek yiyici bir böceğe taptığını öğrenmenin ne demek olduğunu bir düşünün! Skarabeye tapmak Mısır sınırlarını aşmış, Yunanistan'a, Feni-ke'ye, Mezopotamya'ya kadar yayılmıştı. Romalı lejyonerler kılıçlarının kabzasına bir skarabe resmi kazıtmayı adet edinmişlerdi. Etrüsklerde, ametist gibi ince mücevherler, skarabe biçiminde işlenmekteydi.

Benim uzmanlık alanımda skarabe, bir utku, bir soyluluk ünvanı idi. Hatta, saygı değer atalarımızdan biri diyecektim. Doğal olarak, onunla ilgili bazı araştırmalar yaptım, kitaplar okudum. Ona elbette ki adi bir hanım böceği muamelesi yapamazdım. Bütün böcekler aynı tezekte yetişmez. Bununla birlikte araştırmalarım ne denli derinleşmiş olursa olsun, Kahire'deki toplantıda bana yer yok gibiydi. Sekiz ülkeden gelmiş yirmi beş kişi arasında bir tek ben hiyeroglif okumasını bilmiyor, firavunların kaçınıcı Thoutmes ya da Amenophis olduklarını çıkartamıyor ve bir tek ben Koptçanın "sasidik" olanı ile "subakmimik" olanını - gerçi kimse bana bir daha hiç duymadığım bu sözcüklerin anlamını sorma-

mıştı ama, sanırım bunları doğru dürüst yazmayı bece-
rebildim - bilmiyordum.

Hepsi beni aşağılamak için birleşmişler gibi, aslında çok eğlenceli görünen firavunlara ilişkin deyimler kullanıyor ve kuşkusuz hiçbiri bunları çevirmeyi düşünmüyordu. Onların çevresinde, dinleyicinin bilgisinden kuşku duyuyormuş gibi görünmemek için böyle bir şey yapılmazdı.

Sıram geldiğinde, Mısır bilimci ve arkeolog olmadığım, Koptçayı bilmediğim halde, o güne kadar bilinen kınböceklerin üçyüz altmış binini, yani canlı yaratıkların üçte birini, affınıza sığınarak, bildiğimi söyledim. Hiç adetim olmadığı halde övünme payı çıkarttığım için kusura bakmayın, ancak o gün beni boğan okumayazma bilmezlik duygusundan kurtulabilmem için, buna gereksinimim vardı!

Bunu belirttikten ve etkisini dinleyicilerimin yüzlerinde okuduktan sonra, kendi konuma, yani skarabenin beslenme ve üreme biçimlerini tanımlamaya ve davranışlarında firavunlar ve uyrukları için onca etkileyici, onca gizemli ve onca öğretici görüneni anlamaya yardımcı olacak kendi konuma girebildim.

Eski Mısırlıların, bizden dört bin yıl önce yaşamış da olsalar, asla ilkel bir kavim olmadıklarını belirtme gerek yok. Büyük piramiti yapmışlardı ve şayet sığırın tezeğini yoğurmakla uğraşan bir böceğin üzerine hayranlıkla eğilmişlerse, buna ancak saygı duymamız gerek.

Skarabenin yaptığı neydi? Daha doğrusu ne yapmaktadır? Ona tapınılması, davranışını değiştirmesine hiç de yol açmamıştı. Arka ayaklarıyla tezekten bir parça kopartıp yuvarlamakta, önüne geçirip topaklamaktadır. Daha önce toprağa bir delik açmıştır, topağını yapmayı tamamladığında, onu deliğe itmektedir. Hatta, birinci harikası da budur, doğrudan deliğe iteceği yerde

ters yöne, ufak bir kum çıkıntısının tepesine doğru iter ve oradan yuvarlanarak deliğe girmesini sağlar.

Akla, Sisypheos⁽¹⁾ geliyor; zaten skarabelerin en bilinen türüne *sisyphus* denilir. Ancak Mısırlılar bunda bir başka efsane, bir başka simge görmüşlerdir. Skarabe bir kez topağını deliğe soktukten sonra, yerinden oynama-ması için onu armut biçimine sokar, sonra da ince ucuna, bir yumurta bırakır. Oradan çıkan larva, beslenecek bir şeyler bulur ve orada olgunlaşınca kadar yani yeni bir skarabe "kabuğundan" çıkıp aynı hareketleri yapınca kadar kendi kendine yaşar.

Bu yuvarlanan topağa Mısırlılar, güneşin gökyüzündeki hareketinin simgesi demişlerdir ve tezekte tabutlarını kıran skarabeler için de ölümden sonra diriliş demişlerdir. Piramitler, stilize edilmiş muazzam armutlar değiller midir? Ölünün, skarabe gibi, günün birinde daha güçlü çıkacağını ve işinin başına döneceğini ümit etmemişler miydi?

Konuşma dinleyicileri pek doyurmamıştı, ancak benden sonra söz alan Danimarkalı Mısırbilimcisi Prof. Christensen'in parlak konuşması tam anlamıyla tatmin edici olmuştu. Konuşmamda değindiğim zoolojik ayrıntılar için bana teşekkür ettikten sonra daha çok işin simgesel yönü üzerinde durdu: Skarabenin, dirilişin habercisi olduğuna inanılmış ve o günlerin yerleşik dininde ve halk inançlarında onu her türlü etki gücüyle donatmışlardı. Onu ölümsüzlüğün, dolayısı ile hayatın, sağlığın doğurganlığın simgesi olarak yüceltmişlerdi. Lahitlere konulmak üzere taştan skarabeler yapmışlardı. Sertleşmiş kilden olanlarını mühür olarak kullanıyorlardı.

— Bir mühür, bir belgenin altına, aslına uygunluğu-

(1) Sysphos: Yunan mitolojisinde kurnazlığın simgesi olan Korinthos kralı. Bir kayayı iterek tepeye çıkartmakla cezalandırılır ama kaya tam doruğa varacakken yuvarlanır ve bu böyle sürüp gider. (Ç.N.)

nu doğruluğunu belirtmek için basılır, diye devam etti konferansçı. Ölümsüzlüğün simgesi olan skarabeler, bu kullanım için biçilmiş kaftan idiler. Şayet firavunlar yaşama dönebilselerdi, binlerce yıllık papirüse kaydedilmiş arşivlerinin toz olduğunu ama taş mühürlerinin dayandığını görürlerdi. Kutsal böcek, kendine göre ölümsüzlük vaadini yerine getirmişti. Bu mühür skarabelerden binlercesi bulundu ve Mısırbilimciler, bunlardan bir sürü bilgi edindiler. Şikago'dan Taşkent'e, yeryüzündeki müzelerden her birinde her nesneyi incelemiş olan Danimarkalı, bizler için bütün mühür sahiplerinin (firavunlar, haznedarlar ve Osiris rahipleri) ve dilek formlerinin sayımını yapmıştı. Hele bir tanesi vardı ki, büyü sözler gibi tekrar edilip duruyordu: "Adın devam etsin ve bir oğlun olsun!"

Bu tekrarların bıktırabileceği dinleyicileri oyalamak için, Christensen cebinden küçük bir karton kutu çıkarttı ve başparmağı ile işaret parmağı arasında tutarak, gözümüze sokuverdi. Durmadan altından, zümrütten, yakuttan, oymalardan ve kakmalardan söz edilen bir konuşmanın hemen ardından ortaya çıkan bu kaba saba kutunun, rahatsız edici bir yönü vardı. Danimarkalı da bu etkiyi yapmak istiyordu.

—Bunu dün gece, Kahire'nin en büyük alanı El-Tahrir Meydanı'nda satın aldım. Bakın, bunlar skarabenin baklaları denilen koca bakla taneleri biçiminde yassı kapsüller. İçlerinde toz var. Reçetesine göre, bunlardan yutan erkek, erkeklik gücü kazanacak ve ayrıca, diriliğinin ödülünü bir erkek çocuk sahibi olmakla alacak.

Danimarkalı konuşurken, bir yandan da baklalar-dan birini kırmış ve içindeki toz, konuşma metninin üzerine dökülmüştü.

—Gördüğünüz gibi skarabe, bazı çağdaşlarımızın gözünde de, geçmişte olduğu gibi, büyü niteliğini ko-

rumaktadır. Üstelik bunu yapan hiç de cahil biri değil, çünkü skarabe resmini **çok gazel çizmiş ve** artık ezbere bildiğimiz formülü Arapça **ve** İngilizce yazmış: "Adın devam etsin ve bir oğlun olsun."

Herkes kahkahayı bastı ama rolünü iyi oynayan Christensen, parmağını ve bir kaşını kaldırarak herkesi susturmayı becerdi. Çok önemli bir açıklamada bulunacakmış gibi!

—Şunu söylemeliyim ki diye devam etti, söz konusu baklalar bana yüz dolara mal oldu. Normal fiyatının bu olduğunu sanmıyorum, ama bir kez yüzlüğü çıkartmış bulundum ve oğlan, melekler gibi gülümsiyerek onu elimden kaptı. İşte size bir masraf ki, Aarhus Üniversitesinin muhasebecisi ödemeye asla yanaşmayacak!

Hemen o akşam El Tahrir Meydanı'na gittim. Niyetim, bir hatıra olarak "skarabe baklaları"ndan edinmek ama kesinlikle kazıklanmamaktı! Odamdan çıkacağım sırada cüzdanımdan on dolarlık bir banknot çıkartıp cebime koydum ve ceketimi özenle ilikledim.

Bu önlemden sonra artık büyük alanı keşfe çıkabilirdim. Hiç de ruhsuz olmayan bir muazzamlık, insan kaynaşmasını azaltmayı hedefleyen ama aksine arttıran ve ona bir üçüncü boyut kazandıran birbirine geçmiş hava köprüleri. Aylak askerlerin ve telaşlı satıcıların omuz omuza oldukları bu koskoca alanda, işsiz güçsüz takımının, dilencilerin, her çeşit madrabazın oluşturduğu bir ormanda kapsül satıcısını arıyordum. Daha doğrusu, en turist halimle ilgisini çekmeye çalışıyordum.

Bir kaç dakikacık içinde iki satıcı yanaştı. En küçüğü, kendiliğinden, elime bir kutu tutuşturdu; on dolarlık banknotumu salladım ve daha çok isteyecek olursa çok kızacağımı belli ettim. Hayretle, elini cebine sokup paranın üstünü vermeye koyulduğunu gördüm. Üstü kalsın demeye getirdim ama, borcunu son kuruşuna ka-

dar vermeye kararlı görünüyordu. Bu kadar dürüst davranışı neden yüreklendirmemeli? İtiş kakış ortasında paranın üstünü zar zor biraraya getirmesini bekledim. Para, bozuk paraydı ama önemli olan davranıştıydı, öyle değil mi? Omuzuna vurarak ona teşekkür ettim. Otele yönelerek, gözlerimle Danimarkalı dostumu aramaya başladım.

Bardaydı, ülkesinin birasıyla dolu bir bardağın karşısında oturmuştu. Böbürlenerek aldığımı gösterip, fiyatını söyledim. Becerikliliğim için beni kutladı. Yolculuğa çıkınca saflaştığından dert yandı ve hesabı göreceği sırada, bu işi bana bırakmasını söyledim:

— Zaten gün size yeterince pahalıya mal oldu.

Ceketimin düğmesini açtım. Yok. Cücdanım yok olmuştı.

Daha sonra olanlarla ilgisi olmasaydı, benim için hiç de hoş olmayan bu olayı belki de anlatmazdım. Gerçekten de, **Christensen bu** kapsüllerden söz ettiğinde, o kadar eğlenceli bulmuştum ki, kendi kendime, Paris'e dönüşümde **olayı** öğrencilerime anlatmaya söz vermiştim. **Tam** akademik bir şaka denilebilirdi. İşin önemli yönü **bu** değil aslında, "skarabe baklaları" birkaç saat içinde Museum'u dolaşıp, gülen bir sürü adamın arasından **daha** ilgi ile bakan birine rastlayabilirdi. Bu da belki, **gizi zamanında** çözümlemeye ve dramı önlemeye yaramış olurdu...

Bunu yapacak yerde, eve döner dönmez, uğursuz nesneyi, aptallığımın bir kanıtı olarak ve bir daha görmemek umuduyla bir çekmecenin dibine atıverdim.

Aradan on gün geçtikten sonra da, tamamen unuttum. Kazandığım ya da kaybettiğim para bende asla sürekli sevinç ya da öfke yaratmaz. Ama o gün, çileden çıkmıştım. Kasr-el Nil Sokağı'nda tavsiye edilen bir kitapçıdan eski kitaplar almak niyetindeydim. Otelin lo-

bisinde, eski papirus üstüne yapılmış nefis bir skarabe röprodüksiyonu görmüştüm, alıp çerçeveletme niyetindeydim. Ödeme olanağım kalmayınca bunları almaktan vazgeçmek ve yolculuğumun son günü, bizleri serbest bıraktıklarında, odama kapanıp seminer dosyalarını tekrar tekrar okumak zorunda kaldım.

Böylece "skarabenin baklaları" çekmecede tıkılıp kaldı. Kafamın içinde de hiçbir anısı kalmadı. Ne yazık ki daha sonra ortaya çıkacaklardı.

Bu ara Clarence geldi - az daha gökyüzünden indi - diyecektim.

kutupyıldızı

BİR PAZARTESİYDİ, KAHİRE'DEN DÖNÜŞÜMDEN SONRA İLK PAZARTESİ. YİNE DE ALIŞKANLIKLA-RIMDAN HER BİRİNE KAVUŞMUŞ ve anılarımı bir kenara itmiştim. Profesör Hubert Favre-Ponti, iki elinde kahve fincanı ve sırtında beyaz gömleği ile haftalık ziyarete geldiğinde, ne skarabelerden ne Mısır tarihinden konuşuldu, gazetecilerden ve göçmen çekirgelerden söz edildi.

Çekirgelerden söz edildi çünkü meslektaşım çekirge âfeti konusunda uzmanlaşmıştı; gazetecilerden konuşuldu çünkü bir yöre çekirgelerin istilasına uğrayıp yerle bir olsa - ve genellikle bu Sahra Afrikası olurdu ve her üç sonbaharda bir meydana gelirdi - Favre-Ponti'ye başvurulurdu.

Favre-Ponti'nin bu konuda, benim gibi insanlığa daha az zararlı olanlarla ilgilenen pek çok meslektaşının gözünde ayrıcalıklı bir yeri vardı.

Şansının ve neden olduğu kıskançlıkların farkında ol- sa bile, Favre-Ponti hiçbir şey belli etmezdi. "Afet" boy verdiğinde de, zamanının yarısını basını kabul etmekle, diğer yarısını da basından şikâyet etmekle geçirirdi.

—Biliyor musun sevgili meslektaşım, karşında öğrencilerinin yaşında bir genç durur ve sen ciddi şeylerden söz ettiğinde not almayı keser, tavana ve raflara bakar ya da sözünü kesip başka konulara geçer. Ayrıca, ertesi günü, senin ağzından ne söyleteceğini asla bilemezsin. Senin "süreşleme aşamasında acridiensler"¹ de- mene bakmaksızın o, "çekirge bulutu"ndan söz eder.

(1) Çekirge.

Belki de Favre-Ponti, meslektaşlarının şimşeklerini üzerine çekmemek için ayrıcalıklı durumunu azımsamak istiyordu. Ama o sabah, sözlerinde insanı rahatsız eden, biraz da uygunsuz kaçan bir işve sezinledim. Nazik olmayı sürdürerek ona bir ders vermek istedim.

— Ben basınla pek sık görüşmüş değilim ama bu sadece aranmayışından ötürüdür. Benimle ilgilenildiği ender zamanlarda büyük hevesle yanıt verdim. Biraz da, herbirimizde olduğu gibi, gururumu okşadığı için. Ama sadece bu yüzden değil. Her zaman, zihinsel sağlığım için, köleleşmemiş bir kitleye ve yıl sonu benden not beklemeyen dinleyicilere daha sık seslenmem gerektiğini düşünmüşümdür. İnsan ancak bu yolla kötü konuşma huyundan ve kullandığı pis sözcüklerden kurtulur. Benim için "acridiens" yerine "çekirge" denmesi pek fark etmezdi. Entomoloji öğrencilerine değil tabii ama halka ne diye söylemesin?

— Yani sen, "yeşil çayırlara göz diken bir çekirge bulutu" demeğe hazır mısın? Söyle öyleyse! Saat on birde bir kadın gazeteci gelecek. Onu sana yollarım. Evet, evet, sana yollarım.

— Bu ciddi olmaz, Hubert. Benim, işin uzmanı olmadığımı pek âlâ biliyorsun.

— Bumı fark edecek mi sanıyorsun?

Bu sözlerde ve bunları söylerken yüzünün ifadesinde, beni, en ufak bir övme niyeti olduğundan pek emin değilim. Kaldı ki meslektaşım, fincanını boş çöp kutusuna atmakta acele edip, küçük bir kahkaha koyuvererek odamdan çıktı. Onu durdurmaya kalkışmadım. Bana meydan okuyordu ve eğlenmiş görünüyordu. Buna karşı koymak da beni eğlendirecekti.

şte Clarence hayatıma, saat tam on biri üç geçe, bir mazareti çıkmış olan Profesör Favre-Ponti'nin selamları ile, girmiş oldu. Bu tutsak alınması olanaksız, bu hatır

için güzel demeyen dinleyiciye, ömür boyu sahip olacaktım. Hatır saymayan ama aleyhte de bulunmayan; özellikle bıkkınlık göstermeyen!

Bu aşamada, "çekirge" kadar bilimsel olmasa da "aşk" sözcüğünü kullanmak istiyorum. O güne kadar adı Clarence olan tek bir insan tanımıştım, o da erkekti. Bir bilim adamı ve çok yaşlı bir Iskoçyalı! Benim Clarence'ım ne bilim adamıydı ne de yaşlı idi. Ve alabil-diğine kadın...

Bakışlarımın önce dudaklarına takıldığını anımsıyorum; gece gülü renginde, bazı Mısır fresklerindeki kayıklar gibi ileriye uzamış. Sonra omuzlarına uzun süre baktığımı anımsıyorum. Kolların, boynun, gövdenin, tenin güzelliğini yapan omuzlardır; duruşu, davranışı, başın duruşunu, hareketlerin uyumunu belirleyen de omuzlardır. Bir kelime ile, güzelliği veren onlardır. Ziyaretçimin kollarının üzerine sarkan ve yüksek, kaygan, esmer ve çıplak omuzlarını saran parlak angoradan bir şalı vardı. Zerafetle açılmış omuzlar bende hep bir sevecenlik duygusu, sürekli okşama ve sarılma isteği uyandırmıştır.

Bütün bu yazdıklarına karşın, Clarence'ın güzelliği ilişkilerimizin devamını pek etkilemedi dersem yalan söylemiş olmam. Gerçi güzelliğe hiçbir zaman ilgisiz kalmadım. Şükürler olsun! Ama beni asıl etkileyen, kalbin yüceliği olmuştur. Onun yanında güzelliğin olması mucizevi, olmaması acıklıdır.

"Gazeteci" geldiği zaman tek kaygım, Favre-Ponti ile tuttuğum bir çeşit bahisti. Bu nedenle, hangi sıra ile ve hangi sözcüklerle neler söyleyeceğimi önceden tasarlamıştım. Dinleyenler için anlaşılır, meslektaşlarım için kusursuz olmalıydım. Herhangi bir dil sürçmesinin af edilmeyeceğini biliyordum.

Clarence karşıma oturmuştu ve en utangaç öğrenci-

lerim gibi dizlerini birbirine yapıştırmıştı. Ama bana kalırsa, incelemede bulunan oydu ve meslektaşlarımı onca kızdıran, acemi çaylaklar gibi not almamaya başladığında, ne yapacağımı şaşırmıştım. Sözcükler gırtlığıma takılıyordu. İki söz söylüyor sonra geveliyordum:

— ... belki de okuyucularınızın ilgisini çekecek konudan uzaklaşmış bulunuyorum.

— Hiç de değil, emin olun.

Masanın üzerinden uzanmış, gözlerimi not defterine dikmiştim.

— Anlıyamadığınız bir şey varsa, söylemekten çekinmeyin. Biliyor musunuz, mesleki deyimler kullanma alışkanlığından kolay kolay kurtulunulamıyor.

— Her söylediğinizi iyice anlıyorum. Lütfen devam edin.

Gülümseyişi nefis, sözleri içtendi. "Lütfen devam edin" demesi sadece "kafanızdakileri söylemeye devam edin, beni ilgilendiriyor" demeye gelmiyor, "Müziği durdurmayın, ninni gibi" demeye de geliyordu. Daha sonra itiraf edeceği gibi beni "hoş ve uyumlu" bulmuştu; ancak o sırada bu sıfatları kullanmaya cesaret edemezdi ama neredeyse bunu yapmıştı. Böyle incelenmeye hiç alışık değildim. Mikroskopun ters yönünde olduğum gibi bir izlenim taşıyordum.

— Okurlarınıza bu tarz bir açıklama gerektiğinden emin değilim, dedim sonunda.

— Açıklamalarınız bana göre çok yerinde. Yalnız başka bir şey düşünüyordum.

Babaca bir tavır takındım:

— Genç zihniniz başka yerlerde geziniyordu.

— Hiç de değil. Zihnimin dolaştığı yer burası. Çevremde gördüğüm her şey beni etkiliyor ve hayale daldırıyor. Bu laboratuvar, bu bahçe, bitkiler, böcekler, takıtığınız bilginlere özgü önlük, modası geçmiş gözlükleriniz ve özellikle bu haşmetli çalışma masası ile çekmece-

lerindeki, ömrüm boyu yabancı olacağım gizemli ve tozlu bilgiler.

Soluklandı, siyah saçlarını, uyanmak istercesine, salladı.

—İşte, size nelere dalmış olduğumu söyledim. Sizin için çevrenizdeki her şey, şiirselliği ve al benisi olmayan şeyler olmalı.

—Burasının artık beni pek etkilemediğini itiraf ediyorum. Bu çalışma masasına gelince, beni kaygılandırdığını söyleyebilirim. Onu böyle haşmetli görüyorsunuz ama bu yanıltıcı görüntünün ardında, içlerinde neşeli tahta kurularının gezindiği bir sürü çatlak var. Bazan, akşamları geç vakte kadar çalıştığımda, atıştırdıklarını duyar gibi oluyorum. Gün gelecek, çok iyi iş gördükleri için, çantamı masanın üstüne koymam her şeyin yerle bir olmasına yetecek. Belki ancak o zaman Yönetim, bir başka masa vermeyi akıl eder. Tabii tüm bina masa ile aynı anda yıkılmazsa...

Ziyaretçim bir kahkaha attı ve her erkeğin, kadınların kendilerine bakmalarını istediği biçimde bana baktı. Başım dönmüş, coşmuş ve yerine koyduğu dolmakalem yüzünden güven duyguma kavuşmuş olarak Museum, profesörler, öğrenciler, Müdür hakkında uzun ve hicvedici bir söyleve giriştim. Eski arkadaşların bir araya geldiklerinde yaptıkları gibi, ne var ki ilk kez gördüğüm bir gazeteciye...

—Bunu yazacak değilsiniz her halde!

Bu kaygılı çağrım zoraki bir gülümseme ile karşılık verdi. Clarence, bir şey söylemeden, gözünü bana dikti. Hiçbir böcek böyle incelenmemiştir. Söylediklerime pişman olmuşum. Yayımlayacağı her sözcüğün, beni yaşamak için seçtiğim yararlı çevreden, öğrencilerimden, meslektaşlarımdan onarılmaz biçimde kopartacağını biliyordum. Ancak henüz bunu farketme aşamasında değildim. Daha sonra, bir dakika sonra, kendimi pişman-

lık dalgasına bırakacaktım. Daha sonra utanacaktım. Ama o anda, beğeni ışıltısı yansıtan o kadın bakışının kaybolmasına katlanamaz adı ve korkak bir yalvarma ile gözünden düşmek istemezdim.

—Şimdi, dedim gerinerek, size vasiyetimi teslim ettiğime göre, huzur içinde ölebilirim.

Gülüşünden, kazandığımı anladım. Beklediğimden fazlası oldu. On gün sonra yayımlanan yazısı, Museum'a ve bahçesine yazılmış gerçek bir aşk şarkısıydı. "Kent çölünde bilinmeyen vaha"; "Karacaların son sığnağı..."; "Neredeyse redingotlu eski tarz bilginler..." diyordu. Bu eski tarz bilginlere örnek, benden başkası değildi ve kibarca "Profesör G." diye söz ediyor ve seven bir biçimde "baştan aşağı incecik bir görünüşü var ve öne doğru öylesine eğik ki, koca postalları dengeyi sağlamasa, dik durması olanaksız" diye tanımlıyordu. Beni sadece bir araştırmacı ve öğretim üyesi olarak tanıtmıyor, hergün Bahçeyi ve hayvanları teftiş eden, neredeyse karacaları eliyle besleyen biri olarak takdim ediyordu çok şiirsel bir biçimde! "Profesör G.'nin Cenneti" başlığını haklı kılmak için belki de böylesine bir şiirselliğe gerek vardı. Kısacası, gerçek ile hayalin birbirine karıştığı ve beni olağanüstü yücelten bir yazıydı.

Tabii itiraflarım hakkında tek satır yoktu. Ancak, büyük bir özenle, göçmen çekirgeler hakkındaki söylevimle ilgili tek satır da yoktu!

BU ARA, KAHİRE'DEN GETİRDİĞİM KUTU, KIRIK BİR FINDIKKIRANIN YANI BAŞINDA, ÇEKMECE-NİN DİBİNDE UYUYORDU. Clarence onu, bir pazar günü buldu. Ömrümde yeri olan bir pazardı ama bu buluşu yüzünden değil. Birlikte yaşadığımız tüm o aylar boyunca, Bitki Bahçesi karşısında, Geoffroy-Saint-Hilare Sokağı'nda geniş daireme gelip yerleşmesi için ısrar etmiştim. Sonunda, o pazar günü geldi.

Yazısı çıkar çıkmaz onu aramıştım; insanlığın yaratılışından itibaren bir tarih saptamışız gibi, görüşmüş, konuşmuş, karşılıklı mırıldanmış, birbirimize dokunmuş, sevişmiştik. İkimiz de, aşık, mutlu, kuşkulu, afacan, çocuklar cennetinde beleşçi birer yetişkindik. Benzerlerini gözlediğimden, aşkın hayatta kalabilme kurnazlığı olduğunu biliyorum ama, gözlerini kapatmak tatlı oluyor.

Bu serüvende her şey, benim için mucize idi, sürükleyici idi, kesindi. Her halde Clarence için de öyle olacak ama bir yabancının bahçesine iki ayağı ile atlama- iradesine ve titizliğine sahipti. Belki de, daha ikinci buluşmamızda, kınkanatlılar koleksiyonumu ona göstermekle hata ettim. O tarihte üç yüz örneğe sahiptim ve bunların arasında övüncüm olan harikulade bir dev dynaste vardı. Kınkanatlılar dışında bir de olağanüstü boyda bir çıyan ile cüce bir zehirli örümceğe sahiptim. Clarence'ın ilk tepkisinden, bunlarla birlikte yaşamaya onu kandırmak için, zamana ihtiyacım olacağını anla-

dım. Bu karşılaşmayı daha ustaca hazırlamam gerekirdi. Bu zavallı ölmüş hayvancıkların bir para koleksiyonu kadar zararsız olduklarını ama benim için onun kadar değer taşıdığını, üstelik hırsızların ilgisini çekmek için bir meziyete sahip olduklarını istediğim kadar tekrar edeyim, Clarence o andan itibaren bizim böcekler alemi ile ilişkilerimizin, sadece benimle sınırlı kalacağına yemin ettirdi.

Aylarca, sevgi ve kurnazlıkla, onun bu korkusunu yenmesi ve içeriye ayak basması için çaba sarfettim. Tek ayakla diyeretti. Ama artık aldırıyordum, onu yaşamımın çarkına sokmuştum bir kez. Onu alıkoyacak binlerce buluşu hergün yeni baştan icat ediyordum.

Kısacası Clarence, dolabın bir köşesine, banyoda iki rafa, çamaşırları için de bir çekmeceye sahip çıktı. Söz konusu çekmece her bakımdan işe yaramazdı. Paslı, çürük, yerinden oynamış, bozuk... Clarence, ne varsa çöpe atmak yetkisi almıştı ama ilaçların etiketlerini ihtiyattan inceliyordu.

—Bunda hiç tarih yok. Sonsuza kadar geçerli olması.

Gösterdiği kutuya baktım.

—Tam üstüne bastın, firavunlardan kalma...

Anlattım. Kahire'yi, skaraba konusundaki semineri, El-Tahrir Meydanı'ndaki haytalara varana dek her şeyi...

Bütün antenlerini çıkartmış, dinliyordu. Sonra kutuyu kucağına boşaltıp, reçeteyi okumaya başladı.

—Bu tuhaf "baklalar"dan söz edildiğini duymuştum. Ama ilk kez görüyorum. Geçen yaz, Faslı bir arkadaşım getirmek istedi, ilgi duymış görünmekten utanmış. Büyücü lapası gibi bir şey sanıyordum ama temiz yapılmış.

Okumayı sürdürdü:

—Bunu, bir veliaht edinmek için satın almadığından emin misin?

Bakışlarından, erkek cinsine karşı kedilerinkine benzer bir kuşku sezinledim. Sağ elimi kaldırdım, yeminimi gülüşü ile onaylamış bulundu. Saldırıya geçmenin sırasıydı:

—Danimarkalı bilim adamı, erkeklerin bu hapları almakta tereddüt ettiklerini oysa kadınların hapları açıp, erkekler farketmeden çorbalarına döktüklerini söyledi.

—Evet, biliyorum, kadın düşmanlığı önce anadan kıza geçer. Benim gibi Akdeniz'de büyüyen biri için, bunu unutmak pek olası değil...

Aslen Beserabyalı olan ailesi, Selanik'te, iskenderiye'de, Tanca'da ve Clarence'ın doğduğu Sete'de yaşamıştı. Soyadı Nesmiglou olmadan önce binbir şekilden geçmişti. Acaba kendisini arasına "Igloo" diye çağırabilir miydim? Takılmak için. Bu ismin ona pek yakıştığını söylüyordum.

—Igloo ne demek? Sığındığında kendini ısınmış hissettiğin bir buz parçası demek...

Clarence, adından başka, ailesinin yüz yıllık yer değiştirmelerinden, pek soylu melezlikler edinmişti: her an, plaja boylu boyunca uzanmış, uzaklara bakan, çıplak, denizden henüz çıkmış, güney şiveli Yunan Venüsü idi!

O pazar günü, "bakla" kutusunu bırakmaksızın ayağa kalkıp odayı arşınlamaya başladı. Kaç kez yürüyüşüne bakmış ve karşısına geçerek onu kucaklamak istemişim ama asla yapmadım, asla yürüyüşünü ve düşüncelerini kesmedim, sadece onu seyretmekle ve beklemekle yetindim, çünkü bu kaynaşıktan her zaman ciddi veya uçarı bir düşünce doğuyordu. Bazan hem ciddi, hem uçarı, ve bana anlatacağını biliyordum.

—Bunun mizacıma iyi geleceğine inanıyor musun?

Skarabanın baklaları ile Clarence'ın huyu! Ne ilgisi vardı?

—Biz böyle deriz diye güldü. Gazetede yazışleri müdürlerinin hepsi, resimleri ile birlikte bir de mizaçlarını tanımladıkları bir yazı yazarlar ve bunu çerçeveletirler. Geçen hafta ilk kez, bana da "mizacıma" yazma izni çıktı. Bunun için az savaşmadım, yazışleri izin verdiğinden beri de olağandışı bir fikrin peşindeyim. İşte, şimdi bulmuş oldum.

Kutuyu, bir kanıtmiş gibi dikkatle tutuyordu. Odayı yeni baştan arşınlamaya başladı. Uzun süre. Sonra aniden durdu.

—Yazım hazır dedi. İş yazmaya kaldı.

Kendini yatağa bıraktı, bıkmış, usanmış gibiydi, kolları iki yanına sarkmıştı...

"Clarence Nesmiglou'nun Mizacı" basit bir düşünceden hareketle zincirleme örölmüş birkaç paragraftan ibaretti.

O metin elimin altında değil ama, basit sözcüklerle şöyle özetleyebilirim:

"Şayet gelecekte, erkekler ile kadınlar çocuklarının cinsiyetini tayin edebilirlerse, bazı uluslar sadece erkekleri seçer. Böylece üremez olurlar, kaybolup giderler. Bugün erkeğe tapınma sosyal bir kusur, o zaman toplu bir intihar olur. Bilimin ilerleyişi ve zihniyetlerin duraganlığı gözönünde tutulursa, böyle bir varsayım yakın bir gelecekte gerçekleşmiş olacaktır. Kahire'deki skarbeye bakılacak olursa, şimdiden gerçekleşmiştir diyebiliriz."

isteseydim, Clarence'in çok daha zarif olan sözcüklerini bulabilirdim. Bilerek yapmadım. Her şey hem öfkeli hem hafif bir tonda söylenmişti ve bütün olanlardan sonra, şimdi hunharca görünebilirdi.

Hunharca mı? Bu sözcük, Clarence'a hiç de uymuyor! Kendisi belki hafif davranmıştı ama bir "mizaç yazısı" kelebek gibidir, havalı ve havai olması doğaldır. Bilinçsizlik de gözleniyordu ama hepimizin kısmetinde yok mu? Artık biliyoruz, kitle haberleşme araçları, ışığın gölgeyi yaratması gibi, bilinçsizliği de yaymaktadır; projektör ne denli güçlüyse gölge o denli büyük! Gazeteler, zaman zaman, bazı tuhaf olaylardan söz etmişlerdi. Çin'de, seksenli yıllardan itibaren, bazı illerde kızdan çok erkek doğduğunu saptamışlardı; bir uzmanın anlattığına göre, devlet tek bir çocuğa izin verdiğinden, gerekli fazlalığa sahip olmadan doğmak gibi bir münasebetsizlik etmiş ilk bebekler aileleri tarafından yok ediliyordu. Bu yolla milyonlarca bebek katledildi. Dünya sadece kırsekiz saat bu işe üzüldü, sonra herşey evrensel unutkanlık değirmeninde öğütülüp gitti.

Clarence'ı suçlamaya niyetim yok. "Kadın düşmanı ulusların kendi kendilerini yok etmeleri" ile alay etmiş olmasının hatalı olduğunu biliyorum ama o zamanki düşünce tarzını unutmamak gerekir. Bu bir an için her şeye heyecan gösterilen ve sürekli olarak hiçbir şeye kaygı duyulmayan bir çağdı. Bir gün, falan Afrika başkenti, salgın nedeniyle yok olacak diye bağırıyordu. Doğru muydu? Yanlış mıydı? Abartılmış mıydı? Eli kulağında mıydı? Her şey aynı çığırtkanlığın içinde yok olup gidiyordu. Böceklerimle sağlıklı ilişkiye karşın, ben bile uzun süre duymaz oldum.

Bunu, kimsenin Clarence'e taş atmaya hakkı yok demek için söylüyorum. O alay etmiş, okurları da gül-müştü. Yazısının çıkışından sonra aldığı tek mektup, bir hanımdan gelmişti; "skaraba baklaları" hakkında ayrıntılı bilgi istiyor ve nerede bulunabileceklerini soruyordu.

Bana gelince, Clarence'ın ele aldığı konuda, üzerin-

de çok durduğum bir soruna değinmek bahanesi yaratmıştım: onun ve benim için, çocuk sahibi olmanın zamanı değil miydi? O tarihte kırk bir yaşındaydım, o da yirmi dokuzundaydı. Zamanımız yok değildi, yani fizyolojik olarak; ama yine de konu ele alınabilecek durumdaydı. Clarence çocuk sahibi olmaya hele benden bir çocuk sahibi olmaya ilke olarak karşı değildi. Ama haklı olarak, gazetede yükselme dönemini yaşadığını düşünüyordu, yazmak ve okumak istiyordu, dünyada bir iz bırakmaya acelesi vardı. Rusya'da, Brezilya'da, Afrika'da, Yeni Gine'de araştırmalar yapıyordu. Hemen hamile kalacak olursa, onun deyiimi ile "ayak bağı" olacaktı. Daha sonra diye söz verdi, daha ünlendiğinde ve yerine birinin bulunmasının artık zor olduğunda, bir yıl izin almaya söz verdi. Çocuğumuz için.

Bunu kabul etmek zorunda kaldım ama fırsatını bulur bulmaz bu işi gerçekleştirmeyi tasarladım. Clarence'ı fazla zorlayamazdım ama kendi sabırsızlığımı da göz önünde bulundurmalıydım.

Diğer erkekler bu konuda bana benzerler mi bilmiyorum ama, delikanlılık çağımdan beri her zaman, kollarımda benden olan bir kız çocuğu taşımak istemişimdir. Bu olmadığı takdirde, erkekliğimin eksik kalacağı duygusu içinde oldum her zaman. Bu kızı hep düşledim, sesini, biçimini düşledim ve adını Beatrice koydum. Neden Beatrice? Bir nedeni olmalı ama, ne denli zorlansam, bu isimle ilgili bir anı, bir kök bulamıyorum. Orada öyle, açmış bir tomurcuk gibi duruyor.

Bu adı ilk kez Clarence'ın önünde söylediğimde, şaka ettiğini sanmam için yüksek sesle gülerek, kısılandığını söyledi. Ama acı gülüyordu, bu düştten beni vazgeçirecek olursa onu asla eskisi gibi sevmiyeceğimi anlamıştı. Benim küçük dünyamda kınkanatlılar koleksiyonumdan çok, Beatrice ile sonsuza kadar oturmayı kabul etmesi gerektiğini de anlamıştı.

Bundan böyle benim için iki kadın, aynı sevgiyi paylaşacaktı. Clarence söz verdiği bir yıllık izni alır almaz, ben de babalık nedeniyle bir yıllık dinlenme izni almaya karar vermiştim.

Tarihini bilmeden çok önce ona "Beatrice Yılı" adını vermiştim.

kutupyıldızı

CLARENCE UZUN SÜRE SABRETMEK, DÖVÜŞMEK, TARTIŞMAK zorunda kaldı gazetesi onu dışarıdaki ilk büyük görevine, Hindistan'a, orada ateşte yakılan kadınlar hakkında bir röportaj yapmak üzere göndermeye karar verinceye kadar... Sadece acımasız bir geleneğe göre, ölen kocaları ile birlikte yakılan kadınlar hakkında değil, henüz devam eden yeni bir uygulamaya göre koca ailesinin miras hesapları yüzünden yakılan kadınlar hakkında da...

Araştırma on gün sürecek ve Clarence Bombay'a uğradıktan sonra, gece uçuşu ile cuma sabahı Paris'e dönecekti. Oysa bir gece önce, onu uçağa biniyor sandığım saatte, sesini cızırtılı bir hattın öte ucunda duydum. Kısaca hatır sorduktan sonra Kahire'den getirdiğim "baklaların" yanımda olup olmadığını öğrenmek istedi. Ahizeyi bırakıp kutuya bakmaya gittim, her şeyin atılıp temizlenmesinden sonra geriye bir tek o kalmıştı ve Clarence'ın kokusu sinmiş çamaşırlarının arasında duruyordu.

—Tarifini okur musun? İngilizce metni.

Hemen oracıkta, Paris-Bombay hattında mı? Karşı koyacakken sadece şunları söyleyebildim:

—O kadar uzaktasın ki Clarence.

—Bu gece, gözlerini kapattığında, beni yanında farzet ve bana iyice sarıl. Yani, şayet yalnızsam..

—Söz! Şayet yalnızsam.

—Yalnız değilsen haber ver de, sadık eş rolü oyn-

maya devam etmiyeyim. Karşılıklı gülüştük, suç ortaklarına özgü uzun bir sessizlikten sonra, kestirmeden, isteklerini tekrarladı.

—Tane tane ve yüksek sesle okursan, kayda alacağım. Daha sonra sakın sakın dinlerim.

En önemsiz sözcükleri bana tekrar ettirdikten sonra birkaç gün daha kalacağını söyledi ve gazetesine haber vermemi istedi. Ertesi günü ilk yaptığım iş bu oldu. Yazı işleri müdüresi Muriel Vaast, şaşırmış ve kızmış göründü. Clarence daha önce onu aramış, yazısının hazır olduğunu, en az altı sayfalık bir yazı oluşturacağını ve o güne kadar hiç yayımlanmamış resimlerle geleceğini söylemişti.

—Sayfayı tam ayırmışken, gelemeyeceğini telefonla haber veriyor. İtiraf edin ki meslek töresine uygun bir davranış değil!

Kabahatli çocuğunu korumak isteyen bir veli gibi geveledim!

—Her halde son anda önemli bulgular ele geçirmiş olmalı!

—Dilerim öyledir. Kendisi için iyi olur.

Ben de kendisi için iyi olmasını diledim ve çevresindeki düşmanca havadan endişe ettim. Daha önce Muriel Vaast ile hiç karşılaşmamıştım. Sadece Clarence'ın tanımından biliyordum. "Buruşuk etekli bir ustabaşı" demişti ve ilk telefon konuşmamız bende hiç de iyi bir izlenim bırakmamıştı. Clarence'a anlayış ve iyi niyet göstereceğini beklemek abes olurdu. Bombay'dan hiç işlenmemiş bir konuyla dönecek olursa, takdirini belki kazanabilirdi.

Yanıldığımı çarşamba gecesı, Clarence'la başbaşa kalıp gözlerinde ilk kez yaşlar gördüğümde anladım.

Bir öğleden sonra Paris'e gelmiş ve taksi onu doğrucaya gazeteye, yazışları toplantısına götürmüştü. Yol yor-

gunluğuna karşın, kapıyı gülerek, heyecanla açmış ve oradakileri Uzak-Doğu usulü, iki elini kavuşturup, belini bükerek selamlamıştı. Sonra gürültüyle bir iskemle çekerek, çantasını açmıştı... karşılığında bir bıkkınlık homurtusu duyacaktı:

—Anlaşıldı, bir durum değerlendirmesi yapalım! Bombay'da idiniz, Paris'te beklemekte olduğumuz yazınız ve resimler hazır. Sizin isteğiniz üzerine altı tam sayfa ayırmıştık. Aniden, son dakikada planlarınızı ve bizimkileri altüst ettiniz. Her halde olağanüstü bir şey oldu. Nedir? Öğrenmek için sabırsızlanıyorum.

Bu karşılama ile buz kesilen Clarence, kendini savunma isteği bile duymamış, uzun süre yazı işleri müdiresine bakmış, duraksamış, toplamak istercesine ellerini notlarına götürmüş, sonunda kendisinden istenilen bilgileri vermeye karar vermişti. Bence hata etmişti. Çünkü öyle bir karşılaşmadan sonra ne anlatsa hükmü yoktu. Zaten söyledikleri de pek öyle olağanüstü, sansasyonel şeyler değildi. Yine de, hayal gücüne sahip iyi niyetli bir heyet olsaydı, Clarence'ın anlattıklarının gerisinde, gelmekte olan facianın çizgilerini farkedebilirdi.

Clarence ne anlatmıştı?

Bombay'daki son saatlerini boş geçirmemek için Chowpatti semtinde, Marine Drive'da dolaşmaya çıkmış, kalabalığın iteklemesiyle, bir tezgâhı devirmişti. Genç bir satıcı, herkesin kapıştığı bir takım kutular satmaktaydı. Merak ettiği, biraz da kendisini affettirmek istediği için, bu kutulardan birini satın almış ve bunun, Kahire'den geçen yıl getirdiğim kutunun eşi olduğunu görmüştü. Sadece skaraba resmi yerine bir *naja*'nın⁽¹⁾ resmi vardı. Bunun üzerine beni arayıp, tarifeleri karşılaştırmak istemişti. Bir iki ayrıntı dışında, aynı şeyler yazılıydı.

Bir iki gün önce, Gujarat kentinde, yüzü buruş bu-

(1) Naja: Kobra yılanı. (Ç.N.)

ruş yaşlı bir kadın, şaşırtıcı şeyler anlatmış olmasaydı, bu rastlantının üzerinde hiç durmuş olmayacaktı. Kadın, torununun, düğününden birkaç hafta sonra, yakıldığına ağlayarak anlatmış, bu gibi olayların gelecekte tekrar edilmeyeceğini çünkü kendilerini bekleyen felaketi bilirlermiş gibi kız çocukların doğmadığını, doğanların yalnızca erkek olduğunu söylemişti.

Clarence, üzerinde "*family energy miracle*"⁽¹⁾ yazılı ama satıcının kısaca "*boy beans*"⁽²⁾ dediği kutuları inceleyince, yaşlı kadının dişsiz ağzından, çıkan sözleri anımsamıştı. Daha da meraklanmış, tarifsiz biçimde sarılmış ve araştırmasını daha da derinleştirmek istiyerek yolculuğunu uzatmış ve ertesi günü Bombay'ın büyük doğumevlerinden birine gidip bütün bunların-doğru olup olmadığını kendisine söyleyecek bir kadın doğum uzmanı aramıştı.

Bina yeni boyanmış, son derece bakımlı, nefis bir parkın ortasında, o güne kadar o ülkede gördüğü hastahanelerden hiçbirine benzemeyen bir binaymış. Onu bir mihrace eşi gibi karşılamışlar. Ama "*gazeteci*" sözcüğünü duyar duymaz, doğumlardaki dengesizlik konusunu araştırdığını söylemesine fırsat vermeden, onu ne o gün, ne de ertesi gün, ne de ertesi hafta kabul edecek bir doktor bulunamamıştı. Onunla gevezelik etmeyi kabul eden tek bir kişi çıkmıştı, o da dış kapıda rastladığı bıyıklı hastabakıcı! "Bu kliniğin Tanrı'nın inayetine sahip olduğunu çünkü burada doğan bebeklerin hemen hepsinin erkek olduğunu" söylemek için hiç de duraksamamıştı.

Clarence hikâyesinin bu noktasına geldiği vakit, kendisini dinleyen heyetten farklı görüşler ortaya çıkmıştı. Üçte biri, hafifçe gırtlakını temizleyip öksüren takımdandı, üçte ikisi de heyecanlanıp deliren takımdan!

(1) Aile enerjisi mucizesi. (Ç.N.)

(2) Erkek evlat baklaları (Ç.N.)

Yufka yürekli bir meslektaşı, "Manşet hazır!" diye seslenmişti Clarence'a: "Bombaylı bir hastabakıcının itirafları: Yalnızca pipililer doğuyor."

Kendini tutamayıp gülenlere karşı kaşlarını çatmayı ihmal etmeyen yazıişleri müdiresi:

—İyi anladımса demişti, her şey bir gözlemle başlamış. Aynı haplar hem Kahire'de, hem Bombay'da satılıyor. Belki işinize yarar diye hatırlatmak üzere söyleyeyim: Makao'da, Taipei'de ve Doğu-Asya'nın diğer kentlerinde yüzlerce kokulu bitki, yağ, yakı, iksir satıcısı bulabilirsiniz. Bu maddelerin her biri, harikalar yaratmak, ay taşından, goril tırnağından, skaraba kabuğundan ve gergedan boynuzundan yapılmış olmakla ünlüdür. Bu palavralara inanan ve şarlatanları zengin eden milyonlarca cahil olmuştur her zaman. Size gelince Clarence, geçici bir şaşkınlık olmalı. Kadınları ilgilendiren konularda size güvenmiştik; emin olun, çok daha önemli, ilgi çekici ve dokunaklı olanları var. Ancak siz, kocakarı hikâyelerinde ısrarcıysanız, aynı dalga uzunluğunda olmadığımızı söylemeliyim.

Clarence kendini savunabilir, duyduğu endişeler konusunda yanıldıklarını söyleyebilirdi ama, o ortamda konuşmak, neye yarayacaktı? Tek isteği, herkesin önünde, yorgunluktan düşüp bayılmamaktı. Dimdik oturabilmiş sonra hiç de ricacı bir bakış fırlatmadan, susmuştu. Zaten sesine de hâkim olabilecek durumda değildi.

Gözyaşı mı dedim? Geceydi, yatağımızda, kollarımda, yeryüzünün ısıltılarını lanetlemek istercesine, sessiz hıçkırıklarla ağlıyordu. Koruyucu erkek sesiyle fısıldadım:

—Bırak bu gece gözyaşların aksın, yarın yeniden dövüşmeye başlarsın. İnsanı kendi üzüntüsü kadar yenilgiye uğratan bir başka şey yoktur.

Sonra, aşırı heyecanımdan gelen bir saflıkla ekledim:

—Gerekirse ben sana yardım ederim.

Gülümseyecek gücü bularak, dirseklerinin üzerinde doğruldu ve dudaklarıma bir öpücük kondurdu. Sonra kendini yeniden bıraktı.

—Heyecanımın etkisiyle konuşmuş olsam bile, önemimi ciddiye almalısın. Bazı açılardan senin mesleğinin benimkinden farklı olmadığına eminim.

—Bak sen! Bir gazeteci hangi açıdan bir böcekbilimcisine benzermiş, merak ettim doğrusu! Yalnız, söyleyeceklerine dikkat et! Seni seçtimse, benimkinden çok farklı bir dünya ait olduğun için seçtim. Aksini kanıtladığın anda, seni terk ederim.

Bu kez yatağın içinde iyice doğrulmuştu, yanaklarım, gözyaşlarının kurumuş olduklarını söylüyordu. Bilerek direttim:

—Hemen hemen aynı işi yaptığımıza inanıyorum. Ben vaktimin bir kısmını böcekleri incelemek, tanımlamak, isimler saymakla geçiriyorum. Ama benim dalımın en heyecanlı yönü, metamorfozun incelenmesidir. Larvadan, nemfaya, nemfadan böcek oluşumuna kadar.

"Larva sözcüğü, günlük konuşmalarda yapışkan, cıvık anlamında kullanılır oldu. Oysa Yunanca aslında larva, maske demek. Çünkü larva, kılık değiştirmiştir. Gün geliyor, böcek değiştirdiği kılığından çıkıp, gerçek yüzünü gösteriyor. Gerçekten de, belki de biliyorsunuzdur, böceğin aldığı son biçiminin bilimsel adı "imago" yani görüntüdür.

"Larvadan böceğe, çirkin tırtıldan o olağanüstü kelebeğe geçişte, bir gerçekten diğerine geçiyoruz izlenimini ediniriz. Oysa tırtılda, bir kelebeğin güzelliğini yapan her şey gizlidir zaten. Benim mesleğim, larva halinde kelebeğin, skarabenin ya da yerböceğinin görüntüsünü saptamaya yardımcı olur. Bugüne bakıp yarını görüyoruz. Ne müthiş, öyle değil mi?

"Ya gazetecinin coşkusu nereden kaynaklanıyor? Sadece beşeri kelebekleri, beşeri örümcekleri, avlanmalarını, aşklarını gözlemlemekten mi? Hayır! Senin mesleğin, bugünkü görüntüden yarınki görüntüyü okumana olanak verdiği için muhteşem, çünkü gelecek olduğu gibi bugünün içinde ama maskelenmiş, şifrelenmiş, karışık durumda. Neredeyse meslektaşız derken haksız mıyım?"

Konuşmam, Clarence'ı inandırmadıysa da, yüzünün asıklığını gidermeye yaradı.

Birkaç saniye sonra, dalmıştı. Yüzü omuz çukuruma gömülmüş ve beni dört dörtlük bir uykusuzluk içinde bırakarak... Demek istiyorum ki, düşüncelerin çakışıp, çarpıştığı, karanlık gizlerin kısa şimşeklerle aydınlandığı o uykusuzluk içinde...

İşi, o gece her şeyi anladığımı söylemeye kadar varıracak değilim. Daha yalın biçimde, çok açık olmasa da, sevgilimi uyurken dinlediğimde, sıcaklığını içime çektiğimde, yanaklarında geriye kalan gözyaşı izlerini sevecenlikle izlediğimde, anlaşılması gereken bir şeyin var olduğunu sezinledim. Asıl olan, gerçek olan bir şeyin...

Bunun üzerine, çok uzun süredir güvendiğim bir dostu açılmaya karar verdim.

CLARENCE'IN ANDRE VALLAURIS İLE KARŞILAŞTIĞINI HİÇ ANIMSAMIYORUM. Andre en yakın arkadaşımıydı. Bu arkadaşlığımız, sevdiğimiz kadınlar dahil, dışardan biriyle paylaşılacak türden değildi.

Dostluğumuz çocukluğuma kadar gider çünkü Vallauris babamın dostu, benim de bir bakıma vaftiz babamdı. "Bir bakıma" diyorum çünkü doğumdaki vaftiz değil, yaşamdaki destekti söz konusu olan. Bu işi tuhaf bir içtenlik ve resmîlikle yerine getirirdi.

Yılda iki kere görüşmeyi alışkanlık haline getirmiştik. Ben 31 Ekim'de doğduğum için bu ayın son pazar günü; kendisi 29 Şubat gibi garip bir günde doğduğu için mart ayının ilk pazar günü. Çağtırmaya, hatırlatmaya, doğrulamaya hele de iptal etmeye hiç gerek kalmazdı. O gün, saat on altıda, mutlaka onda olurdum. Krem rengi lambriyerlerle kaplı, bitmez tükenmez koridorlu koca apartımda yalnız oturmaya kararlıydı. Arkasından gittiğimde, çaydanlık masaya konmuş olurdu çoktan; birbirinin eşi koltuklarımızın yanı başında, fincanlarımızdan çıkan buhar bergamut kokardı.

Oturacağım sırada, pastahaneden aldığım en sevdiğim börek kutusunu fincanının yanına koyardım, kurdelesini açarken, hiç değişmeyen ifadesiyle "Ne gerek vardı?" derdi ama, tabii ki gerek vardı. Bu, alışkanlıklarımızın, gevezeliklerimizin yakıtı olurdu. Zaten dayanamaz, bir tane kalana kadar yer, son parçayı bana ikram eder,

ben de red ederdim. Ben gider gitmez, onu da bir lokmada yutmuş olduğundan hiç şüphe etmezdim.

Andre'nin kilolu olduğunu söylersem kimseyi şaşırtmış olmam. Daha doğrusu "şişko" dersem! İri, sakallı ve de şişko! Benim gözümde ve benim kalemimde bu sıfat, hiç de küçültücü değildi. Andre, ıslıl ıslıl, pırıl pırıl bir şişkoydu. Alelade bir görüntünün çevresinde serpilmiş gibi duran ve belki de bu görüntüsünün içinde onu yalanlamak istercesine aklın ve ruhun inceliğini taşıyan biriydi.

Size, Andre Vallauris'i, bana sunduğu armağanlarla değil de benim götürdüğüm börek kutusu ile tanıttığım için azıcık utanıyorum. Onu ilk ziyaret ettiğimde, salonun karşı ucunda bulunan kütüphanesine gittiğimi hatırlıyorum. Bütün kitaplar eski usul ciltlenmişti ve uzaktan birbirlerine benziyordu. Aralarından birini çekip çıkartmıştı: *Gülliver'in Yolculukları*. Bende kalabileceğini söylemişti. Dokuz yaşımdaydım ve ertesi ziyaretimde, kitabın yerinin boş kaldığını fark edip etmediğimi hatırlamıyorum. Ancak yıllar geçtikçe, kütüphanedeki boşluklar artmış ve dişsiz bir ağız görünümüne almıştı. Tek bir kez bundan söz etmemiştik ama boş yerlerin öyle kalacağını, onun için bu boşlukların kitaplar kadar değerli olduklarını sonunda anlamıştım.

Babam sağken, Andre'ye arasıra rastlıyordum ama o zaman ilişkilerimiz, diğer davetliler ile olan ilişkilerinden farklı olmuyordu. Sohbetlerimizi, ima yoluyla anımsatacak tek bir harekette bulunmuyorduk. Bu, gerekli bir tuhaflıktı; bir mevsimden diğerine, Andre beni "Nerede kalmıştık?" ya da "Sana diyordum ki..." diye karşılardı. Bu bir oyundu, onunla her şey oyundu. Ama bütün bir ömür süren bir oyun, zaten işi karıştıran her hangi bir gülüş olmazsa, oyun, oyun olmaktan çıkmaz mı? İnsana canlılık veren bu anlaşılmasız durumu sonsuza kadar sürdürmek konusunda ona güvenebileceğimi biliyordum.

Hangi konularda mı konuşuyorduk. Genellikle bana verdiği kitaplar üzerine. Örneğin *Gülliver'de*, Lilliputluların yumurtayı ince ucundan mı, kalın ucundan mı kırmak gerekir konusunda giriştikleri kanlı savaşlar ince-uçlular ile kalın-uçlular arasındaki kavgalara eş yeryüzündeki savaşlar hakkında! Kitaplara gelince, *Don Kişot*, *İlahi Komedy*a gibi değişik bahisler üzerinde dururduk. Ama yalnızca kitaplar yoktu, keşfedeceğim daha çok şey vardı ve Andre o usta pedagoglar gibi, şimdi öğrendiğimiz şeyi hep bildiğimizi sanmamızı mümkün kılan eski zamanların sanatına sahipti.

Son yıllarda, özellikle kadınlardan, havalardan yani insanların yaşları ile düşüncelerinden konuşuyorduk. Onu meraklandıran mesleğimden söz ediyorduk ama daha çok onunkinden... Çocukken kâşif olmak istemiş, babası ise avukat olmasını... Söz dinlemiş ama, ilk tutkusuna dönmeyi de becermiş. Gerçekten de kendini yeni tekniklere vermişti. Manyetik iskambillerden, laboratuvar döllendirmelerine, radyoaktif serpintilerden, uzay istasyonlarına kadar pek çok konu, yasalarca düzenlenmesi öngörülme-yen kavgalara yol açmıştı. "Korsanlık", "hırsızlık" "mülkiyet", "zararlılık" her zamanki anlamlarını taşıyorlardı. Hatta "yaşam" ve "Ölüm" gibi sözcüklerin bile yeni baştan tanımlanmaları gerekiyordu. Andre Vallauris için her dava, mahkemeden sonra da süren araştırmalarına birer bahane idi. Her araştırma, mutlaka bilimsel ya da hukuksal değildi. Söylediğine göre, bu dosyalarda cinayet davalarından çok vicdan muhasebeleri vardı.

Çalışmalarını her yönü ile bana anlatır, ne hissettiğini mi sorar ve sanırım söylediklerimi dikkate alırdı. Bana gelince, düşüncelerine büyük değer vermem doğaldı. Yine de, beni sıkan bazı sorunları kendisine, her zaman tevsiyesini istemek için anlatmazdım. Beni harekete geçiren başka bir şeydi; geçmişte ne olduğunu pek anlıyama-

mıştım ama bugün artık çok kesin: dostluğumuz boyunca, düşüncelerimi Andre'nin kulaklarına "bıraktığımı" sanıyorum. Bir yükten kurtulunurmuş gibi ya da bildik bir araziye bir tohum düşürülmüş gibi. Onun kafasında hiçbir şey kaybolmaz, her şey yolunu bulur. Onunla ertesi karşılaşmamızda, düşüncem dal budak sarmış olurdu. Bazan da, arıtılmış olur tanınmaz hale gelirdi.

Arkadaşımın buluşma tarihimiz, Clarence'ın dönüşünden sonraki pazara rast geldi. İlişkimizi anlatmıştım. Çocuk istediğimizi de söylemiştim. Clarence'ın Hindistan yolculuğunu, araştırmalarını, gazetedeki sıkıntılarını ayrıntılarıyla biraz da kızgınlıkla anlattım.

Andre her zamanki dikkatiyle beni dinledi. Bana uzun gelen birkaç saniye düşünceli kaldı. Sonra, büyük ciddiyetle sordu:

—Ya oğlan doğarsa? Beatrice'den başka ad düşünmedin mi?

Hiç kuşkusuz en az beklediğim soruydu. Ama hiçbir şeye şaşmaz görünmek oyunumuzun gereği idi.

—Hayır dedim. Başka bir ad düşünmüyorum.

Yeni bir konuya geçmeden, fincanını aldı, bir yudum çay içti. Parantezi kapatmıştı.

En azından öyle sanma saflığında bulundum...

Aradan bir ay geçti, hatta biraz daha çok. Üzerinde Vallauris'in yazısı bulunan bir zarf aldım. "Sana bunu göndermek istedim" diyordu. "Bunu" dediği, İngilizce bir ansiklopedinin bir sayfasının kopyasıydı ve bir paragrafın çevresini kahverengi kalemle bir çember içine almıştı. Şöyle yazıyordu: "Yetmişli yıllarda, Senegal'in bazı köylerinde meydana gelen kızamık salgınından sonra ani bir dengesizlik başgösterdi. On erkeğe karşılık sadece bir kız doğuyordu. Aynı tuhaf olay, daha sonra dünyanın başka yerlerinde de görüldü."

Yanımda, kendi mektuplarını açmakta olan Clarence'a mektubu uzattım. Saat dokuz sularıydı, uzunca bir süredir, Bitki Bahçesine bakan pencerenin önünde, kahvaltı masasında oturuyorduk. Günümüzün en değerli saatleriydi, yarınlardan hiçbirine tercih etmiyeceğimiz saatler!

—Şu birkaç satırı oku. Gujarat'da, o yaşlı kadının köyünde olanları belki açıklar.

Mektubu aldı, gözden geçirdi:

—Belki.

Bu "belki" sözcüğü, bu sabahki balın tadının her zamankinden iyi olduğunu söyleseydim de aynı tonda çıkardı. Evet, aynı nazik kayıtsızlıkla. Sadece, oturduğu yerden, her zamankinden erken kalktı.

—Duşa senden önce gireceğim.

Kaçışına bakarken gülümsedim. Eski bir ilişkisi hatırlatılan, bu ilişkisini yadsımasa da yeniden kurmak niyetinde olmayan bir kadının davranışına benzettim.

Kendime göre durumu böyle yorumladım ve on gün sonra Andre'nin gönderdiği ikinci mektuptan Clarence'a söz etmedim. Mektuplar, birbirlerinin ardından peşpeşe gelmeye başladı. Şaşırmadım değil. Her ne kadar Vallauris bana yazmadan, beni aramadan yıllar geçirmiş ve sadece alışılmış karşılaşmalarımızla yetindiği olmuştusa da; ona bazı endişelerimi aktardığımda böyle sureti çıkartılmış sayfalarla bombardıman ettiği de görülmüştü. Bunu yaptığı ender zamanlarda da bu seferki kadar çaba gösterdiği görülmemiştir. Bir şelale! Üç ayda on mektup! Sonunda birini Clarence'a göstermeye karar verdim.

Bu, pazar günkü bir Londra gazetesinden, *Times of Indie* gazetesinden bir alıntıydı. Bir grup Hintli doktor herkesin bildiği ama kimsenin yok etmeye çalışmadığı çirkin bir uygulamanın yaygınlaşmasından söz etmekteydi: "Binlerce hamile kadın, doğacak çocuğun cinsiye-

ti hakkında erken bilgi almakta ve kız olup olmadığını sormaktadır. Bazı hastahaneler yalnız erkek çocuk doğurtmakla övünmektedir."

Bu kez Clarence beklediğim ilgiyi gösterdi. Ama yorum yapmadı.

—Demek yanılmışım.

—Nasıl yanılmışsın?

İki omuzundan tutup sarsmak geliyordu içimden.

—Hindistan'da gördüklerimin "skarabenin baklalara" yüzünden olduğunu sanıyordum. Belki Gujarat'ta da bir kızamık salgını oldu. Bombay'daki klinikte de belki çok fazla kürtaj yapılmıştır.

—Batsın şu skarabeler! Benim aklımda kalan, bu yolculuktan bir sürü bilgi ve sezgi ile döndüğün ve hepsi doğru çıktığı halde meslektaşlarının ciddiye almadıklarıydı. Hem Hindistan'da, hem başka ülkelerde ciddi araştırmalar gerektiren kaygı verici önemli olaylarla karşı karşıyayız. "Bakla" öykülerinden bin kez daha önemli değil mi?

—Aynı şeyden söz etmiyoruz. Ben isterdim ki...

Sustu, bulmuşçasına...

Suskunluğundan yararlanarak ona vaaz vermeyi sürdürecektim, bakışlarımız karşılaşıncaya sustum. Gözlerinde, daha önce hiç görmediğim bir ciddiyet, daha da beteri, bir ümitsizlik vardı. Elini ellerime alıp, alıştığım biçimde dudaklarıma götürdüm ve ona, son derece ihtiyatla, kendisini bu denli etkileyenin ne olduğunu sormaya hazırlanırken, gülümsiyerek:

—"Skarabe baklalarında" hoşuma giden, bütün kadın düşmanlarını şaşırtabilmemdir. Ama asla, ezeli kürtaj tartışmasına girmek niyetinde değilim.

"Bazı sözcükler, söylendiği anda, bir bardak sıcak süte bir damla limon sıkılmış gibi olur. Süt anında kesilir. Sen bir kere "kürtaj" demiş ol, insanlar şahlanıyor, bir takım yönlelere sapıyor. Sen istediğin kadar ayrıntı -

lardan söz et, seni dinlemiyorlar bile, cepheni acele seçmek zorundasın. Kimileri seni "yobaz"dan yana, kimileri de "karın deşen"den yana görüyor. Oysa bana göre al birini vur ötekine! İlk günahı işleyen kadını bütün felaketlerin nedeni olarak gösteren ve kadının suçluluğu ve aptallığı olmasaydı dünya hâlâ cennetti diyen onlar değil mi? Kadının, erkeğin kaburgasından çıktığını ve mantıken, Tanrı'nın yaratıklar için hem ana hem baba olması gerekirken sadece baba olduğunu söyleyen onlar değil mi?

"Binlerce yıldan beri sadece erkekler övüldü, bütün insanlık sadece erkek çocuğun doğmasını diledi. Ve bugün, mucize, bu istek gerçekleşiyor! "Artık kızlar, lağım sularıyla birlikte defedilebilirler. İsyan eden var mı? Cinsiyet eşitliği taraftarları arasında, bakışlarını kaçırma'yı tercih eden çok...

"Bu delilerin kavgasına katılmamı mı istiyorsun?

SEVGİLİMİN, DÖNÜŞÜNDEN BERİ İÇİNDE BULUNDUĞU RUH HALİNİ dikkate alarak, Vallauris'in diğer mektuplarını okumaktan kaçındım. Bu mektuplarda, çoğu seksenli yılların başlarına dayanan olaylardan söz ediliyordu. Ben bile, Clarence'ı incitmemek için, onları plastik bir dosyaya yerleştirmeden önce sadece bir bakış fırlatıyordum.

Ancak sıra, Andre'yi ziyarete geldiğinde, hepsini adam akıllı okumak gerekti. Sınava giren çocuklar gibi, acele göz gezdirmekten utanıyordum ama, dostumun soruşturmacılığının tuttuğu oluyordu. Nazik, dostane ama acımasız bir soruşturma! Çocukluğumdan beri, bana her kitap verişinde, bir sonraki karşılaşmamıza kadar onu "ağır ağır" iyice okuduğumu varsayıyor ve elini alnına koyarak "ama kalem kullanmadan, çünkü buraya yerleşmesi gerekenler okunaksız birkaç satır yüzünden alıp başını gider" diyordu. Hiçbirine bakmadığımı kolaylıkla anlıyabilirdi. "Yirmi yılda kırk doğru dürüst kitabı okudunsa, benim okumak dediğim biçimde okudunsa, dünyaya tepeden bakabilirsin."

Böylece, on kadar mektubunu, onun okumak dediği biçimde okuyup hazmetmiştim.

—Sana yolladıklarımın arasında, dikkatini en çok ne çekti, merak ediyorum.

Andre beni bu sözlerle kapıda karşıladı. Her zaman-

ki yerlerimize oturur oturmaz, Clarence ile olan konuşmamızı anlattım ve ekledim:

—Aslında, tuhaf bir kelime oyunu karşısında bulunduğum hissine kapılıyorum. Hecelerin yerli yerinde olup olmadıklarını bilmiyorum ve bir yanıtı olup olmadığını da bilmiyorum.

—Geçen pazar görüşmüş olsaydık, ben de aynı sıkıntıda olduğumu söylerdim. Sadece sezgilerimle bir şeyler yakalamaya çalışmıştım. Ancak geçen perşembe günü, kafamda inatçı bir düşünceyle uyandım. Bütün günümü kütüphanede, bir virgölün ötesine geçmiyen sütunlarca sayı ve bir o kadar yüzde arasında geçirdim. Tam vazgeçecekken, Akdeniz çevresindeki on büyük kentin nüfusu ile ilgili bir inceleme gördüm. Bu kentler arasında Kahire, Napoli, Atina ve İstanbul da yer alıyordu. Burada da, adama alfabesini unutturacak sayılar ama aynı zamanda uzun yorumlar vardı. Yazarlar açıkça, her yerde "erkek" nüfusun arttığını ve "kızların" doğumunda anlamlı bir eksilme görüldüğünü belirtiyorlardı. Genelde, yüz kız çocuğuna karşılık yüz elli erkek çocuk doğmaktadır; araştırmalar, yüz on iki veya yüz on dokuz oğlana karşılık (kentten kente değişen biçimde) yüz kız doğduğunu göstermektedir. Bu bir bilgisizin gözünde pek bir şey ifade etmese de, yazarlara göre, bu denli bir fark daha önce görülmüş değildir.

Hintli doktorların söylediklerine benzer bir durum mu yoksa? Yanıtı vermekten uzağım. En azından, perşembeden beri bir muamma olduğunun farkındayım ve benimkisinden başka beyinleri de meşgul ettiğini biliyorum.

Böylesine bir doyumsuzluk duygusuyla Andre'den ayrıldığımı hiç anımsamıyorum. Genelde, arkamdaki kapının usulca kapandığını duyar duymaz, düşünceli, dalgın, yürümeye başladım ama yere sıkıca basan değil

yüzen adımlarla! Bu, dostumun bana söyledikleri yüzünden değildi; başka yerlerden de bilgi edinebilirdim. Bilgisinden çok, dünyaya kuş bakışı bakma yeteneğine imrenirdim.

Sakın bana, söz söyleme yeteneğinin ya da avukatlık cüppesinin etkisi altında kaldığım gibi bir hakaret edilmesin! Bizim ilişkilerimiz bu nitelikte değildi. Andre'nin ağırlığınca zekâsı vardı diyebilirim. Şunu demek istiyorum, sahte bir utangaçlığa kaçmadan, bu dünyada her şeyin, yasaların, bilimlerin, dinlerin, devletlerin, kendisi gibi, benim gibi insanlar tarafından yapıldığını, dolayısı ile yargılanabilecekleri, alaya alınabilecekleri, yapılıp bozulabileceklerini dile getiren ağırlıklı bir ikna yeteneği vardı. "Biz bu dünyada davetli takımından değiliz, bu dünyaya ait olduğumuz kadar, dünya da bize ait. Geçmişi de geleceği de bize ait" derdi.

Bu düşünceler benim yapıma uygun değildi. Hiçbir sahte yada gerçek utanç duymadan diyebilirim ki, her zaman önemli biri olmadığımın bilinci içinde oldum. Gözlerimi, dünyayı altüst etmek için açmadım; yasaları ben koymuyorum, sadece bir gözlemciyim. Zooloji yasalarında unutulmuş olan birkaç maddeyi ortaya çıkartmaktan mutluluk duyan, benim gibi milyarlarca insandan biri olarak, zamanın ve gücümün elverdiği kadar hayatta kalabilmek ve üremek oyununu oynamaktan mutluluk duyan biriyim. Benim dalımda geçici olanın mutlak bilincine varılıyor ve buna katlanmak öğreniliyor.

Bu farklı yaklaşımdan ötürü Vallauris ile görüşmeleirim, benim için çok sağlıklıydı. Sanırım dengemi onun yanında kazandım. Karşılaşmalarımızın ertesi günü, çalışmalarımıza bir sonuç alma çabasıyla koyulurdum.

Bu kez öyle olmadı. Aksine, kaçma isteği ile yanından ayrıldım. Alışılmıştan uzun kalmıştım yanında, sonuncu böreğe kadar dolu dolu üç saat, ama sadece figü-

ran rolü oynayarak! Andre kendine göre, on tane yardım çağrısı yapmıştı. Hiçbiri bende gerçek bir merak uyandırmayan on çağrı! Hiçbiri üzerinde en ufak bir araştırma yapmış değildim, en ufak bir beyanda bulunmamıştım; sadece görüşmemiz sırasında, ona bakmakla, sezgilerini, tereddütlerini değerlendirmekle yetindim; oysa görüşmek isteyen ben olmuştum. Araştırmalardan hoşlandığını biliyordum. Ama o günün öğleden sonrası, zihinsel heyecandan öte bir şey vardı onda! Onun hakkındaki kanaatime hiç uymayan bir kaygı ve telaş içindeydi.

O an, aşağılayıcı bir değerlendirme yaptım: yaşına verdim! Andre yetmiş bir yaşındaydı, uzun süredir avukatlık yapmıyordu ama iş yerini yeni kapatmıştı. Diğer insanların, yaş gruplarını özel olgular gibi almalarını her zaman eleştirmişimdir; herkes, her yaşta genel olgunun, olağanlığın bir parçası sayar kendisini. Eleştiriyor, dikleniyor alay ediyorum ama, kabul etmeliyim ki bu yanlışlığının dışında kalmıyorum.

O gün, böylesine kestirme bir açıklama ile yetindim. Yine de Andre'nin ilerdeki mektuplarına daha fazla zaman ayırmaya, benim de arasıra ona birkaç gazete kupürü göndermem gerektiğine karar verdim. Zamanım olursa! Çünkü o tarihte bir konferansa hazırlanıyordum. 8 Aralık'ta yapılacaktı, kasım ayındaydık ve tek satır yazmamıştım.

Kendimi koyuvermiş olduğumdan değil, yo hiç değil! Araştırmalarıma öylesine dalmıştım ki, sıra bir türlü bunları yazıya dökmeye gelmiyordu. Konferansımın konusu - Tanrım! Şimdi ne kadar gerçekdışı görünüyor oysa o tarihte daha sonraki kaygılarımdan ne denli uzak olduğumu göstermiş olsam da, söyleyeceğim - evet, konferansımın konusu şöyle özetlenebilir: At arabasını taklit ettikten sonra şimdi de kınkanatlıları (mayıs böcekleri, altın böceği, gelin böceği) taklit etmeye kalkı-

şan otomobil! Hiç kuşkusuz helikopter de kızböceğini ya da eşek arısını taklit etti. Boş laf denecek! Oysa aylarca bu araştırmalara dalmış ve beni mutlu eden sonuçlar çıkartmışım.

Bu sadece bilim değildi, sanattı, biçemcilikti, töreydi. Bazı arabalarla, bunlara modellik edebilecek bazı böcekler arasındaki benzerlikleri gösteren bir dia dizisi hazırlamıştım, hatta, büyük, modern bir kentte günlük yaşamı gösteren bir film bulmuş, çevreyi incelemiştim. Sanki kent bir sürü madensel böceğin istilasına uğramıştı!

Yani, konferans için her şey hazırды, esasın dışında! Yani, konferans metninin dışında! Kendime, kasım ortalarındaki bir pazar gününü ayırmıştım; Clarence'ın, ailesini görmeye Sete'e gideceği pazarı! Sabah akşama kadar kapanacak ve yazacaktım. Sabah yedide kalkmış, sabah kahvaltısından kendimi yoksun bırakmış, çalışma masasına koyduğum bir koyu kahve ile yetinmişim. Saat sekiz olduğunda, ilk paragrafı on bir kez yazmış ve on bir kez bozmuş olarak, işimin başındaydım hâlâ. Saat dokuzda, Vallauris aradı:

—Araştırmalarınız için bir fikrim var. Bugün, bir ara boşsan...

Nasıl hayır denilir? Davranışı o kadar olağandışıydı ki! Telefonu kaparken, önümdeki beyaz kâğıtlara üzüntülü bir bakış fırlattım. Tam görevini yerine getireceken rahatsız edilmekten şikâyet eden ama buna için için sevinen tembel öğrenci bakışıydı bu!

Arabayla sokağına girdiğimde, Andre beni aşağıda bekliyordu, boynunda kalın atkısıyla! Bu yıl kış erken gelmişti.

Yanıma oturdu:

—Yapacağımız gezintiden sonra, gününü boşa harcadığın duygusuna kapılırsan, bunu bana söyleme, üzülürüm. Ama içinden beni affet.

En evlatça gülüşümü takındım:

—Ne yana gidiyoruz?

—Orleans'a doğru. Bir arkadaş bizi bekliyor. Çok eski bir dost. Ailelerimiz, İkinci Dünya Savaşı'nda Cenevre'ye aynı zamanda iltica etmişti. İkimiz de bilimsel araştırmalara tutkun delikanlılardık. Ama onun babası, avukat olması için ısrarcı olanlardan değildi.

"Son zamanlarda az görüştük. O daha çok Kaliforniya'da yaşadı ve çalıştı. Şimdi Orleans yakınlarında, huzurlu bir emeklilik yaşıyor. Bir çiftlik evinde; ağaçları, kitapları ve torunları ile birlikte! Yeryüzündeki cennet! Bütün ömrünü bitki neslinin iyileştirilmesine harcadı. Olağanüstü bir şey keşfetmedi ama bazı armutların tadını, kokusunu, kabuğunu, etini, doğa kadar ona da borçluyuz. Onun seçtiği meslek, en kazançlı olanlardan biri çünkü çiçeklerle meyveler el üstünde tutuluyor ve bir de kendi keşfettiğini kendin tadabiliyorsun! Yine de, mevsimler boyu sabır ve ustalık isteyen bir iş!

"Tahmin ettiğin gibi, onunla bitkileri konuşmaya gitmiyoruz. Onunla geçirilen her an, bir keyiftir. Dört duvara kapanmaktan hoşlanmaz, hünsa meyve elde edip seyretmek için, cinsleri karıştırmaya bayılır. Dün, telefonda, ona gözlemlerimden söz ettim. Tepkilerinin ilgini çekeceğinden eminim. Çünkü o bir bilgindir, tam anlamıyla bir bilgin. Benim gibi basit bir araştırmacı değil.

OTOMOBİLLERDEN VE BUNLARIN BÖCEKLERE BENZEYİŞLERİNDEN SÖZ ETTİM AZ ÖNCE; oysa insanlar hakkında aynı şeyi söylemekle işe başlamalıydım. Bizleri karıncaya, ateşböceğine, arıya, sineğe ya da peygamber devesine benzeten masalları kastetmiyorum. Ben, fiziki benzerlikten söz ediyorum.

Her karşılaştığım insanı, bir böceğe benzetme gibi bir huyum var. Nitekim, Andre'nin arkadaşı bana, antenleri ölçüsüz biçimde yassılaştırmış körpe bir kızböceğini hatırlattı. Bunu yazmaktan utanıyorum çünkü birkaç yıl sonra bunu ona söylemiştim ve o da o böceği göstermemi isteyerek gülmüştü.

Ona, insanları tanımakta, marazi bir yeteneksizliğim olduğunu söylemiştim. Her gün Müze'de gördüğüm bir meslektaşına yolda rastlayıp da kim olduğunu çıkartmadığımı, çünkü onu her zaman gördüğüm yerden farklı bir yerde, sırtında beyaz gömleği olmadan, karısı ve çocukları ile gördüğümü; öğrencilerim konusunda belleğimin gülünç denecek kadar ayırımcı olduğunu, öğrencilerimden biriyle yaptığım konuşmayı ve ileri sürdüğü fikirleri, on yıl sonra ayrıntılarıyla anımsadığımı ama bu öğrencileri konuşmamızdan bir saat sonra sokakta gördüğümde tanıyamadığımı anlattım. Sanki benim için insanlar, manevi ve fikri yönden bütün netliği ile tanınabilecekken, fiziki yönden belirsizdiler.

Bu yüzden, sayısız düşman edinince, kendi bulduğum bir bellek tekniğini geliştirmeye başladım. Binlerce

kınkanatlının özelliklerini, diğerlerinin ancak mikroskop altında seçebildiklerini daha ilk bakışta ayırt edemediğimden ve her beşeri varlığın bir böcek türüne benzediğini saptadığımdan, sorun, benim için çözümlenmiş oldu. Artık her bireyin şifreli bir adı vardı. Söylediklerine inanmak zorunlu değil ama eczacıma fırında rastladığımda, onu tanımanın tek yolu bu oluyor.

Andre'nin arkadaşına gelince, sanırım adının Emmanuel Liev olduğunu söylemedim. O tarihte, hemen hemen tanınmıyor gibiydi. Karşılaştığınızda, ilk sözlerini hâlâ anımsıyorum:

—Size, benimle birlikte yaşlanan ağaçları göstermek isterdim ama bizim cinsimiz soğuğa hiç dayanıklı değildir; özellikle Vallauris cinsi! Bak sen Andre! Seni, kasımdan marta kadar bir koltukta kış uykusuna yatarken görür gibiyim. Ama belki de genç dostunun önünde böyle konuşmamam gerek. Bizi affedin efendim, ben Ândre'yi on iki yaşındayken tanıdım, ben de on dört yaşımıydım. Ona, sırf canını sıkmak için "Ufaklık" derdim ve bu üstünlüğümü hep korudum.

Bu iki yetişkin arasında kendimi yeniyetme gibi hissetmekten daha doğal ne olabilir? Ama Andre'ye bir tuhaf bakmış olmalıyım. Orada öyle şaşkın, suskun, sıkılmış, büzülmüş duruyordu. Ona öyle bakarken aniden çocuğu, dostunun söylediği "ufaklığı" görür gibi oldum ve ona sanki asla çocuk olmamış, kundakta bebek olmamış gibi hep koltuğunda oturan zaman dışı bir sfenkmış gibi baktım. Omzuna vurulan birkaç samimi darbe, yetişkin kabuğunun ardından ufaklığın meydana çıkması için yetti. Eve girdikten sonra bundan sıyrılabilirdi ve kendini en geniş koltuğa bırakınca, görüntü silinip her zamanki Andre ortaya çıkmış oldu.

Emmanuel Liev Cenevre'deki çocukluk günlerini bir yana bıraktı, neşeli gülüşleri duruldu, yerini düşünceli

bir gülümseyiŖe bıraktı. İki kaşının arasında iki bilge çizgisi! Konuşmaya başlayınca, Vallauris'e özellikle döndü ama bakışları, kibarca birimizden diğetine gitti:

—Anlattıklarını, dünden beri azıcık düşündüm ve sanırım kaygıların benim çok eskiden duyduğum endişelerle aynı. Belirtileri aynı biçimde okumasak da aynı kötülüğü görebiliyoruz.

"Şu Hintli doktorların söz konusu ettikleri "Erkek çocuklar hastahanesi"ni ele alalım; konu vahim ve seksenli yıllara kadar uzandığına göre eski! Böyle bir uygulama iğrenç de olsa, genelde yasal olduğuna göre, doktorlar, aileler ve aynı zamanda resmi makamlar için ahlaki bir çıkmaz oluşturmaktadır. Doğacak çocuğun kız olduğu anlaşılınca, çocuk düşürücü bir hap yutuluyor. Ne anne, ne de doktor bunun cinsiyet ayırmacılığı olduğunu itiraf edecektir. O iş, kadın hakları savunucusuna düşer. Ahlaki bir çıkmaz ama bugüne kadar nüfusa büyük etkisi olmamış. Çocuğun cinsiyetini kesin ve erken olarak saptamak artık bugün olasıdır ama pahalı bir yöntemdir. Sadece zengin ülkelerde yaygındır. Diğer ülkelerde, ufak bir kesim, sadece zengin olanlar bu yöntem başvurmaktadır. Kadınların hemen hepsi, ister zengin ülkelerde ister fakir ülkelerde yaşasın, çocuklarının cinsiyetini merak ettikleri için, babaya "kız olacakmış" ya da "erkek olacakmış" veya "üçüz doğacakmış" demek için öğrenmek istemektedirler. Ama aralarından kaç, şu cinsiyetteki çocuğu istemediğı için işi kürtaja kadar götürür? Sanırım pek az! Ahlaki açıdan çıkmaz, aynı çıkmazdır ama nüfus sayısı açısından anlamlı olduğunu pek sanmıyorum. Gerçi elimde kanıt yok, "çoğunluk" gibi, "çok" gibi ya da "çok az" gibi sözcükleri rasgele söylediğimi biliyorum. Ancak yargıç gibi konuşacak olursam derim ki: samimi düşüncem, tehlikenin başka yerde olduğunu söylemektedir.

O sırada, bir servis arabası iten yaşlı bir hanım girdi

içeriye. Öylesine şık ve zarıftı ki, gençliğinde bundan fazlasını olamazdı. Gelen İrene Liev idi. Andre elini öptü, sonra gülerek iki yanağını. İrene hepimize kibarca selam verdiyse de asıl Vallauris'e seslendi:

—Size tabaklarda bir şeyler hazırladım. Böylece, yiyeceklerin azlığını farketmeyeceğinizi düşündüm. Şarap da getirdim.

Tabağını ve bardağını, bunlara el sürmeden bırakan Emmanuel'in yanına oturdu.

—Biz başlayabiliriz dedi. İhtiyar konuşurken ne içmesini, ne de nefes almasını bilir.

"İhtiyar" sevecenlikle, okşayarak bileğini tuttu:

—Tehlike başka yerde demiştim. Bir süre, senin dikatini çekenden farklı bir alanda var olduğunu düşündüm. Yetmişli yıllarda, Afrika'da, bir kızıl salgını kadar doğal ne olabilir? Az kurban, az sıkıntı, medyaya hiçbir şeyin yansımaması! Ancak bazı bilim adamları için bir fırtına!

"Kızıla yakalanan kadınların sadece erkek doğurdukları gözlemlenmiştir. Başka ülkelerde, başka gözlemlerde bulunuldu, her türlü salgın hastalık ile durum biraz daha iyi anlaşılır oldu. Konuyu size açıklayabilecek kadar yetenek ve bilgi edinmedim ama ana fikir şudur: kadın, hastalıkla savaştığı dönemde, bazı antikolar üretiyor ve bunlar bir virüs ile savaşırçasına kadının taşıdığı cenine saldırıyor. Bazı hastalıklar da Afrika'daki kızıl gibi - kızlara saldırıyor, bazılarında da oğlanlara. Yani kuramsal olarak bir kadın kızlara ya da oğlanlara karşı bağışıklık kazanabiliyor. Bu konuda araştırmalar sürdürülmüş ve sanırım bir ara bir aşı yapımına da gidilmiş. Evet ya, aşı! Bir iğne, bir hacamat ya da belki bir hap! Oğlan olması istenilirse, kızlara karşı aşı olunuyor ve artık hiçbir dişi cenin gelişmiyor.

"Ama şu "erkek çocuk hastahanesi" üzerinde durmama izin verin. Pahalı bir teknik uyguladıkları ya da

çocuklarının cinsiyetini öğrenince hüsrana uğrayanların gebeliklerine son vermede duraksadıkları için tehlikenin azaldığını söylemişim. Ancak bu aşı imal edilecek, yaygınlaştırılacak olursa, cinsiyetin erken saptanmasına ya da kürtaja hiç gerek kalmayacak. Bu ayırmacı doğum hapı almak gibi bir şey! Bazı ülkelerde, bazı çevrelerde, cinsiyet dengesi ağır bir darbe yemiş olmaz, ama dünyanın büyük bir kısmında bir felaket yaşanır. Sonuçlarını düşünmek bile istemiyorum.

Sustu. Birkaç saniye düşünceye daldı. Gülümsemeden önce ilk şarap yudumunu içti.

—Neyse ki araştırmalar sürüncemede kaldı. Bir meslektaşım çok zorlu teknik güçlükler olduğunu söyledi. Günün birinde bu teknik güçlükler aşılabacak olursa, işte o zaman felaketlerin en büyüğü! Ama aşının imal edilmediği ve bu yakınlarda imal edilmeyeceği hemen hemen kesin gibi. Bir yıldır, bu konuda içim rahat. Ne var ki başka endişe konularım var.

Bakışlarını kadehinin dibine dikti, geleceği okumak istercesine...

—Bu kız-karşıtı aşı düşüncesi canavarca bir düşünceydi ama bazı kafalarda daha canavarca düşüncelerin oluşmasına yol açtı.

"Her şey, inekler üzerinde yapılan, görünürde zararsız bir deneyle başladı. Birkaç yıl önce, laboratuvarlarda hazırlanan yapay dölleme yoluyla, boğaların spermalarının dişi veya erkek üretecek biçimde değiştirilebileceği keşfedildi. Diğer cinslere, bu ara insanlara da uygulanabilecek bir yöntemdi. Sonra, cinsiyeti değiştirecek bir madde zerkiyle, doğrudan hayvanın üzerinde deney yapıp yapılamıyacağı araştırıldı. Araştırmalar nispeten hızlı oldu. Boğaların gücünü ve verimliliğini artıran, bir bakıma erkek doğurtan spermalara, dişi doğmasını olanaksız kılan bir çeşit "doping" yapıldı.

"Sonuç istenilenin tersi oldu çünkü başlangıçta a-

maç, süt verdikleri ve doğurdukları için daha fazla kazanç sağlayan ineklerin doğmasını sağlamaktı. Araştırmacıların çoğu, tasarının rafa kaldırılmasını uygun gördüler, kaldı ki deney yapılan hayvanlar, tehlikeli biçimde saldırgan olmuşlardı. Ama bir takım açığızler, özellikle boğa gürüşinde, bu işin kazançlı olabileceğini düşünerek o maddeyi, deve gibi, horoz gibi diğer gürüşen hayvanlara da uygulayabileceklerini ileriye sürdüler.

Neden günün birinde insanlara da uygulanmasın? Sadece ringlerde boy gösterecek canavarlar yetiştirmek için değil, ama aynı zamanda milyonlarca ailenin geleceksel arzusu olan erkek çocuğa sahip olma "zorunluluğunu" da tatmin etmek için!

"Bu aşamada, işler daha ileri gitmeden birileri müdahale etti. Söylendiğine göre bazı biyoloji uzmanları telaşlanıp, tanınmış bilim adamlarını, din adamlarını, siyasetçileri harekete geçirdiler. Bunları sizlere söylenti olarak aktarıyorum çünkü ne isim, ne laboratuvarın bulunduğu ülke hakkında - bir tahmin olsa da - fazla bir şey biliyorum. Ama önemli değil. Önemli olan, bir kararın alınmış olması. Proje durduruldu, fonlar başka alanlara kaydırıldı ve ekip dağıldı. O günden beri ayırıcı doğumdan her söz edilişte, kulakları dikiyorum. Çünkü bilgiler hazır, alıcılar var ve kazanç hırsı soydaşlarımızı kör ediyor. Nasıl kaygılanmazsın?

—Sizi dinleyen, bu işten kaçınılmayacağını sanacak.

Bu çıkışımdan yararlanan Emmanuel Liev, bir yudum daha içti sonra başını salladı.

—Dostum Andre, benim gibi, bütün canavarların olasılığından ve önlem alınmazsa hiçbir şeyin kaçınılmaz olmadığından sözedecektir. Soruya, daha doğrudan cevap vermek gerekirse, b uygunsuz maddenin teknik açıdan imal edilebileceğini ve belki de-doksanlı yılların or-

talarından itibaren imal edilmiş olduğunu söyleyebilirim. Günün birinde, tamamiyle kullanılır hale geleceğinden eminim. Asıl sorun bunun ne zaman olacağıdır. Asıl soru, erkekler ile kadınların, bunu bilinçli biçimde kullanabilecekleri olgunluğa eriştiklerinde, gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bilmektir. İnsanları olgunlaşmamış diye nitelemek için, kim oluyorum diyebilirsiniz. Yanıtım, yetmiş üç yaşında yaşlı bir keçi olduğum ve yıllar geçtikçe insanlığın en eski davaları en modern araçlarla nasıl çözümlediğini gözlemek fırsatını bulduğumdur, 1000 yılının savaşları, 2000 yılının silahlan ile çözümlenmeye çalışılıyor. Atomda müthiş bir enerji bulunuyor ve bununla yok edici mantarlar üretiliyor. Şu "madde" imal edilecek olursa, uzun çalışmalar sonucu en hassas tekniklerin meyvesi olmayacak mı? Neye yarayacak? Beş kıt'ada milyonlarca ve milyonlarca kız çocuğunun yok edilmesine yarayacak; çünkü hıyarlar döneminden kalma aptalca bir geleneğe göre, aile erkek soyundan iniyor. Bir kez daha, eskimiş bir davanın emrine giren çağdaş bir araç!

"Evet biliyorum, zihniyet tekniklerle gelişir, birbirini sürükler ve izler. Ancak her biri aynı hızla gelişmez. Bazen, tehlike görüldüğünde, tekniklerin ilerlemesini ya da yayılmasını durdurmak gerekir. 1945 yılında atom bombası kullanılır hale geldiğinde, onu tam bir bilinçsizlikle kullandılar. Savaşın sonucunu değiştirmede, sadece Pasifik'teki savaş kısıltarak binlerce ölüme yol açtı. 1943'te kullanılabilir olsaydı, Hitler onu Londra'ya, Moskova'ya, New-York ve Washington'a karşı kullanırdı. Tarihin akışı değişir ve ailelerimiz, sevgili Andre, İsviçre'ye sığınmaya fırsat bile bulamazdı. Burada yeni bir gerçeği açıklamıyorum, sadece zaman faktörü üzerinde durmak istiyorum. Bombanın hiç yapılmamış olmasını isterdim, ya da iki yüz yıl sonra yapılmasını. Ama iki yıl önce gelmemiş olmasına seviniyorum. Ağır

ve pahalı bir teknik olmaya devam ettiğini biliyorum ve şayet yayılacaksa, olabildiğince yavaş olmasını diliyorum. Şu lanet madde için de durum aynı. Otuz yıl sonra yaygınlaşacak olursa, insanlığın onu kötüye kullanmıyacağını ümit etmek istiyorum. Ama bugün? İçinde yaşadığımız dünyayı görmüyor musunuz?

O tarihte neyi kastettiğini pek anlamadığımı itiraf etmeliyim. Andre'ye kaçamak bir bakış fırlattım, dalmış, sakalını sıvazlıyordu. Sonra İrene Liev'e baktım. Soru sordu:

—Bu uğursuz sonuca ulaşılacağı bilinirken, araştırmaları daha önce kestirmek gerekmez miydi?

—Her şey olup bittikten sonra bunu demek kolaydır. Bugün bile hiçbir bilim adamı, hiçbir resmi makamın burnunu araştırmalarına sokmasını istemez. Genç dostumuz da bunu doğrulayacaktır. Kaldı ki, suçlanan, araştırmanın kendisi değil. Kaymasın diye bir arabanın dört tekeri çıkartılmaz. Kullanım biçimini değiştirmek daha kolay değil mi?

"Kendi dalımdan örnek vereyim. Meslektaşlarım arasında ömrünün yirmi yılını, daha ağır çeken, gittikçe daha ağır çeken elmalar yetiştirmeye vermiş biri var. Gerçi daha ağır çeken, tatsız ve tek meziyeti pek de namuslu olmayan bağcılara daha fazla para kazandırmak olan elmalar. "Bir diğer meslektaşım, Venedikli bir kadındı. Otuz yıllık deneyimden sonra, belirli bir pirinç biçiminin hacmini, içerdiği vitamini değiştirmeden, artırmayı başardı. Onun sayesinde iki yüz milyon insanın beslenme biçimi daha iyi oldu.

"Bu iki araştırmacı aynı kitapları okudular, aynı temel keşifler yaptılar, aynı teknikleri kullandılar. Ama aynı biçimde yararlanmadılar.

O GECE, PARİS'E DÖNER DÖNMEZ ÇALIŞMA MASAMA OTURDUM; GECİKMEDEN! Vereceğim konferansı kaleme almak için değil, ama önümüzdeki hareketli haftanın etkisiyle, unutulup solmadan, Liev'in sözlerini kelimesi kelimesine kaydetmek için! O tarihte, bu anılar kitabını yazmayı düşünmüyordum; sadece Clarence'a kâğıt üstünde, araştırmalarına yarayacak elemanları göstermek istiyordum. Ona yardım etmeye söz vermemiş miydim?

Sete'den gece yarısına doğru döndüğünde, tepkisi kirpiklerini oynatış biçimine kadar, beklediğim gibi oldu. Kağıtları, buruşmalarına aldırmadan, sıkı sıkı tutup odada yalınayak gezmeye başladı, kaçamak bakışlarım altında! Sonra, kendini yatağa koyvermeden önce sadece şunları söyledi: "Nihayet!" Evet, bu kez araştırmanın tam sırasıydı. Gerçi isimler, yerler, tarihler eksikti ama iş onu ürkütmüyordu; iz sürecek, insanları konuşturacak, gerekirse belge çalacaktı. Gazetede bazı yüzler asılacaktı tabii ki!

Bana, bunu mu istemiştiniz? diye sorulacaktır. Gazetede ona gülmüş olanlardan intikam almak mıydı? Ya tehlikenin kendisi? Ya doğmaları yasaklanacak olan milyonlarca kız? Ayrımcı "madde" kurbanları? Tabii ki bunu da düşünüyordum ama Clarence olmasaydı, üç saatlik bir görüşmeyi kaleme almak zahmetine katlanmazdım. Liev'in hissettiği ve Vallauris'in de paylaşır gördüğü korkular bana, öyle denilebilirse, korkulu ol-

maktan çok gerçekçi göründü. Bütün bunlar, anlaşıldığı kadarıyla, Orleans'daki bir çiftlik evinde geçirilen bir pazarın, entellektüel kuruntusu olmalıydı. Atomdan, uyuşturucudan, salgın hastalıklardan veya buzulların çözümlmesinden aynı ürkütücü deyimlerle söz edebilirdik pekâlâ ve ben yine ilgilenir, meraklanır, heyecanlanabilirdim, kaygılanabilirdim. Sevgilimin meslek hayatının, benim için dünyanın yazgısından daha çok önem taşıdığını söyleyecek değilim ama sanki öyleymiş gibi davranıyordum. Kim bana taş atacak? Diğerlerinin tasaları daha mı az adi?

Yazışleri müdiresi, gülüşmeler arasında, ilelebet yok olduğunu sandığı bir konunun tekrar konuşulmasından hiç de memnun kalmadı. Ancak Clarence'ı haklı çıkartan yeni öğeleri dikkate almak zorunda kalmıştı.

—Haftaya pazartesi, yazışleri toplantısında bir karar veririz. Daha önce, birbirimizi yanıltmamak için, Pradent'i görmeye gitseniz iyi olur.

Pradent'i tanıtmama gerek var mı? Belki bugün biraz unutulmuştur, ama o zamanlar o kadar ünlü, o kadar her yerde hazır ve nazır idi ki, adını söylemek yeterliydi. Sanırım bir ara hükümet üyeliği de yapmıştı ama ne zaman ve hangi bakanlıkta yaptığını bulmak için belgelere bakmak gerekir. Söylediğim tarihte bir takım komitelere, derneklere başkanlık ediyordu ve Clarence'ın çalıştığı gazetenin danışmanı ve önemli bir hissedarıydı. Bir iktidar adamı ve kamuoyu yaratıcısı!

Clarence, onunla karşılaşmak niyetindeydi. (Başka seçeneği var mıydı?) Ama buluşacakları günün öncesinde, dehşet içindeydi. Yeryüzündeki büyüklerden hangisiyle olursa olsun, o kendi rolünde, Clarence da kendisinininde olduğu sürece görüşmeye hazırdı ama, Pradent'e giderken, kötü mal satıcısı gibiydi. Gitmek hoşuna gitmiyordu üstelik kendini konunun uzmanı saymı-

yordu. Birlikte gitmemizi önerdim, Liev'le doğrudan konuşan ben olduğuma göre! Önerimi, gururlu omuzlarını silkmekle iteledi...

Pradent, sevimli, güven verici davrandı ve ziyaretçisinin, sözünü kesmeden sonuna kadar dinledi. Arasına, onaylayan bir baş işaretiyle onu yüreklendirmekle yetindi. Clarence, esaslı bir konuşma yapmış ama Liev ve Vallauris'in adlarını vermemiş ve alay konusu olur korkusuyla "skarabe"lerden söz etmeye çekinmişti. Ancak Pradent haberdardı.

—Muriel Vaast, sizde bazı Mısır haplarının bulunduğunu söylemişti.

—"Skarabe baklaları." Size onlardan söz etmedim çünkü bu işle bir ilgisi olduğunu gösterir hiçbir kanıt yok.

—Kim bilebilir? Ne demiştiniz? "Skarabe baklaları"! Ben bunu duymuştum ama benim yaşımda, belleğim...

Bir an susup, gözlerini kırıştırmış ve Clarence, saygı göstermek için, belleğini yoklamasını beklemişti.

—Anımsamaya çalışacağım. Ama şimdi, bana söylediklerinize dönelim. Fazla derine gitmeden, ilk tepkim, bütün bunların çok belirsiz, ve karışık olduklarını söylemek olacak. Elle tutulur tek olay, ve sanırım bunu kontrol etmişsinizdir, bazı ülkelerde kız-erkek doğumları arasındaki dengesizlik. Ancak bunlar da pn yıl geçmeden, bilimsel olarak incelenecek olaylar değil. Size anlatılanların gerçeğe uymasını temenni ederim. Her ne kadar emin değilsem de, günün birinde, dünyanın bazı yörelerinde doğumu azaltacak basit ve etkili bir yöntem bulunacağını tahmin ediyorum. Bu, büyük bir felaket ya da soy kırım mı sayılır? Sanmıyorum. Beslenemeyen çok kalabalık ülkeler var; yöneticileri bir sürü yöntemle nüfus patlamasını kontrol etmek istediler, sınırlı sonuç-

lar aldılar hatta bazan hiç alamadılar. Şayet yarın hatta bugün doğumları, şiddete başvurmada, zora kaçmadan ana-babanın özgür iradesiyle azaltma yolu bulunursa...

Ziyaretçisinin gözlerindeki anlamdan, sözlerinin etkili olduğunu anlamıştı Pradent. Yüzüne dikçe baktı:

—Evet, böyle bir çözüm bulunacak olursa, bunun neresi uygunsuz ya da canice? Çin, tek çocuk yasasını getirdiğinde, Şanghay ve başka kentlerde pek çok aile, ilk çocukları kız olursa, onu yok etmeleri için doktorlar ile hemşirelerin başının etini yemişti. Hindistan'da, zor kullanarak kısırlaştırılma yapılmak istendi, ayaklanmalar oldu; erkekler, erkekliklerinden, onurlarından olacaklarını sandılar. Sözünü ettiğiniz madde var olsaydı, insanları zorlamadan hatta isteklerine uygun olarak, aynı sonuca ulaştırabilirdi.

Clarence aniden, hipnotize olmaktan kurtulmuş gibi bir duyguya kapıldı.

—Yanlıı anlamadımsa, her insan kendini güçlü ve döl verici hissedecek ve üstelik, iki, üç, dört oğlan sahibi olma sevinci duyabileceğinden, toplumlar kısırlaştırılmış olacak.

—Bütün toplumları kısırlaştırmak söz konusu değil ama böyle bir maddenin olması ve yaygınlaştırılması halinde, nüfus fazlalığı sorununun, özellikle büyük olduğu yörelerde, çözümlenmiş olacağını göz ardı edemeyiz.

"Günümüz dünyasına bir bakın. Kesinlikle ikiye ayrılmış durumda. Bir yanda, istikrarlı nüfusa sahip, zengin, demokratik, teknik ilerlemeleri neredeyse hergün artan, yaşam umudu yüksek. Tarihte bugüne dek görülmemiş biçimde barışın, özgürlüğün, refahın, ilerlemenin altın çağını yaşayan topluluklar var. Öte yanda, giderek kalabalıklaşan ve durmadan yoksunlaşan, yiyecekleri dışardan sağlanan, dört bir yana dağılmış metropoller, birbiri ardından kaosa sürüklenen devletler var.

"Yıllardan beri çözüm aranıyor ama her geçen gün daha da batılıyor. Tam anlamı ile iki ayrı insanlıkla karşı karşıyayız ve aralarındaki uçurum her geçen gün daha da büyüyor. Aniden, Tanrı bir çözüm yollayacak olursa, kim yakınır? Durmadan artan nüfusu doyurmaları gereken ve kaydettikleri ilerlemelerin nüfus patlamasıyla sıfıra indiğini gören üçüncü Dünya ülkeleri mi? Giderek azınlıkta kalan biz ayrıcalıklılar, Güneydeki insanların biraz daha kalkınmış ve biraz daha az kalabalık olmalarını istemiyor muyuz? Söylesenize, bir çözüm bulunacak olursa, kim yakınır?

Clarence henüz kimin yakınacağını göremiyordu. Pradent'in konuşması, o sırada ona korkunç derecede mantıklı gelmişti. Bunun üzerine karşısındakini içgüdüsel olarak, daha güçlü olduğu ve kafa tutabileceği bir alana sürüklemek istedi.

—Söylediklerinizin beni çok etkilediğini bütün saflığımla itiraf etmeliyim. Sizden ayrıldıktan sonra bu konuda düşüneceğim. Siz, çağımızın temel sorununa parmak bastınız. Temel olduğuna göre, gazetemizin de bundan söz etmesi doğal olacak. Hatta, odanıza girerken düşündüğümden daha çok yer ayırması gerekecek.

"Sözlerimin sizi etkilediğine sevindim. Ama bunlar sadece birtakım düşünceler; uzun süre tartışıldı, yeni bir yönü de yok. Günün birinde, Üçüncü Dünya sorunlarını işlemek isterseniz, beni görmeye gelin, size öğretebileceğim nice şey olacak. Ancak hemen belirteyim, sizinle yaptığımız bu dostça sohbet sırasında, çocuğun cinsiyetini belirlemeye olanak veren yeni bir madde hakkında yüksek sesle düşünmüş oldum. Bildiğim kadarıyla böyle bir madde yok. Bugün, Hindistan'dan Mısır'a kadar bütün dünyaya yayılmış olsaydı, gizli kalır mıydı?

Clarence'a konuşmalarının daha fazla süremeyeceğini anlatmak için saatine kaçamak bir bakış fırlattı. Ama Clarence diretti:

—Bu hikâyenin bir temele dayanmadığını kabul ediyorum ama araştırmalarımı sonuna kadar götürmek istiyorum.

Pradent ayağa kalktı, bir sıçrayışta, hiçbir destek almadan:

—Diretmenizi anlıyorum, gençken ben de inatçıydım. Ama inanın bana, vaktinizi boşa harcamış olursunuz.

—Yine de araştırma yapabilir miyim? Muriel Vaast'a, karşı çıkmadığınızı söyleyebilir miyim?

Karşısındakinin yüzü asıldı:

—Küçükhanım, sanırım ortada bir yanlış anlama var. Bana danışmaya geldiniz. Size elimden geldiğince tavsiyede bulundum. Benim işim burada bitiyor. Araştırmanızı sürdürmek istiyorsanız bunu yazışları müdürünüzle tartışmalısınız.

Clarence'ı kapıya götürürken zoraki gülümsedi:

—Şayet bazı bilinmezleri açıklığa kavuşturacak bilgiler edinecek olursam, size bildiririm. Size ya da Muriel Vaast'a.

Konuşmayı naklettimse, Clarence döner dönmez kelimesi kelimesine anlattığı içindir. Bitirdiğinde, düşünceli, söylendi:

—Pradent'in ne dediğini öğrendin. Ama sanırım esas anlatmam gerekeni anlatmadım.

Sustu. Sözcüklerini ya da belleğinde taze bir görüntü arar gibi bir hali vardı.

—Hiçbir kanıtım yok ama "madde"den söz ederken, yüzündeki bazı titreşimlerden, basit bir varsayımdan değil, var olan bir şeyden söz ettiğini duyumsadım. Sarfettiği sözcüklere büyük özen gösterdiği halde...

Biraz daha düşündü:

—"Skarabe baklaları"ndan söz ettiğinde de tuhaf bir hisse kapıldım.

Daha ertesi günü, yazışleri toplantısında, Clarence yeni baştan projesinden söz ettiğinde, kimileri gülümsemiş ama o aldırmamıştı. En çarpıcı belgeleri, Vallauris'in topladıklarını göstermişti. Muriel Vaast sözünü bitirmesine izin vermemiş, sonra da sormuştu:

—Pradent'i gördünüz, değil mi? O ne diyor?

—Sorunun üzerinde durulması gerektiğini düşünüyor ancak elimdeki bilgileri yetersiz buluyor.

—Anladığım kadarıyla, bunların spekülasyon olduğunu düşünüyor.

Clarence yanıtlamak istemiş, yazışleri müdiresi yatıştırıcı bir hareketle onu susturmuştu:

—Meraklı insanların haklı olarak ilgisini çekecek bazı öğeler olduğunu itiraf etmeliyim. Şu "skarabe baklaları" gibi... incelediğimiz konuyla bir ilgileri olabileceğini düşünüyor musunuz?

—Hiçbir veriyi göz ardı etmemeliyim. Hele bunu, hiç!

—Pradent'e bundan söz etmiş olmalısınız...

—Bu ismin ona bir şeyler hatırlattığını söyledi. Ama bir türlü anımsamadı.

—Şimdi anımsamış. Bu sabah bize şunu yolladı...

Muriel çantasından bir kitapçık çıkartmış ve okumaya başlamıştı:

— "Ben ve arkadaşlarım, o köyde, eczane görevi gören aktar dükkânına gitmiştik. Bize Osmanlı sargı bezleri, kokusu yolculuğumuzun geri kalan kısmını bozacak merhemler ve bir de şu ünlü afrodisyak gücünü methettikleri 'skarabe baklalarını' satmak istediler. Kimimiz kuşkudan, kimimiz utançtan bunları red ettik."

Kitabın adı *Nil Yolculuğum*, yazarı Gustave Meussonier ve... (Muriel kitabın arka sayfasına baktı) Marsilya'da 1904 yılında yayımlanmış...

Skarabenin sonu oldu.

Ya Clarence? İncinen ruhu? Yaralanması? Cansız gözleri?

Çözölmüştü.

Bağırmasını, küfretmesini, kapıları vurmasını ya da çirkin bir vazoyu kırmasını isterdim. Hayır, burnunun ucuna gelmiş bir gözyaşını silecek gücü bile kalmamıştı. Neler olduğunu, bölük pörçük, öğrenebilmiştim. Tuzağı, gülüşmeleri, iki kahkaha arasında hıçkırığı tuttuğu için özür dileyen meslektaş... kulaklarını tıkamış, koşmuş, merdivenleri çiftler çiftler inmiş, takside kendini koyuvermişti Clarence. Eve geldiğinde yılmıştı. Ben dönene kadar.

Teselli edici bir rol oynamaktan nefret etmiyordum ama kaygılıydım. Daha sonraki günler, pek çok kez, bir Polonya filminin sahnesi canlandı. Bir gazeteci, hayatını cehenneme çeviren meslekteki gerilimlerinden bir psikanalizciye yakınmaktaydı. Diğer şöyle demişti: "Kendi kendine, başına gelebilecek en kötü şeyin gözeticiilik duygusun kaybetmek olacağını tekrar et." Gazeteci sevgilimin başına böyle bir şeyin gelmesinden korkuyordum. Çökme, bozulma, uçurum!

Haftanın geri kalan kısmında, sırf elini tutabilmek için, hastaymışım gibi yaptım.

—Kuruntu etme, takma, zehiri içinde tutacağına tutur gitsin!

Tedavim basitti: orada olmak, gevezelik etmek, pencerinin önünde uzayıp duran kahvaltı saatleri geçirmek.

Yudumlamak, çöplenmek, abur cubur tırtıklamakla geçiyordu günlerimiz ve arada bir, bir sessizlik olduğunda, böceklerden, aklımda kalan yüzlerce fıkradan söz ediyordum.

Bir süre sonra gözyaşları dindi Clarence'ın ama sanki sönmüş gibiydi. Gazeteye bir daha ayak basamayaca-

ğını söylüyor, ben de ayrılması için teşvik ediyordum. Bir başkasına geçmesi ya da Beatrice'i doğuracağı uzun bir tatil alması için...

—Benim bu halimle üzüntülü bir bebek olacak. İstirdim ki çocuk ben doruktayken, zafer benden yanayken doğsun. Mutluluk tacı gibi gelsin, bir teselli armağanı gibi değil... bir depresyonu tedavi etmek için değil...

—Niçin tedavi diyorsun? Doğmakla, bu kötü günlerinin geçmesine yardımcı olacaksa niçin ona bir müttefik, bir ortak hatta bir "kurtarıcı" gözüyle bakmıyorsun?

Clarence bana tuhaf bir bakış fırlattı. Bu bakışta, anlaşılması güç bir acıma vardı. Sonra yapay bir cesaretle seslendi:

—Günlerden bir gün evet dersem, bu seni sevdiğim için olacak.

—Bundan daha iyi neden olur mu?

Bu, şimdiden "evet" demekti. Bunu bana otomobiller ve kınkanatlılar üzerine konferans vereceğim gün söyledi. Konferans metnini kaleme almak için gerekli vakti bulamamıştım ve notlarımla gitmeye hazırlanıyordum; derslerimde genellikle böyle yapardım ama farklı dinleyiciler karşısında daha az alışık olduğum bir konuda aklıma güvenmekten kaçınıyordum.

Kısacası, kötü uyumuş, kötü uyanmıştım ve beynim koca bir boşluktan ibaretti. Mezbahaya giden kurbanlık koyun gibiydim. Tam çıkacağım sırada Clarence fısıldayarak - oysa yapayalınızдық - artık "önlem almaya çağını" söyledi.

O çarşamba günü çok parlak bir konuşma yaptığımı, konuya hakim olduğumu ve yadsınmaz hitabet yeteneğine sahip olduğumu söylemekte herkes söz birliği yaptı. Onlarca el sıktım, her el sıkışta "Teşekkürler Clarence", "Teşekkürler Beatrice" dedim içimden.

Gece sevgilimi belinden kavradığımda, yatağa ilk kez giriyormuş gibi bir duyguya kapıldık. Onu soyarken, takıldı:

— Beni mi seviyorsun yoksa kızını mı?

— Şu an bütün dünyayı seviyorum ve bunu senin vücuduna söylemek istiyorum.

Kaçar gibi yaptı.

— Senin yüzünden vücudum birkaç ay sonra biçimsizleşecek.

— Biçimsiz mi? Dünya gibi küreselleşen bir karın mı biçimsiz? Sütle dolan, esmer uçlarını çocuğun ağzına uzatan memeler mi biçimsiz? Tanrım! Bir ölümlünün görebileceği en güzel manzara bu! Haydi, gel!

Edepli filmlerde ışık, işte bu an söner, kapı kapanır, perde iner. Bazı kitaplarda da, sayfa döner ama yavaşça, o dakikaların geçmesi gerektiği gibi yavaşça ve titrek bir tül sesinden başka ses olmaksızın!

BEATRİCE, OKULA YETİŞMEK İSTERCESİNE, A-
ĞUSTOSUN SON GECESİNDE, ZAMANINDAN
ÖNCE DOĞDU, İyi bir okullu belki ama, şimdiden şa-
matacı, uykusuz ve obur, kıpır kıpır çarpık ayaklan ile
acayip pembe bir böcekti.

Ertesi sabah, evde yalnız, traş olmuş, koku sürmüş,
şarkılar mırıldanarak doğumevine, hayatımın iki kadı-
nını bulmaya gideceğim sırada, hiç beklenmedik bir te-
lefon geldi. Muriel Vaast. Clarence ile konuşmak isti-
yordu.

Muriel Vaast! Konuşmalarımızda, adının ender geç-
tiği zamanlar, tenekeden bir nişan tahtası muamelesi
görürdü. Ama kinlenmenin sırası değildi, Beatrice mut-
luluğunu yaşıyordum ve sesim neredeyse sevecendi.

—Clarence bir süre için burada değil.

—Özür dilerim, ama hâlen orada mı oturuyor?

—Her zamankinden çok!

Mutluluk çığlığım için isabetli dinleyiciyi seçmiş
miydim bilmiyorum. Öksürdü, bu samimiyet gösterisi-
ne şaşırmış gibiydi.

—Ona söyleyeceklerim vardı.

—Döndüğünde sizi aramasını söylerim.

—Hayır, arayacağından emin değilim. Benim tara-
fımdan ona...

—İsterseniz, kayda alayım.

—Ah, evet. En iyisi bu.

Kaseti çalıştırdım.

—Sevgili Clarence. Sizden gecikmeli olarak özür diliyorum ama içten ve gerçek özür bunlar. Bu yaz sık sık düşündüm... Hayır, bana tuhaf geliyor. En iyisi ona yazmak.

—Nasıl isterseniz.

On ay sonra duyulan bu pişmanlık, bana biraz kuşukulu geldi. Clarence'in tepki göstermedeki haklılığı iki gün sonra ortaya çıktı. Gazeteler, Birleşmiş Milletler'in "ayırıcıcı doğum" hakkındaki raporunu yayımlamışlardı. Bu deyim belli ki tutacaktı, hem de uzun süre!

Raporu kaleme alanlara göre - ki bunlar, çeşitli ülkelerden on kadar uzmandılar - kız çocuklarının doğumlarında anlamlı bir azalma görülmüştü ve bunu "tek bir nedene bağlamak" olanaksızdı. Daha çok - ancak rapor bu konuda kesin değildi - bu dengesizliğin ortaya çıkmasında birbirinden bağımsız faktörler bir araya gelmiş olabilirdi. Rapor özellikle "ayırıcıcı nitelikte olmak üzere, gebeliğe son verişin genelleşmesi, ayırıcıcı dölleme yöntemlerinin yaygınlaşması" üzerinde duruyordu. Son dört yılda durum vahimleşmiş, bütün kıt'lara - eşit biçimde olmasa da - yayılmıştı.

Bundan sonraki tartışmalardan ayrıntılı biçimde söz etmeden önce, beni ister iyi ister kötü yönde olsun, sürekli şaşırttığını itiraf etmeliyim. Kınkanatlılarla yakınlığım mı, söz konusu insanlar olunca bu kadar bilgisiz ve saf kılıyor acaba beni? Raporun büyük ilgi uyandıracığını sanmıştım oysa sadece uzmanlar arasında tartışmalara neden oldu. İşi, insanların bireysel olarak ya da toplumsal olarak hatta cins olarak yaşam güdüsünden yoksun olduklarını söylemeye kadar vardırmayacağım, ancak böyle bir güdünün hareketlerimize sürekli yön vermeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğunu söyleyeceğim.

Şu kadarını belirteyim ki, raporun yayımlanmasın-

dan sonra, üzerinde çok konuşuldu ama her konuşulduğunda karışıklık artıyor, içerdği uyarı daha duyulmaz hale geliyor, inandırıcılığını daha da yitiriyordu. Birkaç gün sonra, uzmanların söyledikleri hem doğru hem yanlış, hem gerekli hem gereksiz görünmüştü. Sıfıra sıfır! Kör edici ışıklar çağında değil miydik?

Benim belleğimde bu tartışma, Beatrice'in doğumuna denk düşüyor. Benim minik aşiretim için ve belki de insanlığın geri kalanı için yeni bir çağ başlıyordu. Küçük davetlimiz bizi gece ve her gece ve gecede birkaç kez uyandırdığında, Clarence ile birlikte kalkıyorduk. O süt vermek için ve ben de - buna inanılır mı - alçak sesle şu ünlü konu hakkında yayımlanan yazıları okumak için, bu da bu dönemi sıkıntısız geçirmemize olanak verdi. Gerçi her ikimiz de izinliydik çünkü benim derslerim Ekim'de başlayacaktı ve ben ilk sömestrede bütün ders saatlerinden izinli sayılmayı istemiştim.

Clarence açısından, ona vaad ettiğim dinlenme yılında olduğumuz söylenemez. Ama onun izni daha da kısa olacaktı. Kasımın ilk günlerinden itibaren bu zoraki tembelliğe son verdi; iki yanlış girişimden sonra araştırmalarına yeniden başlamak için acele ediyordu.

Bir gün, rahatlamış bir gülüşle elini kapı tokmağına götürüp "Kızınla seni başbaşa bırakıyorum" dedi.

Sonra yola koyuldu.

İlk ziyaretini Orleans'da Emmanüel Liev'e yaptı, tavsiyeme uyarak. Ama hemen ardından, izini yitirdim. İki duş arası Roma'ya, Casa'ya, Zürih'e gideceğini bildiriyor sonra masamın üzerinde "üstünü değiştirmek" için uğradığını belirten bir not buluyordum. Bu gezgincilik üç hafta sürdü - Muriel Vaast onu hemen her gün arıyordu ama Clarence büyük gazetelerden biriyle anlaşmıştı ve araştırmaları için gereken tüm giderlerin parasını almıştı.

Yazısı aralık ayında, Noel'den birkaç gün önce ya-

yımlandı ve sanırım durumun ortaya çıkmasında ilk ciddi verileri getirmiş oldu. Bunu bir sevgili olarak değil ama bir bilim adamı ve sadık bir okur olarak söylüyorum. Dünyanın bellibaşlı gazetelerinde çıkmış ne kadar yazı varsa toplamıştım. Öte yandan Andre de beni yazı kupürlerine boğmuştu ama şunu diyebilirim ki Clarence'ın araştırmalarından önce ortada sadece bölük pörçük bilgiler ve varsayımlar vardı. Liev'in verdiği kesin bilgiler sayesinde Clarence daha ileriye gidebilmişti.

İlk olarak, bir araştırmacı ekibinin, inekler üzerindeki bazı deneylerden cesaret alarak, erkek doğmasını sağlamak üzere, damızlığın cinsel organlarını etkileyen bir madde yaratmaya kalkıştığını, kanıtlarıyla doğrulayabilmişti. Yüksek makamların müdahalesiyle ekip dağılmış ve cezalandırılmıştı ama proje, başka laboratuvarlarda, daha az denetim olan yerlerde, uygulanabilecek kadar ilerleme kaydetmişti.

Özellikle bir adam, doktor Foulbot adında biri, "maddeyi" üretmek ve yaymakla görevlendirilmişti. Projenin bilimsel beyni değil ama ticari dehasıydı. Ülkeyi terkedip bazı Güney ülkelerinden, sözde ilaç imal eden fabrikaları satın almayı ve yeni maddeyi onların etiketiyle piyasaya sürmeyi ilk akıl eden oydu.

Kızıl Deniz'in limanlarından birinde bulunan bu fabrikalardan biri, iki yüz yıldan beri "skarabe baklaları" imal ediyordu. Clarence, doktor Foulbot'un doksanolı yıllarda bu fabrikayı nasıl ele geçirip tantanasız ama dört bir yana yayılan çokuluslu bir şirket haline döndürdüğünü anlatmakla işe başladı.

Resmi makamların kuşkusunu uyandırmamak için, tantanasız, duyurusuz, eski bir etiketin altında devrimci bir maddeyi piyasaya sürmek, bu adamın, dehasının eseri idi. "Skarabe baklaları" ve benzeri maddeler hiçbir zaman yasal sayılmamışlardı ama göz yumulan maddelerdendiler ve bir satıcı şebekesi bunları yaygın biçimde

saf müşterilere satıyordu. Foulbot onlara, sessizce, gerçekten etkili, yanılma payı hemen hiç olmayan bir madde sunuyordu. Maddenin piyasada tutunması, kulaktan kulağa yapılacak övgülere bağlıydı, Foulbot buna güveniyordu. Böylece alıcılar çoğalmış olacak ve her biri eski bir maddeyi yeni keşfettiğini sanacaktı; resmi makamlar da mucizeler yarattığı söylenen o aynı tozun dağıtımına alışık oldukları için, bunu abartılmış bir şamatta sayacaklardı. Foulbot bu aşırı önlemleri, skarabe hakkında basında ilk çıkan yazılardan sonra almak gereğini duymuş ve etiketleri çoğaltıp, değişik paketleme yoluna gitmişti.

Yedi yıldan beri "madde" yaygın biçimde dağılmış olmalıydı. Özellikle Güney ülkelerinde ve çeşitli isimler altında. Foulbot'a da bir hayli para kazandırmış olmalıydı. Clarence, akıllı davranarak, "maddenin" kullanımının olası sonuçları üzerinde duracağı yerde, işin bu yönünü genel olarak belirtmeyi ve daha çok olaylar üzerinde durmayı yeğlemişti. Zaten onun sayesinde bazı gerçekler tartışılır olmaktan çıkmıştı: "maddenin" var oluşu, geniş biçimde dağıtıldığı ve genelde itibar gören bir madde oluşu! Buna karşılık bir hayli tartışmaya yol açan konu, birbirini izleyen iki soru ile özetlenebiliyordu: "maddenin" dünya nüfusuna sürekli ve derin bir etkisi olacak mıydı? Olacaksa, bu gelişme yararlı mı yoksa zararlı mı olacaktı?

Bu tartışmayı uzun boylu anlatacak değilim, övme ya da yergi yapmak için tahminde bulunmak kolay iştir. Bu konuda hiç kimse yenilmezliğini ilan edemez, ama bazıları, diğerlerinden daha az kör olmuştur. Clarence de bunlardan biriydi. Ancak, o tarihteki geçerli olan ve bir süre geçerliliğini koruyan bir düşüncüyü birkaç paragrafta nakletmeyi boş saymıyorum. Bunu, Clarence'ın yazısından birkaç gün sonra "Yeni bir bininci yıl için yeni bir nüfus" başlığı ile yayımlanan Paul Pra-

dent'in yazısı kadar açık tanımlayan olmamıştır. Clarence ile görüşmesinde dışladığı bir takım düşünceleri, yeni bir kılıf altında sunmayı başarmıştı. "Birtakım rakamlardan ve taslak halindeki eğilimleri gülünç biçimde uzatarak saçma senaryolar yaratmak, ilk kez olmuyor. Dünyanın sonu geldiğini birkaç kez ilan etmediler mi? Ama Dünya, kırılması zor bir cevizdir."

Sonra, konu dışına çıkarak, Clarence'a taş atıyordu:

"Son zamanlarda hazırlanan birtakım maddelerin, dünya nüfus artışını yavaşlatacağını söyleyenler var. Nüfus boşalıyor çığlıkları atacak yerde, dünya tarihinde hayırlı bir gelişme olarak nitelendirmek yoluna neden gidilmez?

"Gerçekten de, binlerce yıldan beri, dünya nüfusu yavaş ve düzensiz bir artış gösterdi. Doğumlar çoksa bile, ölümler az değildi. Bebek ölümleri, salgın hastalıklar, savaşlar, kıtlık, yüksek bir nüfus artışını engelliyordu. Sonra ikinci bir döneme girdik; bu dönemde tıbbın ilerlemesi ve tarımdaki teknikler sayesinde ölüm oranı geriledi; oysa doğum oranı yüksek olmakta devam etti. Bu dönem daha fazla uzayamazdı. Mantıken doğumların azalması, dünya nüfusunun kontrollü ve uyumlu bir istikrar bulması gerekiyordu. Birkaç yıldan beri gelişmiş ülkelerde durum budur ve bu sayede barış ve refah içinde yaşamaktadırlar. Her yerde böyle olması istenmez mi? Bugünkü aptalca durum başka nedir? Yani, çocukların, onları besleyebilen, bakabilen, eğitebilen ülkelerde giderek azalması ve onlara bakamayan ülkelerde giderek çoğalması!

"Şayet yoksul ülkelerdeki nüfus azalacak olursa, bir kuşaklık zaman diliminde şiddetin, açlığın, barbarlığın yok olduğunu görürüz. İnsanlık, yeni bininci yılı karşılayacak olgunluğa sonunda erişmiş olacaktır."

Pradent bu formülden sonra en azından gülünç olan şu cümleyi öne sürüyordu: "Bırakalım Doğa işini gör-

sün." İleri sürdüğü düşünce iyiydi de, "madde" doğal mıydı? Sonunda ben de omuz silkip geçtim. Prudent'in mantığı çok açıktı. Ama ben karmaşık bir yaratığım. Bir mantık ne denli sadeyse, o denli çekinirim. Neden çekindiğimi de bilemem ama bir şeyler, fili görmeden filin ensesindeki pireyi görmeme yol açar. Duygularımda bir şey, herkesin kabullendiği düşüncelerden beni uzaklaştırır.

Tabii bir de, uzun süreden beri Andre Vallauris'in etkisini hesaba katmalı. Salonunda oturmuş, dünyayı düşünürken: "Bir meyvenin kabuklarını, meyveyi zedelemekten ama kabuklara aldırmadan nazikçe soyar gibi" çevremdeki düşünceleri itmeye teşvik ediyordu beni!

kutupyıldızı

BAŞKA ZAMANDA, BAŞKA ÖRFLERDE. BABANIN ÇOCUK BAKTIĞI, ANANIN ÇALIŞIP ÜNE KAVUŞTUĞU BİR ÇİFT İLE ALAY EDİLİRDİ. Ama biz böyle mutluyduk. Ben daha mı az erkek, o daha mı az kadındı?

Ama benim mutluluğum, Clarence'inkinden daha elle tutulur gibiydi. Şubat ayından beri, müzeye giderken Beatrice'i bir dadiya bırakıyordum. Dul ve birkaç kez büyükanne olmuş bir komşu kadındı. Birinci katta oturuyordu ve merdivene ilk adımımı atar atmaz, kızım esmer kollarını boynuma doluyordu. Gün boyunca ağırlığını ve kokusunu duyuyordum.

Clarence analık işini hünere yapıyordu. Gereken sevgiyle ama taşkınlık göstermeden! Kısacası, çocuğun ondan bana bir armağan olduğu konusunda anlaşmıştık; onu bana vaad etmiş, onu bana sunmuştu ve beklediğimden çok daha önce! Asla şikâyetçi olmadım, onu asla beşiğin başında daha fazla tutmaya kalkışmadım. Yolu başkaydı ve Clarence o yolu izliyordu.

Soruşturması yayımlandığından beri, pek az gazeteci onun kadar takdir edilmiş, davet edilmiş, dahası ödüllendirilmişti. Büyük röportajlar yapmak hayalini kurarken, yapamayacağı kadar çok öneri alıyordu. Artık seçme yapabiliyordu, sabırla işlenmiş bir işin keyfine varmak için ve özellikle - ki bu onun deyimi idi - "enderliğini korumak için" önerileri genellikle red ediyordu. Bu zekice cilvesini de başına buyruk davranışını da onaylı-

yordum. İlk işe başladığı gazete ile hiçbir kin duymadan esaslı anlaşmalar yaptığı gibi şu veya bu gazeteyle de yapıyordu.

Aslında, taahhütlerindeki tek devamlılık bendim. Buhranlardan, sarsıntılardan ve her türlü evlilik bağından uzak tek devamlılığı! Bir tek kez, ilk karşılaştığımızda, evlilikten söz etmiştik. Ona, en ciddi anlaşmaların bir tokalaşma ile yapıldığı ve her türlü kâğıt parçası sarardıktan sonra da ömür boyu sürdüğü zamanların özlemini çektiğimi özlemiştim. Clarence ile aramızda, tokalaşma biraz özel oldu; daha özümlemiş, daha kapsamlı bir tokalaşma! Ama benim için her şeyden önce bir tokalaşmaydı. Aşkımız süresince birlikte olacaktık ve bin türlü kurnazlıkla onu sürdürecektik.

Böylece, ne evli, ne aile, ne karı kocaydık... ne berbat sıfatlar! Biz iki sevgili olarak yaşadık, hayatın nimetleri ile mutlu, ne zamanın yaşlandırmasına ne de dünyadaki karışıklıklara aldırarak!

Clarence'dan başkası "varacağı yere ulaştığına" inanırdı. Bu deyim ona hakaret gibi geliyordu. "Hava alanlarına, garlara özgü bir deyim" diyordu. "Birisi varacağı yere ulaştı dendi miydi, nereye demek içimden geliyor. Nereye, hangi araçla ve hangi amaçla? Bu, tevazu muydu? Bence daha çok hem tevazu hem gururdu ve adına "edep" deniliyordu. Çünkü sık sık "daha ileri gitmesini bencezemeyenler, varacakları yere ulaştıklarını söylerler" diyordu.

Clarence, adını ve yeteneğini duyuran olayın izini sürmüştü, bu olay, artık onun davası, yaşam savaşımı olmuştu. Olayların aldığı şekil onu endişelendiriyordu. "Madde" hakkında yazısını yayımladığında, inandırıcı olabilmek için tarafsız bir üslup benimsemişti. Ancak i-leriye sürdükleri berraktı: birtakım acemi büyücülerin açgözlülüklerini ve acımasızlığını parmağı ile işaret edi-

yordu. İnsanların bu çapta yönlendirilmesinde, sözde iyi bir gelecek için insanlardaki en kötüyü defetme biçiminde ve sistematik bir ayrımcılığın kısa yoldan uygulanmasında, kabul edilmez ve caniyane bir başıbozukluk görüyordu. Olaylar üzerindeki perdeyi kaldırmakla bütün dünyanın sağlıklı bir öfkeyle sarsılacağını sanıyordu.

Oysa hiçbir şey olmamıştı. Pradent'in yazısından uzunca söz ettim çünkü onu kesip ayırmıştım ve çünkü çok açık bir yazıydı. Her çevreden pek çok insanın bu davranışı desteklediğini söylemeliyim. Clarence ile benim, Pradent'inki gibi düşüncelerin en geniş kamuoyu üzerindeki derin ve çekici etkisini anlamamız gerekiyordu. Güney ülkelerinde kaygılarımızın kaynağının bulunduğuna inanmak gibi bir alışkanlığımız vardı; onların ve bizim sorunlarımızı düzene sokmak için basit bir çözüm varsa, uygulamamak ne delilik!

Bunlar hakkında hemen bir yargıya varmak doğru değil, dönemin düşünce tarzını anlamak gerekir. Geçen yüzyılın uyuşukluğu üzerinde fazla durmadan, gelişmiş dünyanın iki kanadı arasındaki buluşların, değerlerin, kurumların, konuşma dilinin, benzer yaşam biçiminin benzerliği, dünyayı bölen ve onca sarsıntıya neden olan "yatay çatlağı", o başdöndürücü uçuşumu ortaya çıkartmıştı. Bir yanda, tüm zenginlikler, tüm özgürlükler, tüm umutlar... öte yanda çıkmazlar labirenti: durgunluk, şiddet, öfke, fırtına, kaosun bulaşıcı oluşu ve Kuzey cennetine kaçış ile selamete ulaşma!

"Çatlağın iki yanında, sabırsızlığın kabardığı duyuluyordu. Burada da bu gerçeği anlamama Vallauris yarıdımçı oldu. Konuya değinmemize yol açan olayı anımsamıyorum ama sanırım dinsel bağnazlıktı.

Andre demişti ki: "Benim de senin gibi sabırsız olduğum, patladığım, küfrettiğim, lanetlediğim anlar oluyor. Ama hemen ardından kendi kendime, dünyaya, bi-

ze sunulduğu biçimiyle tahammül etmeliyiz diyorum. Batı her zaman senin bildiğin gibi, barış beldesi, adalet diyarı, erkek ve kadın hakları ve doğa savunucusu olmadı. Senden bir kuşak ileride olan ben, senden farklı bir Batı tanıdım. Şunu unutma ki, yüzyıllar boyu, dünyayı katlettik, imparatorluklar kurduk, uygarlıklar yıktık, Amerika'daki kızılderilileri katlettik sonra da onların yerine, iş görsünler diye, çürük gemilerle zenci getirttik, afyon almaya zorlamak için Çinlilerle savaştık. Evet, yeryüzünde bir kasırga gibi estik! Genellikle yararlı ama sürekli bir kasırga.

"Ya burada? Kendi diyarımızda ne yaptık? Durmadan birbirimizi boğazladık, soyduk, gaz odalarına tıkadık... hırsla, ta yirminci yüzyılın ortalarına kadar. Sonra, günün birinde, doymuş, uslanmış, yorulmuş, biraz da yaşlanmış olarak en rahat koltuğa geçip "Şimdi herkes durulsun bakalım" dedik! Ama hayır, gördüğün gibi, herkes bizimle aynı anda sakinleşmiyor. Hemen her yerde Alsace-Lorraine'ler var, dinsel, mezhepsel kavgalar var. Bizimkiler kadar saçma ama bizimkiler kadar kanlı! Deliliğin geçmesi gerek.

"Dünyaya karşı sabırlı olmalıyız."

İşte Andre buydu... Sabır, şunun ya da bunun kusu-ru yüzünden, gittikçe daha az gösterilecekti. "Çatlağın iki yanında, basiretli sesler sönecekti. Sadece bir başka zamanın adamları, Vallaurisler, Lievler, mucize çözümün çekiciliğine diretebilirlerdi.

Kamuoyu, belirgin bir biçimde bütün ağırlığı ile bir o yana bir bu yana sallanmaktaydı. Daha önce kovalanan, susturulan "madde" yaratıcıları, insanlığın kurtarıcıları olarak ortaya çıkmışlardı. Bunda da yanılmamışlardı, çünkü anımsanacağı gibi günün birinde, kurtuluş ertesi direnişçiler gibi, gün ışığına çıkmışlardı. Röportajlar, sohbetler ile "yüzyılın buluşu"na ve kurtarıcılığına sahip çıkan - ki bir bakıma öyleydi - doktor Fo-

ulbot'dan başlayarak bütün kurtarıcılar, karanlık ve gerici güçlerin baskısı ile sürgüne gönderilmişlerdi.

Televizyon ekranında görür gibiyim; kalın, siyah gözlüklerinin ardından gözleri şimşekler yağdırmaktaydı. Acaba niçin, kızların'doğmasına öncelik tanıyan bir madde yaratmamıştı? "Çalışmaya tam başlamıştım ki, tahsisat kesildi." Maddeyi satarak servet edindiği doğru muydu? "Kazandığım para araştırmalarımaya gidiyor. Her şeyden önce bir bilginim." Buluşu sonucu ortaya çıkan ayırımcı tutumlardan kaygı duymuyor muydu? "Her ilaç iyiye kullanıldığında hayırlı, kötüye kullanıldığında tehlikelidir. Bir mucit, insanlığın olgunluğa eriştiğini varsaymalı; yoksa birçok şey icat edilmezdi! Ama bilim geriye işlemez. İnsanlık, bilgisinden ve gücünden arınamaz. Bu böyle! Özlemciler kendilerine bir neden bulmalı."

Zamanın en vahim belirtisi, pek çok Kuzey ülkesinin eczanelerinde, "madde"yi içeren bazı ilaçların ortaya çıkması idi. Artık o eski aktar etiketlerini değil, piyasayı başkasına kaptırmak istemeyen büyük ilaç firmalarının etiketlerini taşıyor oldular. Cinsel ayırımcılığı cezalandıran yasadan kaçmak için ilaçlar erkek kısırlılığını giderici olarak piyasaya sürüldüler. Reçete ile satılmak koşuluyla, Food and Drug Administration Kurulu, ABD'de satılmasına izin verdi ve ardından başka firmalar bu ilaçları taklit eder oldular.

Bekleneceği gibi, bu ilaçların "skarabe baklaları" ya da benzeri maddelerle hiçbir ilgisi olmadığını savunan kalemler çıktı. Fazlasıyla teknik bir tartışmaya girmek istemiyorum. İnsan biyolojisi benim alanım değil. Eczacılık hiç değil! Esasen burada anlatabileceğim her şey, uzmanların yapıtlarında açıkça belirtilmiş bulunuyor. Benim için, yaşadığım karışıklıklar ve bunların doğuş nedenlerini anlamak önemli. Beatrice çağının ilk

yıllarında söylenenler üzerinde durduysam, "madde"nin kimileri için olağan, kimileri için mucizevi, kimileri için esef verici sayıldığını belirtmek içindir. Ama başka gerçeklerle de bir arada yaşıyor, öyle değil mi? Tartışma kapanmıştı. Bir avuç inatçının dışında! Clarence durmadan "modası geçmiş" bir konu üzerinde duracak olsaydı, okuyucusunu ve saygınlığını yitirmiş olurdu.

Aşırı bir çöküntüye uğradığı gün şöyle demişti: "Kamuoyunu uyuyan kocaman bir insan varsaymalı. Arasıra sarsılarak uyandığında ona bir düşünce fısıldamaya çalışmalı, ama en basit en belirgin düşünceyi! Çünkü kamuoyu gerinir, arkasını döner, esner ve tekrar uykuya dalar ve onu ne tutabilir ne uyandırabilirsın.

O zaman, yatağı sarsılsın diye, beklemeye başla-sın.

L

ERKEKLERİN YATAKLARI SALLANDI DEMEK AZ OLUR.

Önce bazı çekingen sarsıntılar oldu, uzaktan, hemen hemen saptanamayan. Onlardan birine, Clarence'ın mazur görülen kabahati yüzünden tanık oldum.

Hoş sedalı adları olan bazı yörelerden dönerken, Clarence ertesi tatilde benimle birlikte gitmeye söz verirdi: kafasında herhangi bir araştırma konusu olmaksızın, sadece dudaklarını deşdirdiği nefis nimetleri tatmak üzere!

Ancak bu hevesi, daha sonra duyduğu heyecanların bastırmasıyla söner, bir düştün ötekine sürüklenir, tüm şeytanların cenneti Chittagong, Battambang, Mandalay Djenne, Gonaîves'te dolanırdı.

Bu kez, daha az unutkanlık gösterdi. Bazı konferansları izlemek üzere Naiputo'ya gitmişti. "Evrensel" diye nitelendirilen bu konferanslara, her biri kendi folkloru, kendi özelliği, kendi demeci, kendini duyurma ümidi ile iki yüz delegasyon, binlerce diplomat, uzman, gazeteci katılırdı. Bunu, geç kalan Clarence'ın bir yer bulmakta karşılaştığı zorluğu, ve merkezde yer bulamayınca sömürge döneminden kalma, bir hayli uzakta Uhuru Mansion denilen beyaz, basık, merdivenli ve pıtrak gibi açmış gül bahçeli bir yere gitmek zorunda kaldığını belirtmek için söylüyorum.

Clarence her sabah, banyosunun penceresinden, açık havada kurulmuş ucu bucağı görülmeyen bir sofra-

ya dilimlenmiş kavunlar, etli hintkirazları, yulaf ezmesi ve dumanı üstünde kahve ibrikleri taşıyan hizmetkârlar ordusunu seyrederdi. Saat sekiz buçukta usulca çalınan bir çan sesi, konuklara gelebileceklerini haber verir sonra kulübelerin kapıları ardına kadar açılır, insanlar yalınayak koşuşurdu. Ne var ki Clarence'ın taksisi sekiz buçukta gelmiş olurdu, ona işaret eder, sıkışıklıkta konferansa asla yetişemeyeceğini belirtirdi. Koşarken, ancak bir dilim kızarmış ekmek ile olmamış bir muz kapıverirdi Clarence... "Cennete inmiş gibiyim ama sadece teknik bir mola vermek üzere!" Clarence'ın sıkıntısı buydu ve oradan ayrılmadan yılın son haftası için bir yer ayırtma niyetindeydi, üstelik fikir değiştirecek olursa, pahalıya mal olsun diye parayı peşin vererek!

Fikir benim de hoşuma gitti. Ama Beatrice'i Noel sırası yalnız bırakma düşüncesi yine de huzursuzluk verdi. Bana kalsaydı onu da kıvançla yanımıza alırdım ama o söz konusu olduğunda mantığım işlemez oluyor. Clarence sadece gülerdi. Onun sözlüğünde "siz ikiniz" kızımla ben; "biz ikimiz" erkek ve kadın anlamına geliyordu, çağrısız bir konuk edinmemiz söz konusu bile değildi.

Renk cümbüşü içindeki kara Afrika, ömrümün sadece küçük bir görüntüsü oldu. Unutulduğu sanılan ama karamsar zamanlarda geri gelip ümit ve patırtı yaratan görüntülerden...

Orada ne gördüm? Pek az şey; ruhsuz gökdelenlerin dibindeki satıcı kadınları, sokaklarla, duvarlarla, direklerle, boş arsalarla aşinalık kuran çocuk kalabalığı, gülümseyen ve göz kırpan ve salınarak uzaklaşan zamanın eskitemediği kadınların gözleri.

Uzayın hakimi olmuşken zamanın tutsağı haline gelen kültürümüzün çelişkisi bu değil mi? Afrika'da, bu konuda insan kendini daha az hâkim ve daha az tutsak

hissediyor. Arasında, kendinden uzaklaşmayı başarma hali dışında. Ben bunu denedim. Bildiğim kadarıyla Uhuru Mansion, ne asıl Afrika ne de hatta gerçek Naiputo idi. Biz sadece dünya nimetlerini paylaşan birkaç beyaz ile birkaç zenciydik; ama benim ev kedisi ruhuma gerekli olan bir hava bacasıydı.

Clarence'ın, gazeteciliğin bağışlanabilir günahını işleyerek benden sakladığı, buraya sadece sakinliği, yeşilliği ve limonlu kavunları için gelmediği idi. "Ufak bir kontrolden" geçireceği bir şey olduğunu, yola koyulduğumuz ve ben İngiliz usulü sağa oturup arabayı sürdüğüm sırada itiraf etti. Ekvator çizgisine, sırf onu belirleyen sınır taşına dokunmak için gitmeye, zaten niyetli değil miydik? Nauputo'ya iki saatlik mesafeydi, yolda küçük bir sapma yapıp Nataval nehri boyunca gidecektik.

Yeni yüzyılın ilk yıllarının tarihini okumuş olanlar beni anlayacaklardır: söylendiğine göre, bizi ilgilendiren konuda ilk şiddet olayları Nataval kıyılarında patlak vermiş. Köylüler, resmi makamları "Hint baklalarını" (doğu Afrika'da bunlara öyle deniliyordu), üreme yeteneklerini azaltmak ve bazı kabileleri uzun vadede yok etmek için dağıtmakla suçlamışlardı. Bir sağlık görevlisi öldürülmüş, otuz kadar insan yaralanmıştı ve aralarında oradan geçmekte olan Avrupalı turistler de vardı ve dünya onlar sayesinde pek de önemli olmayan bu olayları öğrenmişti.

Clarence yıkılan dispanserleri gözleriyle görmek ve köylülerle konuşmak istiyordu. Arabamız iki dakika içinde, homurdanan bir kalabalık tarafından sarılıverdi; saldırgan bir tutumları yoktu, şikâyetlerini kimi İngilizce, kimi swahilice sıralıyordu. Orada bulunuşumuz karışıklığa yol açar korkusuyla iki jandarma gitmemizi istedi. Sözlerini tekrar ettirmedim. Bu olay benim tatil

düşüncemle hiç bağdaşmıyordu. Yine de Clarence'a vaz vermemek için çaba sarfettim. Çalışmadığı takdirde kendini kabahatli ve işe yaramaz görenlerdendi Clarence. Bu kalabalığın içinde olmak, onu yolculuğun geri kalan kısmı için diriltmişti.

Yararlanacağı tanıklıklar da sağlamıştı çünkü hemen ardından başka bir ayaklanma Sri Lanka'da, Burundi'de, Güney Afrika'da, hepsi benzeri nedenlerden ötürü, patlak vermişti. Bildiğim kadarıyla bazı ırkları, etnik veya dinsel grupları yok edici bir araç olarak bu ayırıcı yöntemin bilerek kullanıldığı hiçbir zaman kanıtlanmadı. Ama anlatılıp durdu ve kuşku, bulaşıcı bir hastalık gibi yayıldı.

Herkes, bu ülkede korunması gereken hassas dengeler olduğunu bilir. Şu ya da bu yöneticinin, geleneksel olarak bazı düşman kavimleri yok etmek için "baklalar"! dağıtmış olabileceği ve kendi ırkının nüfus artışını koruma çabası içinde olacağı beni şaşırtmaz. Belki günün birinde araştırmacılar, sadece bir avuç tarihçiyi ilgilendirecek olayları gün ışığına çıkartacaklardır. Olaylar, onları kapsayan tutumlardan daha az önemlidir ve bu konuda yıllar geçtikçe, bir suçlama, şikâyet, kin seline tanık olunacaktı.

Özellikle kırsal kesimde. Kentliler birbirlerini daha az tanır, sayılarını daha az bilir. Bir köyde, birkaç yıl içinde, kızların sayısında ani bir düşüş olursa, yaşlılar, erkekler ve kadınlar telaşa kapılır. Hayatta kalma güdüsünün son bekçileridir onlar. Topluluklarının tehlikesinde olduğunu hissettiklerinde uğursuzluk nidaları koparırlar, homurdanırlar, insanları ayaklandırırlar, sorumlu ararlar. Kimdir sorumlu, "doping" edilmiş erkekler mi? Suç ortağı kanları mı? Hastahane mi? Hasım aşiret mi? Resmi makamlar mı? Neden eski sömürgeci olmasın? Cinayet aracını icat eden, onlar değil mi?

Nataval kıyılarında dolaşırken, Clarence ile benim,

bu evrensel kuşkunun bizi sürüklediği uçurumun, herkesin çevresinde yağmacı asalaklar gördüğü bu kin dünyasının bilincinde olduğumuz söylenemez. Bir köy dispanserinin yağmalanması, hiçbir biçimde önemli bir olay sayılmazdı. Hiç kuşkusuz dünyanın her yerinde binlerce benzeri olay olmuştur ve kurbanlarının sayısı ve kimliği bile söz edilmesine yetmemiştir. Sadece arasıra, ilgili hükümetler kaygılanmıştır.

Birkaç ender sorumlu, "madde"ye, onu icat ve imal edenlere dikkat çekmiş ve ilgili makamları böyle bir afet karşısında uyarmıştı. Ama sesleri yitip gitmişti. Yöneticilerin çoğu, doğumlardaki cinsiyet, etnik grup, yöre veya din ile ilgili bilgilerin yayımlanmasını yasaklamakla yetinmişlerdi. Genel nüfus rakamları sır olmaya başlamış ve yayımlananlar, düzeltilerek yayımlanmaya başlamıştı. Nüfus bilimciler saçlarını başlarını yolar olmuş, verilerin toplanmasında "tahmin edilemez bir gecikmeden", yüz yıllık bir gecikmeden söz eder olmuş ama sonunda "ilan edilmeyen", "tarihsiz" "tahmini değerlendirmeler" ve diğer bilgisizlik itiraflarına alışırlı olmuştu.

Kabul etmek gerekir ki yöntem etkili olmuştu. Köylerdeki öfkeden daha az söz edilmeye başlanmıştı. Oysa artık bugün, bunların büyük sayıda, kanlı ve her zaman bastırılamayan ayaklanmalar olduğu bilinmektedir. Ancak o yıllar, Kuzey ülkelerini sarsmaya başlayan tartışmalardan çok daha az yankı uyandırmışlardı.

TANIMADIĞIM BİR EL YAZISIYLA YAZILMIŞ BİR PUSULA, Afrika'dan döndüğümün ertesi günü, Paris karlar altındayken, Andre Vallauris'in öldüğünü haber verdi. Vaftiz babam, dolaşmak için sokağa çıkmış. Rahatsızlık duymuş ve düşmüş.

Cenazesi sessizce kaldırıldı. Clarence yanımda olmak istemişti, İrene ve Emmanuel Liev de oradaydı. Vallauris'in birkaç meslektaşı ve nispeten genç bir kadın vardı. Onu hiçbirimiz tanı mıyorduk ama, görünürde dul rolünü üstlenmiş gibiydi. Gözyaşsız, mendilsiz, güzelliği ile, çok güzel oluşuyla, şıklığı ile kafa tutuyordu ölüme. Sonuna kadar Andre'nin hayatı, hayatın da Andre'yi sevdiğini kanıtlamak için.

Yaşına bakılırsa - kırk yaşlarında olmalıydı - Andre benim vaftizimde bulunduğu sıralar, o küçük bir kız olmalıydı. "Hovardalığın en soylusuyla yetinmek, aşk olmadan aşk yapmamak, evliliğe saygı duymamak." Hiç kuşkusuz bu dul, Andre'nin hayatına, aşk zincirinin bir halkası olarak katılmış olmalıydı. Sonuncu sevgili olmak gibi acı bir ayrıcalığı oldu. Andre ile yaşıyor muydu? Onu görmeye gittiğim pazar günleri, arka odalardan birinde saklanıyor muydu? Yoksa buluşma saatimizden önce çıkıp gidiyor muydu?

Tören bittiğinde onun elini ilk sıkan ben oldum; herkes aynı şeyi yapmak için arkamda sıraya girdi. Bu beklenmedik törene, eğlenmiş gibi bakıyordu. Belki de bunu görse, Andre'nin gülümsemesi aklına gelmişti.

En çok etkilenenimiz, karısının gözü sürekli üstünde olan Emmanuel oldu. "Ufaklığın" kaybı, kalp atışlarını ve kemik çatırtılarını daha fazla duymasına neden olmuştu. Arabalara doğru giderken onunla birkaç adım attım.

—Şu hınzır Vallauris yumurcağı! Soğuğa hiç dayanamazken, sen tut da karda yürümeye kalkış!

Müthiş kızıyordu ona. Yazgı, yaş, önlenmez akıbet gibi sözler söyledim. Liev'lerden izin istediğim sırada "dul" bana yetti:

—Andre'nin masasında size yazılmış bu zarfı buldum.

Mektubu okuyabilmek için direksiyonu Clarence'a bıraktım. Bu bir vasiyet değildi; zarfın üzerinde adım, adresim ve yapıştırılmış bir pul vardı. Şöyle diyordu:

"Seninle önümüzdeki buluşmamızda tartışmak istediğim bir düşüncem var. Ama şimdiden onu sana yazıyorum. Üzerinde düşün diye. Belki, fazla gecikmeden onu somutlaştırabiliriz.

"İşte: Sanırım, insan soyunun sorumsuz müdahalelerle karşılaştığı tehlikelerden kamuoyunu uyaracak bir "Bilgeler Şebekesi" kurmanın zamanı geldi. Olaya karşı umursamazlık ve tehlikenin sadece Güney ülkeleriyle sınırlı kalmıyacağını bilmezlik karşısında dehşete düşüyorum. Sorunlarımızı, tırmanmakta olan bir iğrenç soykırım yoluyla mucizevi bir çözümü kabullenmek hem hayaldir hem cinayettir.

"Bu 'şebeke'ye başkanlık etmesi için Liev'i düşündüm, sekreteryasını ve işlerliğini sağlamak için de seni ve kız arkadaşını...

"Bu konuda başka fikirlerim de var. Beni görmeye geldiğinde konuşuruz."

Bu son cümle bana, yaklaşık yetmiş beş pazar süren "sohbetlerimizi" hatırlattı. Bana, eşi bulunmaz bir bilgi hazinesi ve yaşam sevinci sunmuştu. İleri sürdüğü dü-

şünceyi, onun anısına, geliştirmek benim için bir gönül borcuydu. Aynı akşam Liev'i aradım, aslında ne diyeceğini biliyordum. Andre gibi o da aynı endişeleri duyuyordu ve tıpkı benim gibi, bu yoldan anısına bir şey yapmak istiyordu. Ama acaba şu "Bilgeler Şebekesi" deyimini azıcık iddialı, hatta gülünç değil miydi?

—Hiç de değil diye yanıtladı heyecanla. Bilgelik çağımızın unuttuğu bir meziyet. Aynı zamanda bilge olmayan bir bilgin, ya tehlikelidir ya da, en iyi halde, işe yaramazın tekidir. Sonra, "şebeke" sözcüğünde bir gizem, bir belirsizlik, insanların merakını çeken bir muziplik var. Hayır, Andre yanılmadı, Bilgeler Şebekesi iyi bir buluş! Ben varım!

Clarence de aynı heyecanı paylaşıncı; dört gazetede, uluslararası kamuoyuna, bir bildiri yayımlamaya karar verdik. Şöyle diyordu:

"Bizler, bilim, iletişim, kültür ve eylem insanları olarak, Dünyamıza, bir kez daha kin ve öfkeyi tattıracak, ilerlemeleri çığrından çıkartacak, ölümcül serüvenlerden korunmak için, bir "Bilgeler Şebekesi" kurmaya karar verdik. Amacı:

—Cins, ırk, etnik, din ya da başka bir kıstasa göre ayrımcılığa yol açan sapık icatlar yoluyla insan soyunun her türlü istismarına son vermek;

—Dünyanın Kuzey ve Güney yöresi arasında hızlandırılmış bir yakınlaşmayı, her yoldan geliştirmek;

—Öfke ve hoşgörüsüzlüğün artmasına karşı kamuoyunu ve sorumluları sürekli uyarmaktır.

Liev ile Clarence'ın öngördüğü bir "imzacılar" listesiyle, imza ve para yollamak isteyenlere Geoffrey-St-Hilare Sokağı'nın adresi bildirinin altında yer alıyordu.

Otuz kadar imzacı, alfabetik sıraya göre altalta yazılmıştı. Sadece Andre Vallauris, V harfine karşın, listenin başında yer alıyor ve isminin hemen yanında, parantez içinde (anısına) deniliyordu.

Birkaç gün sonra, çerçeve içinde yayımlanan metine bakarken, dostuma bu armağanı verdiğim için mutlu ama adımın ve adresimin milyonların gözü önüne serilmesinden hoşnutsuzdum. Küçük bir katılım olursa, ne büyük bir düş kırıklığı olacaktı! On binleri aşarsa, o zaman da ne iş! Bunlar ne zaman okunacak, her mektuba nasıl yanıt verilecekti? Bu ayrıntılar arasında, esas olanı, yani Vallauris'in, Liev'in ve Clarence'ın savaşımını unuttum sanılmasın. Artık benim de ilk saflarında yer aldığım savaşı! Ama sahneye sıyrılamadığım bir korkuyla çıktığım da bir gerçektir. Daha sonraki davranışımı kimse yanlış anlamasın diye, şimdiden belirtmek istediğim bir olguydu bu.

Bildirinin yayımlanmasından sonraki haftalar, Liev beni her sabah aradı. Beni duştan çıkarttığı ya da kahvaltımı yarıda bıraktırdığı için "üzgün" olduğunu söylemekle işe başlıyordu; sonra günlük mektuplar hakkında ayrıntılı bilgi istiyordu. Kaç mektup geldiğini söylüyordum ona, ortalama yirmi mektup benim için ideal sayı idi çünkü hem ilgiyi gösteriyor hem de benim için angarya olmuyordu.

Memnunlukla "başkan" diye çağırdığım Emmanuel, ben mektupları açarken hattın öbür ucunda sabırsızlanıyordu. Şu mektup meslektaşım Favre-Ponti'den geliyordu, görünürde barışmıştı; şunlar bir öğretim üyesinden, bir eski bakandan, bir hahamdan, bir biyoloji uzmanından gelmişti; en beklenmeyeni Vallauris'i çok iyi tanımış ve hatta üç yıl onunla birlikte çalışmış Şikago'lu bir avukattan gelmişti. Adı Don Gershwin idi. Gershwin ve Gershwin avukatlık firmasının mensubuydu.

Mektubun birinci kısmı, ölümünü yeni öğrendiği ortak dostumuzla ilgiliydi. Andre, onu ilk kez kabul ettiğinde, neler söylediğini yazmıştı: "Paris'e âşık bir Anglo-Sakson'a her zaman güvenirim. Avukat bile olsa."

Önemli olan mektubun ikinci kısmıydı. "Bilgeler Şebekesi" girişimini ivazsız alkışlayan Gershwin, "madde" ile ilgili tüm belgeleri, tıbbi, sosyal ve diğer etkilerini, ileride örnek sayılabilecek bir davada kullanılmak üzere, bildirmemi istiyordu.

Andre bana birkaç kez Fransa'da fikir tartışmalarının, ahlaki veya siyasi kavramlar çerçevesinde dönenip durduğunu oysa Amerika'da, eninde sonunda bir yargıcın önüne geldiğini söylemişti. Bir hukuk adamı olarak bunun özlemini çekmiyor değildi.

Bizim konumuzda da, Şikago davası ve hemen ardından da o çok ünlü "Vitsiya" olayı olmasaydı, Bilgeler Şebekesi saygın bir posta kutusu olmaktan öteye gitmeyecekti.

DON GERSHWIN ADI GÜNÜMÜZDE PEK ÇOK KİŞİ İÇİN BİR ŞEY İFADE ETMEYECEKTİR. Belleklerde kalan sadece Amy Random'un adı. Illinoisli genç bir çiftçinin eşi olarak, doğacak ilk çocuğunun erkek olmasını istemişti. Aptalca ve safça... sadece kocası Harry'nin kendi üne sıkıca sarılmasını sonra da oğlunu gururla kollarına almasını istediği için eczacısından bir takım haplar almış ve içlerindeki tozu kocasının içtiği bira köpüğüne karıştırıvermişti. Genç çiftin bundan sonra verimli bir cinsel yaşamları olmuştu. Kışın Harry Junior, bir yıl sonra da ikizler Ted ve Fred doğmuştu. Babanın ağzı kulaklarındaydı ama artık bir kızı olsun istiyordu.

Amy, bunu gerçekleştirmek için eczacısını görmeye gitmişti. Ama ne yazık ki "karşıt madde" henüz keşfedilmiş değildi. Yani iş tesadüfe mi kalıyordu? Eczacı "ne yazık ki öyle" demişti; kocasının edindiği erkeklikten sonra bir kızı olması için yıllarca beklemesi gerekebilecekti.

Bilim adamları "madde"nin, özellikle büyük dozda verildiğinde, eskiye dönüşü hemen hemen olanaksız kıldığından kuşkulanıyorlardı ama hiç kimse Amy'e ve diğer milyonlarca kullanıcıya bu durumu bildirmek zahmetine katlanmamıştı.

Öfkeli, umutsuz, suçluluk duygusu içinde kıvranmakla birlikte, korkusunu yenen Amy, Harry'ye her şeyi anlatacak kadar cesaret göstermişti. Harry bir süre

onu cadıcılık, büyücülükle suçlamış, dövmekle tehdit etmiş, çiftlikten kovacağını söylemişti ama, sert erkeklerden değildi ve Amy, çilli burnu ve şaşkın bakışları ile onu yumuşatmayı bilmişti... Bir süre sonra, el ele verip avukatlarına gitmişler, çiftçiler ile bankalar arasındaki anlaşmazlıkları çözümlemede daha usta olduğunu düşünen avukat da onları, Şikago'daki Gershvin ve Gershvin firmasına göndermişti.

Random'lara göre eczacısının asılması gerekiyordu ama Don Gershwin doğrudan üreticiye dava açılması için onları ikna etmişti.

Amy Random'un davası, bir anlamda "madde" davası, kamuoyunun ve sorumluların davranışlarında bir dönüm noktası oldu. Hatta, "*doğal doğum*" ile "*tercihli doğum*" yandaşları arasındaki eski ve genellikle şiddetli kavgayı yeniden başlatmak oldu; Don Gershwin bunu atlatmayı becerdi. Büyük bur ustalıkla, kürtaj karşıtı olanlarla, kadın hakları savunucularını kendi kampına toplamasını bildi. Özellikle kadın hakları savunucularına, üretilen bu maddenin bir ayrımcılığa yol açtığını çünkü sadece erkeklere doğma hakkı tanıdığını kabul ettirdi. Doktor Foulbot ile taklitçilerini hor gören Kilise ile Bilim dünyasını kendi yanına çekmesini bildi.

Avukat ayrıca, üreticilerin, geriye dönüşü olmayan bir yöntemi müşterilerine haber vermemekle, güvenlerini kötüye kullandıklarını belirterek kamu oyunu da kendi yanına çekmişti. Yanılmıyorsam "gynesterilizasyon" deyimi hatta bir hayli yersiz biçimde "sterilizasyon" deyimi "madde"nin etkilerini belirtmek için ilk kez bu davada ve davayla ilgili tartışmalarda kullanıldı.

Amy Random konusu iki yıl süresince Amerika'yı meşgul etti ve sonunda üreticiler, karı kocaya iki milyon dolar ödemeye mahkûm edildiler; "tıbbi" denilen diğer davalarda ödenenlere kıyasla büyük bir para sa-

yılmazdı ama aynı yıl içinde aynı nedenden ötürü aynı sonuçları alabilme olasılığı olan davalar düşünülecek olursa, üreticilerin başlarına gelen felaketin büyüklüğü kolaylıkla anlaşılır. Bu işe girişenlerin tümü iflas etti, kimileri hapise girdi, diğerleri ülkelerini terketti.

Hukuksal ve parasal yönü bir yana, Random davasının Kuzey ülkelerinin tümünde sağlıklı bir etkisi oldu. Beatrice'in beşinci yılına kadar (olayları kızımın yaşına göre belirtmem kızılmam, hoşgörölü okuyucularımın anlamakta gecikmeyecekleri nedenlerim var; üstelik Beatrice hemen hemen yüzyılla aynı zamanda doğdu) evet, diyordum ki Beatrice'den sonra beşinci yılda, Kuzey ülkeleri, kötölüğün yayılmasına sadece seyirci kaldılar. Bazan onaylayıcı, bazan kuşkulu ve genellikle umursamaz seyirciler olarak... "orası" söz konusu olduğunda davranış yelpazesindeki ortak tutum buydu. "Madde" ise, seyircilerin gözünde, "oraya ait bir madde" idi. Ya da daha kaba deyiimi ile "az gelişmişlerin işi" idi.

Alt tarafı Kuzey, nüfus sorunlarını çözümlemişti, elverişli nüfus artış oranını bulmuştu, ne az ne fazla! Üstelik yapılan sondajlar, insanların kız-erkek tercihi yapmadıklarını gösteriyordu. Korkulacak bir şey yoktu. Bunları, diğer pek çok sorun gibi, rahatlıkla tartışabilirlerdi, her şey düşünce planında kalırdı. Kendilerine dokunmaksızın! Alay etmiyorum, ya da pek az ediyorum. O tarihte düşünülenleri özetlemeye çalışıyorum. Yakın çevremde değil tabii. Liev'lerinkinde de değil. Clarence'inkinde de değil. Ama genel düşünce biçimi buydu işte.

Gerçi sanayileşmiş ülkelerde "madde" uzun süre bilinmedi. Bazıları duyduğunda, şarlatanlık diye nitelediler. Doktor Foulbot'un işlemlerine, çelişkili bir biçimde nitelik kazandıran Birleşmiş Milletler raporuyla ilgili o-

larak Beatrice'in doğduğu yıl tartışmalar oldu. Böylece, uzun laboratuvar araştırmaları yapıldı. Etkisi kanıtlanmış oldu.

"Madde"yi içeren ilaçlar, Paris, Londra, Berlin veya Şikago eczahanelerinde yasal olarak satılmaya başlandı-ğında, satın almak için kuyruğa giren olmadı. Ama stoklar rahatça tüketildi, yeniden stoklandı sonra tekrar tüketildi. Müşterileri kimlerdi? Avrupa'da başlıca alıcıların Türkler, Afrikalılar ve Kuzey Afrikalılar; Kuzey Amerika'da da Latin kökenliler olduklarına dair yapılan çığırkanlıkların doğruluğunu anlamak için alelacele soruşturmalar başlatıldı. Kuzey ülkeleri değil diye rahat nefes alındı. Kuzey'de bu işi yapanlar ise, "tropikal düşünce tarzına" sahip olanlardı.

Bu esmer insanlara kendi aralarından daha fazla kadın ve erkeğin katıldığını uzun süre kimse kabul etmek istemedi. Sadece birkaç "sefil", birkaç "sınıfsız ve sınıflandırılmayan" insan diyorlardı ya da o tarihte yaygın olan daha güçlü bir inancı tekrar etmek gerekirse "eski kafalıların son örnekleri" bu işi yapıyor deniliyordu. Amy Random olayı, ilk kez ortaya çıktığında da, bir kısım basın, kadını "okuma yazması olmayan", "reklamın etkisinde robotlaşmış hizmetçi" diye suçlayan yazılar yayımlamaktan çekinmedi. "Bir kısım basın" dedim, bu satırları Clarence yazmış olsaydı, meslektaşlarına daha acımasız davranırdı. O tarihte, bütün haberleşme araçlarının aynı aldatıcı mesajı yayımladıklarına inanıyordu Clarence. O mesaj da, Kuzey'in korkacak bir şeyi olmadığı, "madde" olayının, "önemsiz", "anlamsız", "sınırlı", "küçük", "kontrol altına alınabilir" olduğu idi. Clarence bir süre, aynı şeyi ifade eden bu deyimleri sıralamakla eğlendi. Sanırım, yirmi dört ya da yirmi yedi kadar saymıştı ama günün birinde bu oyun ona eğlenceli gelmez oldu.

—Onca radyo, televizyon, gazete ile farklı düşünce-

ler duyulacağı sanılırdı. Oysa tam tersi oldu. Bu sözcüklerin gücü, o an egemen olan düşünceyi, başka ses duyurtmayacak biçimde yansıtmaktan ibaret...

Omuzlarımı silkmıştim...

—Meslektaşlarının yansıttıkları...

—Tamam! Medya, insanların söylediklerini yansıtıyor, insanlar da medyanın söylediklerini. Bu mankafalaştırıcı ayna oyunundan bıkmıyacak mı?

Ayağa kalkmadan, bir futbol oyuncusunun ayak hareketini taklit etti:

—Bütün bunlara bir şut çekilebilse!

O günü, öfkelenmesine yol açan son derece "güvenilir" bir anketin sonuçları açıklanmıştı. Frankfurt'da yayımlanan bir dergi, beş Alman eyaletinde yaptığı bir ankette, çocuk isteyen yüz çiftten on altısının erkek, on altısının kız istediğini, yüzde altmış sekizinin cinsiyete önem vermediğini ortaya çıkartıyordu. "Harika bir denge!. Ne titiz bir uyum!" diye yorumladı Clarence, o tarihte pek ses vermeyen bir yazısında! "Bu sonuçlar Kuzey Avrupa'daki görüş biçimine tıpa tıp uyuyor."

"Sorun, diye eklemişti Clarence, lanet olası madde-nin varlığı. Her şeyi dokuncalı kılıyor. Madde her kent ve kasabada bulunur olduğu, pek çok değerli şahsiyet bu yöntemi meşru ve saygın bulduğu tarihten itibaren, rakamların anlamı aynı değil.

"Bu yeni gerçeğin ortaya koyduğu hesap biçimi, aslında çok basit. Çocuğunun cinsiyetine aldırmayan altmış sekiz çift üzerinden normal bir tahmine göre, otuz üç kıza karşılık otuz beş erkek olmalı, kız isteyen on altı çift üzerinden eşit bir bölüşme olması gerekir, yani yuvarlak hesapla sekize sekiz; buna karşılık, erkek isteyen on altı çift arasından on altısı da erkek çocuk sahibi olabilir. Şimdi hesaplayalım: yeni doğan yüz bebekten elli dokuzu erkek, kırk biri kız olacaktır!"

Clarence özel bir araştırma yapmış değildi, sadece sayılara pek iyi bildiğim sağduyu ve altıncı his karışımı bakışı ile bakmıştı. Ama bu tahmini, şaşırtıcı biçimde doğru çıkacaktı. Gerçekten de, "madde"nin satışının en yaygın olduğu dönemde, Almanya'da her sekiz hatta her yedi doğumda, bir kız doğmuştu. Doğumun az olusundan hatta yerli halkın düzenli biçimde azalmasından endişe edilen bir yörede bu durum her gün daha korkunç boyutlara ulaşacaktı.

Üzerinde durmama gerek var mı bilmiyorum ama anketin yapıldığı tarihte, Kuzey Avrupa yeryüzünün en az maçoocu yöresiydi. Kız bebekler de, erkekler kadar sevinçle karşılanıyordu. Ama oralarda bile, felaketin yıkıntıları büyük olabilirdi.

Güney ve Doğu Avrupa'daki doğum istatistikleri açıldığında, sorumluları ve kamuoyunun şaşkınlığını anlamak bugün daha kolay. Bu sayısal anılar üzerinde daha fazla durmak istemiyorum. Kitaplarda kolayca bulunabilirler. Bu verilerle ilgilenenlere, yedinci yılda Brüksel'deki Avrupa makamları tarafından yayımlanan ve yarı şiirsel, yarı kıyametsel bir başlık taşıyan bir broşürü salık veririm: "...ve her yer ıssız."

Neyse ki her yer ıssız değil. Ama daha hâlâ ne ağır bir diyet ödemekteyiz!

BEATRICEİN SEKİZİNCİ YAŞINA GİRECEĞİ GÜNLERDE, her türlü araştırma ve eğitim çalışmalarına ara vermeyi kararlaştırdım. Müze sınırsız ve ücretli izin vermeyi kabul etmişti. Bu görülmüş şey değildi ama herkes olağandışı bir dönem yaşandığının bilincindeydi. Anahtar sözcük "kurtarma" idi ve Cassandra'ların⁽¹⁾ ilki olarak Bilgeler Şebekesi, kurtarıcı rolünü üstlenmişti.

Bana düşen işi anlatmadan önce, o dönemi bilmeyenler için, yaşanan ortamı tanımlamam gerekecek. Avrupa ile Birleşik Amerika'daki tartışmalara kısaca değindim; üçüncü dünyadaki şiddet olayları üzerinde pek fazla durmadım. Daha sonra olanların anlaşılması için gerekli birkaç nokta üzerinde durmalıyım.

Bir kere "madde" konusundaki ve "seçici doğum", "ayırımıcı kürtaj", "Sterilizasyon" hakkındaki kavga evrensel ve günlük bir kavga halini almıştı. Bulucuları ve üreticileri gerçi suçlanıyordu ama haklı olarak bu kafaların ipe layık görülmeleri artık yetmiyordu. Kuzey'de, resmi makamlar öngörüsüz, ihmalciler hatta bir bakıma suç ortağı olmakla suçlanıyordu. Güney'de, daha önce söylediğim gibi kavgalar, etnik grupları ve aşiretleri birbirine düşürmüştü. Genelde, haksız biçimde doktorlara ve siyaset adamlarına yükleniliyordu. Sonra giderek, kötülüğün kökeni olarak görülen Batı, suçlanmaya başladı. Bu şeytansı buluş, Batı'nın buluşu değil miydi? Rengi, inancı veya zenginliği ile kendisinden ol-

(1) Mitolojide, geleceğin habercisi. (Ç.N.)

mayan insanları "temizlemek" düşüncesi, Batı'dan doğmadı mı?

Konuyu baştan sona izlemiş olanlar için, saçma ve basit bir suçlamaydı. Ama bir düşmanın kötü niyeti yüzünden ya da kendi atasal geleneklerinin hatası yüzünden "temizlenmiş" bir topluluk için "maddenin" zararı başka türlü nitelendirilemezdi.

Fulbot'un icadı sapıklık mıydı? Buna ilk ben inandım. Ama böyle bir tedaviye başvuran milyonlarca kadın ve erkek, ondan daha az sapık değildi. Zaten gerici-liğin sapıklığı ile çağdaşlığın sapıklığının rastlaşması, o-laylara bu boyutu kazandırdı.

Tartışmayı bu açıdan gören pek az kişi vardı ancak herkes, gerginliğinin önlenmez biçimde arttığının farkındaydı. Ayaklanmaları, cinayetleri, adam kaçırmaları, yağmaları anımsatmakta yarar yok; sadece şunu söylemek istiyorum ki bu evrensel gerçek, artık pek çok kişinin kafasına yerleşmiş bulunuyor. Pek çok kişi, "maddenin" yol açtığı yıkımın farkındaydı, kanıtlayıcı rakamlar her zamankinden çok yok edilse de... Kuzey'de "kurtarma"dan söz edildiğinde, önce kastedilen Kuzey'in kurtarılmasıydı.

Biri muazzam ama uzak, diğeri daha az ölümcül ama yakın iki tehlike arasında önce ikincisinden endişe duy-mak insani bir davranış değil miydi? Artık bugün, sövgülerden ve saldırılardan söz etmek kolay. Kuzey'in çökme-sinin Güney'de daha büyük yıkım yaratmasına göz yu-marak kendi refah ve güvenliğini sağlama aldığını, Güney'in de Kuzey'e karşı öfkelenmekle kendisini gerileme-ye mahkûm ettiğini söylemek kolaydır. O tarihte herkes bir an önce en az masrafla en yakın tehlikelerden kurtul-mak istiyordu. Bunun yargılanmasını; önlerinde daha u-zun yıllar olanlara bırakıyorum. Bana gelince, bu sorun-ların beni aştığını her zaman düşünmüşümdür. En çok yaptığım bu sorunlara parmağım ile işaret etmekte.

"Bilgeler Şebekesi" tantanalı adı, kimseyi yanıltmasın.

Felaketi hangi mucizeyle önleyebilirdik? Bir başka geleceğin özlemine çeken cılız bir dernekten başka neydik ki? Bitmeyen bir pazar gününün yeknesak öğütçüleri olarak konuşmak, yazmak, yine konuşmaktan başka ne yapabilirdik?

Ama o dönemi yaşamış olanlar, sivri burnu, yelken kulakları, herkese hep birden ve teker teker hitap eden sesiyle o muhteşem ihtiyarı. Emmanuel Liev'i unutmuş olamazlar. Bir çeşit "evrensel dede" olmuştu. Korkutmayı amaçlarken yatıştırıcı olan! Onun veya Şebekenin rolünü yansız biçimde değerlendirmek benim için zor; ihmal edilemeyecek çapta demekle yetineceğim. Avrupa'da ve hemen bütün Kuzey'de, ivedilik duygusunun gerçekleşmesi için az olay olmadı. Davalar, şiddet eylemleri, korkutucu istatistikler! Ama o tarihteki yetkililerin aldıkları çoğu kararlarda bizim grubun etkisini belirtmeye kadar vardırılmayacağım işi .

Salt Liev'den söz ederken, ölümüne kadar simgemiz, alemdarımız olan insanı ön plana çıkartmak istedim. Yine de kalabalıktık, birbirimizle tanışamayacak, karışık toplantılar düzenleyemeyecek kadar kalabalıktık. Sadece "şebeke" düşüncesi bizi bağlıyor, dolaylı ülküler bizi birleştiriyor ve o ivedilik duygusu bizi dikkatli kılıyordu.

Söylediğim gibi, düşüncelerimizden bazıları kabul edilip uygulanmış, diğerleri de tartışma konusu olmuştu. Diğerleri, içerdikleri tüm iyi niyete karşın, uygulanamaz bulunmuştu. Bütün önerilerin son amacı, halkı kız çocuk istemeye yönlendirmek, böylece nüfus dengesini sağlamak ve buhrandan önceki doğum oranını yeniden elde etmektir. En korkunç yıllarda bütün Avrupa'daki eksik doğum sayısı, bir milyon kız çocuğunu buluyordu. Bazı Güney ülkelerindeki sayılarla kıyaslanacak bir

yönü yoktu ama, ıssızlaşma korkusunu haklı kılacak düzeydeydi.

Önce "maddeyi" ilk kez kullanacak olanları önlemek gerekiyordu; bu işin en az zor olan yanıydı. "Ayrımcı doğumu" yaratan bütün ürünlerin yapımı ve satışı durdurulmuştu ve Kuzey ülkelerinde el altından yapılan satışlar önemsiz boyutlara inmişti. Ama bu yeterli değildi. Daha önce, "tedavisi yapılmış" (belki de bozulmuş demek daha doğrudur) erkeklerin sayısı göz önünde tutulursa, kız doğumlarındaki açık, yıllarca sürecektive dengesizlik artacaktı. Çeşitli yollardan bu gidişi ters yüz etmek gerekiyordu.

Bilimsel ve teknolojik alanda, kızların doğumunu kolaylaştıran "karşı-madde"nin yapımı hızlandırılmak istendi; araştırmalar bir hayli ilerlemişti, hatta bir prototip bile hazırlandı ama sonunda, gözlemlenen ve bir türlü çözümlenemeyen yan etkiler yüzünden bu işten vazgeçildi. Zaten bu tasarı bir hayli tartışmalı bir tasarıydı. Hatta Şebeke'dekiler bile, kötülüğü bir başka kötülükle yenmeyi, bir bozukluğun yıkımlarını bir başka bozuklukla yok etmeyi mantıksız buluyorlardı. Buna karşılık, bir "antidot"un keşfedilmesi yani "madde"nin hasarını azaltacak bir başka maddenin bulunması için fon oluşturulması herkesce benimsenmiş oldu; ne var ki, araştırmalar öngörüldüğünden daha ağır ilerledi ve sonuçlandığında, yöntem karmaşık, pahalı ve yaygın olarak kullanılması olanaksız bulundu.

En etkili önlemler, doğum dengesini yeniden sağlayabilecek olanlar, parasal nitelikteydi; bütün hükümetler yüksek gelirli ailelere bir kız çocuğun doğumu halinde ve yetiştirme süresinde önemli vergi indirimi yapmayı, daha az gelirli ailelere ise özel bir ödenek tahsis etmeyi kararlaştırdılar. Bu, kadınları işlerini bırakıp bir çocuk yapmaya ve özellikle bir kız çocuk doğurmağa heves ettirici nitelikte olacaktı.

Ne yazık ki pek çok ülke, bu avantajlardan küçük yaşta kız çocuk evlat edinecek aileleri yararlandırmayı düşündü. Şebeke bu önlemin karşısına dikildi, ama boşuna! Bunun dokuncası daha ilk başta anlaşılmalıydı. Kızların azaldığı, "kız evlat edinmenin" mali olanaklar sağladığı bir dünyada kontrol edilmesi olanaksız bir ticaret oluşacaktı.

Radyo-televizyonlarda yaygaracı bir kampanya, muazzam afişler gibi başka önlemler de etkisini gösterdi. Afişlerden birinde, kucağında bir kız çocuğu olan ve ona sevgiyle bakan bir baba görülüyor ve üzerinde şu yazı okunuyordu: "Bir baba, bir kız."

Baba, bendim; kız da tabii ki Beatrice. Reklamcı böyle bir poz vermemi istemişti ama sanırım bunu ona fısıldayan Clarence olmuştu. Buna önce güldüm, sonra kabul ettim ve içtenliğin insanları inandırdığı düşünce-sine kendimi kaptırarak, Beatrice'e öyle baktım.

Dokuz yaşında, boyu uzamış bir çocuğu kollarıma alıp, birkaç saniye havada tutmak kolay iş değildi; fotoğrafçı yine de havada uçurma hareketini yakalayabilmiş ve bu hareket bir kuşağın diğerine yükselişini simgelemişti.

Stüdyoda kaldığım sürece - yüz kadar çekim yapılmış ve üç gün uğraşılmıştı - bu fikir hoşuma gitmişti. Ama kendimi duvarlarda, olduğumdan büyük gördüğümde, eziklik duymuştum. Aklıma ilk gelen Müze oldu, iyi ki artık gitmiyordum yoksa öğrencilerimin gü-lüşmeleri ve meslektaşlarımla takılmalarına dayanamazdım.

Ama işin bu yanı o kadar önemli değil, kampanya fikri bir afiş ve bir slogan olmaktan ileri gitti. Kafalara, bir kız mirasçının bir erkek mirasçı kadar değerli olduğunu yerleştirmek söz konusuydu. Yasa bir nokta dışında, bu yönde bir gelişme göstermişti, o da isim konusuydu.

Buna nasıl çare bulunacaktı? İspanya'da olduğu gibi çocuğa hem anasının hem babasının soyadını vererek mi? Görünürde bu maço luğa ya da o çağın tartışmaları na göre "erkek mirasçılığı"na zarar vermiyor muydu? O halde ne yapmalı? Her çocuğa anası ile babasından birinin soyadını seçme hakkı mı verilmeli?

Ben daha köklü bir reformdan yanaydım; anasanolılığı zorunlu kılmaktan yana! Çocuklar nasıl uzun süre babalarının soyadlarını zorunlu olarak taşımışlarsa, bundan böyle yine zorunlu olarak analarının soyadlarını taşısınlardı. Savımı yineleyecek değilim, sadece ana düşüncemin, kalıtım kavramının biyolojik mantığa ve cinsin devamlılığına daha uygun olarak ters yüz edilmesi olduğunu söylemekle yetineceğim.

Düşüncelerim tamamen uygulanmadıysa da, soyad konusunda pek çok ülke yasayı yumuşatmayı kabul etti ve "soyadı" sözcüğü artık eski anlamını kaybetti.

Benim ne düşünüp ne dediğimin önemi yok; bu konuda telif hakkı istemeye de kalkışmıyacağım. Söylenmesi gereken tek şey, o yıllar düşünülecek olursa, Kuzey ülkelerinde kabul edilen önlemlerin işlerlik kazandığıdır. Kız çocuk doğumu yavaş yavaş yükselmeye başlamıştı. Bir süre sonra da, yeryüzünün ıssızlaşması sorununun artık kalmadığı ilan edildi.

Belki de bu yüzden, kötülüğün yer etmiş olduğu anlaşılamadı.

TÜM KUZEY ÜLKELERİNİ SAĞIRLAŞTIRAN KENDİ KENDİNİ TATMİN ORTAMINDA, sorulması gereken soruyu sormak üzere birkaç ses yükseldi. Meydana gelen vahim doğum dengesizliğinin gelecekte ne gibi sıkıntıları olacaktı? Sesleri, deniz kazasından kurtulmuş kulağı tıkalı adamınki kadar dinlendi, ıslanmış giysiler için uyarılara kulak verecek kadar...

O kurtulan kişiye, plajın öte yanında biri boğuluyor deseler, yardımına koşar mıydı? Hayır, orada öylece yatmış, hareketsiz, bitik, şaşkın kalakalırdı. On üç yılında, Şebekenin "Kuzey kurtuldu, sıra Güneyde" kampanyasının ilk başarısızlığını buna benzetiyorum.

Bugün bile, okuduklarıma ve duyduklarıma zor inanıyorum. Pradent'inkilere eş, aynı eski savlar, doğruymuşlar gibi, yineleniyorlardı. Kuzey, ıssızlaşma tehdidi altında diyorlardı, kurtarılması gerekiyordu; Güney'e gelince, nüfus fazlası olduğunu herkes biliyor, doğum azlığı oraları için kötü olmaz, aksine dengesini bulmuş olur. Ayrıca, "kendi ülkelerimizde" bir nüfus azalması olduğuna göre, orada en azından eş düzeyde bir azalma olmalıdır. Bu sonuca ulaşmak için bütün araçlar iyidir.

Bense, eski iblislerin öldüklerini sanıyordum. Bu savları dinledikçe, Andre ile olan bir tartışmamızı anımsadım. On iki veya on üç yaşlarındaydım, yeri yokken sormuştu: "Hortlaklara inanır mısınız?" "Hayır" diye bağırıyıştım, böyle saçmalıklara inandığımı nasıl düşünebilirdi diye... "Öyleyse yanlıştın var. Ben mezarlıktan

çıkan sivri tırnaklı hortlaklardan söz etmiyorum. Ben, onlar kadar sivri tırnaklı ve kanlı olan, hortlamış düşüncelerden söz ediyorum. Onlara ömrünün her aşamasında rastlayacaksın ve ölmüş oldukları halde yine de onları öldürmeye kalkışacaksın" simgesel veya değil, çocuk kafam uzun süre bu hortlak düşüncelere takıldı; bugüne kadar da hep karşıma çıktılar ve hiçbir hayale kapılmadan şiddetle savaştım.

"Vitsiya" veya "Gökyüzü gemisi" denilen olay patlak verdiği dönemde böyle bir ruhsal durumdaydım. Anımsanması bile utanç veren trajik ve gülünç bir olay! Ama ne yaparsınız ki dünya bu haldeydi!

Pek çok hükümetin, doğum açığını gidermek için, yurt dışından kız evlat edinmeyi kolaylaştırdığını ve Bilgiler Şebekesi'nin buna karşı çıktığını söylemiştim. Bizim düşüncemiz evlat edinmenin duygusal alanda olumlu bir rol oynadığı ama nüfus sorununa olumlu katkısı olmadığı biçimindeydi; harika bir insancıl davranıştı ama bireysel planda kalması koşuluyla; asla ticaret ve kazanç konusu edilmemeliydi. Çocukluk deyince, yüceliği iğrençlikten, yüce gönüllülüğü alçaklıktan ayırt eden öylesine ince bir çizgidir ki...

Ne var ki, ıssızlaşma korkusuna kapılmış olan resmi makamlar ve kamuoyu böylesi incelikler üzerinde duracak halde değildi. Düşüncelerin temelinde toplam denge gibi kavramlar vardı ve Güneydeki kızların Kuzeye nakledilmeleri meşru hatta kurtarıcı bir eylem olarak görülüyordu.

Yasanın ve halkın da teşvikiyle, Ukrayna kökenli, şimdi adını anımsayamadığım ama herkesin "Vitsiya" diye çağırdığı (sanırım Ukraynaca baba demek) bir televizyon havarisi, Brezilya'dan, Filipinlerden, Mısır'dan ve diğer Güney ülkelerinden hepsi yeni doğmuş kızları Kuzeye nakletme operasyonu başlattı.

Büyük bir reklam kampanyası ile bir hava köprüsü kurdu ve buna "Gökyüzü gemisi" adını verdi. Olanları anlayabilmek için o günleri yaşamak gerekir. Pek çok televizyon kanalı, Vitsiya operasyonunu medya için büyük şans diye nitelemişlerdi; onlar için bu, özellikle nüfus sorunlarına ilgi duyan insanları heyecanlandıracak bir olaydı; hatta "atlanmaması" gereken büyük bir tarihi olaydı.

Kırk sekiz saat süreyle, bütün bir hafta sonu, milyonlarca insan televizyonlarının başında operasyonu izlemiş, alacalı sakallı, dev cüsseli günün kahramanı ile yapılan röportajları dinlemişti.

Vitsiya hiç de, bugün gösterilmek istendiği gibi şamata meraklısı adi bir meczup değildi. Söyledikleri de mantıksız değildi. "Sudan'ın bir köyünde doğmuş bir kız çocuğunu ele alalım diyordu. Yaşam süresi, çocuk ölümleri veya gelecekte yapacağı çok sayıda doğum dikkate alınır sa, kırk yıl kadar olacaktır, oysa aynı kız, Avrupa'da seksen yıl yaşayacaktır. Yaşının yarısından onu yoksun bırakmaya, kim soğukkanlılıkla karar verebilir?

Bir soru: O çocuğa bulunduğu yerde, kendi topluluğunun arasında yardım etmek daha doğru değil mi?

Vitsiya'nın yanıtı: Yarım yüzyıldır bizlere söylenen şey bu. Ama hiçbir şey yapılmadı. O kızın altı ay içinde bir salgında ölmesini, sakat kalmasını ya da ilk çocuğunu doğururken hayatını kaybetmesini görmek istemiyorum. Yeryüzünün bütün sorunlarının çözülmesini bekliyorum. Ölmeyecek birinin ya da teknokrat bir bilgisayarın tedavi edeceği önemsiz bir eşantimon parçasının yazgısını incelemek değil söz konusu olan. Sefalet ülkesine gitmek, bir çocuğu bulmak, gözlerinin içine bakmak, onu kabul etmeye hazır olmak, sevgi vermek, adam olması için öğretimiyle uğraşmak, onurlu bir yaşam vermek, uzun mutlu bir ömür sürmesini sağlamak söz konusu. Duraksamaya hakkım var mı?

Ama diye sordu bir gazeteci, yapmaya çalıştığınız nedir? Güneydeki bütün çocukları Kuzeye taşımak mı?

"Ne yazık ki hepsini taşıyamam, ama on bin çocuğu kurtarabilirsem, boş yere yaşamamış olurum."

Bu sözlerde onur kırıcı ya da kabul edilmez bir şey bulmamıştım. Bu operasyonun nedenleri, iddia ettiği kadar soylu olmamışsa da, bütün olanlardan sonra, adamın alçak olduğuna bugün bile inanmıyorum. Hiç kuşkusuz sorumlusu olduğu korkunç bir göç olayı yaşandı ama Vitsiya, sorumlusu olmadığı bir kokuşmanın büyük bir patırtıyla ortaya çıkmasına önayak olan adam olarak nitelendirildi.

Günahı yarsa, bu herşeyden önce, projesinin ölçüsüzlüğünde ve bu ölçüsüzlüğün yol açtığı inanılmaz beceriksizliklerdedir. Kamuoyunu büyüleyip, kitle haberleşme araçlarını hayran bırakmak için, çocukları alacak aileler kendiliklerinden talip olur kanısı ile önceden onlara yer bulmaya gerek duymadan, muazzam bir operasyon başlatmıştı. Paris'e, Londra'ya, Berlin'e, Frankfurt'a ve yanılmıyorsam Kopenhag ve Amsterdam'a dev uçaklarla iki bin bebeği "piyasaya sürmek" (aklıma ilk gelen deyim bu) için getirtmiş ve basındaki yankılarıyla alıcıları heveslendireceğini sanmıştı.

Evlat edinmeleri olası ailelerin korkularını gidermek için de, çocukları çok titiz bir tıbbi bakımdan geçirmiş ve en sağlıklı olanları alıkoymuştu. Bu konuda güvence vermek için de, sol kolunda bebeği, sağ elinde tıp raporunu gösteren muazzam afişler bastırmıştı. Bu resmi çektirirken de, bir hastahane gömleğini sırtına geçirmişti ama bu haliyle, birkaç hafta önce sosis tanıtımı yapan muazzam afişlerdeki gibi hatırlatıyordu.

Bu görüntü, ilk olumsuz etkiyi yarattı, ardı sökün edecekti. Televizyon kanalları, görülmemiş bir izleyici oranıyla olaya yer veriyor ve saat başı Vitsiya ile yapılan röportajlar ekrana geliyordu. Vitsiya, sorularla boğuş-

mak zorunda kalıyordu. Yol yorgunu da olduğu için, giderek saçmalamaya başlamıştı. En ufak hastalığı veya anormalliği olan çocukları seçmediğini kabul etmişti "Yani, diye sormuşlardı, en fazla bakıma gereksinimi olanlar yerine yerleştirilmeleri daha kolay olanları mı seçtiniz?"

Açıklamaları inandırıcı olmamıştı.

Bir başka soruyu yanıtlarken, çocukları renklerine göre altı kısma ayırdığını söylemişti. "Ailelere, seçmede kolaylık sağlasın diye!" Evlat edinilen her çocuğa aynı para verilecekse de, (Vitsiya buna "mali katkı" diyordu) ailelerden farklı ırktan olan çocuklar için bir indirim öngörülüyordu. Yani, "etiket fiyatı" ile "indirim fiyatı" olan çocuklar vardı ve bunu tiksindirici bulan sadece ben değildim.

Radyo-televizyon istasyonları şaşkına dönmüş, gide rek saldırgan kişilerden telefon almaya başlamışlardı. Dahası, çocukların Kuzey'e taşınmasının çeşitli yararlarından söz eden bir vaiz, bunların, özellikle kız çocuklarının, daha iyi bir din ve kültürel çevre bulmak ve kendi ülkelerindeki mutsuz yazgılarından korunmak üzere, Türkiye, Somali, Sudan gibi İslam ülkelerinden toplandıklarını açıklamak gibi bir talihsizliğe uğradı. Pek çok İslam derneği tarafından protesto bildirileri yayımlandı ve özellikle Fransa, Hollanda, Belçika, İngiltere ve Almanya'daki göçmen mahallelerinde, görünüşte kendiliğinden, protesto kalabalıkları oluştu.

"Gökyüzü gemisi" operasyonu başladıktan yirmi dört saat sonra ve yeni bir nakliyatın yapılması beklenirken, cumartesiye pazara bağlayan gece, ayaklanmalar oldu. Geçen yüzyılın altmışlı yıllarındaki Watts ve Amerika'daki diğer zenci mahallelerindeki ayaklanmalar kadar büyüktüler ama bu kez sahne sadece Avrupa idi. Amerika'daki siyah gettolar, uzun süreden beri, iç şiddet eylemleri ile kendi kendilerini bitirmiş olmalıydılar.

O tarihte yapılan resmi açıklamalardan biri de buydu. Ne var ki, Birleşik Amerika'da olaylar, Latin Amerika mahallelerinde görülmüştü sadece ve hiçbir zaman Eski Kıt'adaki kadar büyük olmamıştı.

Kuşkusuz "milliler" ile "göçmenler" arasındaki güvensizlik, yılların birikimiydi, ancak zamanla herkes kendince yaşamayı öğrenmişti. Geçici birkaç olay dışında şiddet, artık varsayımlarda kalmıştı. "Gökyüzü gemisi" olayı, ıssızlaşma korkusunun hemen ardından gelince, işler çığrından çıkmış oldu. Bir hafta süresince öfkeler bilendi, pek çok Avrupa kentine bulaştı, ayaklanma biçimini aldı, kontrolden çıktı ancak kanlı olmaksızın çok yağmacı ve yıkımcı bir özellik gösterdi. Yönelinen hedefler hep aynıydı, yani devleti simgeleyen ne varsa: işaret lambaları, polis arabaları, telefon kulübeleleri, otobüsler, resmi binalar. Bir de zenginliğe karşı: butikler, bankalar, büyük arabalar. Ya da tıp merkezlerine!

Ölü sayısı - 60 kadar - bütün ülkelerde nispeten azdı ama sekiz bin kadar yaralı vardı. Zarar, milyarları aşmıyordu. Avrupa kentleri genel bir greve uğramışçasına, bir hafta boyunca felce uğradı. Sokaklar loş ve boş ve çöp doluydu.

Bir hafta geçtikten sonra da, zehirli madde, herkesin teneffüs ettiği havadaymışçasına, güvensizlik sürüp gitti.

KUTSAL BENCİLLİĞİN SARSILMASI'.VE BÜTÜN İNSANLIĞIN KURTARMA. DÜŞÜNCESİNE SAHİP OLABİLMESİ İÇİN BU MUAZZAM OYUNUN OYNANMASI VE KITASAL BOYUTTAKİ KORKUNUN DUYULMASI GEREKİYORMUŞ!

"Bilgeler Şebekesi" tantanalı ve resmi olmasını istediğimiz bir beyanla o yıl, nüfus sorunlarıyla ilgili bir evrensel doruk toplantısının düzenlenmesini istedi. Fikir yeterince olgundu, hemen ve hevesle kabul edildi. Pek çok devlet ve hükümet başkanı, heyederine başkanlık edeceklerini açıkladı.

- New-York'taki Birleşmiş Milletler merkezi, olayın istenilen yankıyı uyandırabilmesi için, en iyi yer olarak seçildi. Devletlerin yanı sıra bazı beşeri dayanışma örgütlerinin, . bilgi ve bilgeliklerinden yararlanabilecek az sayıda şahsiyetin çağırılması kararlaştırıldı. Bu topluluğa en uygun isim, kuşkusuz Emmanuel Liev'in adıydı.

Bir kez daha, ama son defa muhteşemdi. Ufak tefek haliyle kürsüye, bir köylü taş yığını üzerine çıkar gibi çıkmış ve şahin bakışlarını kralların, başkanların, bakanların üzerinden geçirmişti, ilgisizlikle değil ama saygıyla da değil. Neredeyse "çocuklarım" diyecekti. Derdi de... seksen sekiz yaşındaydı, hepsinin babası olacak yaşıydı. Ama şöyle başlamayı yeğledi:.

••—Alışılmış sözçüklerle başlamazsam, bana kızarmısınız? Bu formülleri bilmem, öğrenmem için de artık çok geç. Sizleri, herkesin onur duyacağı biçimde çağırmak istiyorum: iyi niyet elçileri!

Emmanuel dokuz dakika konuştu, yazısız, notsuz, teklemekten... Onu, kendinden geçmiş, sessizce dinleyenlere seslenerek. Konuşması, bütün ülkelerde canlı yayından izleniyordu. Bugün, zaman geçince, konuşmasının berraklığı daha çok beliriyor, hiçbir umutsuzluk içermeksizin...

— Bu dünyada kalabalığız. Bazıları çok kalabalık diyecektir. Ben öyle düşünmüyorum. Sonsuza kadar artmamız da söz konusu değil. Egemen azınlıkların boyun-duruğundan kurtulmak isteyen boyun eğmiş yığınların hareketini simgeleyen "Beşiklerin İntikamı"nı da zavallı buluyorum.

"Evet, kalabalığız, belki de çok çabuk üredik. Yine de sekiz milyar hemcinsimiz Akdeniz'de boğulacak ol-sa, su ne kadar yükselir, hiç düşündünüz mü? Milimet-renin onda biri kadar. Evet kardeşlerim, bizler altı kıt'anın erkekleri ve kadınları, pek ince bir tabaka oluşturuyoruz.

"Kimileri yığılma mı diyor? Yeryüzü kalabalık-sa, bizim açgözlülüğümüz, bizim bencilliğimiz, bizim dışla-malarımız, bizim sözde "hayati yaşam alanlarımız", "nüfuz alanlarımız" ya da "güvenlik alanlarımız" ve kof bağımsızlıklarımız yüzünden kalabalık!

Geçen yüzyılda dünyamız, suçlayan bir Güney ile sabrı taşan bir Kuzey arasında bölündü. Kimileri bunu, basit bir kültürel ya da stratejik gerçek olarak görmekte yetindi. Nefret, sonsuza kadar basit bir gerçek olarak kalmaz. Günün birinde, herhangi bir bahaneyle patlak verir ve yüz yıldır, bin yıldır, iki bin yıldır, hiçbir şeyin, ne bir şamarın, ne bir korkunun unutulmadığı anlaşılır. Nefret söz konusu olduğunda, bellek zamanın içinden geçerek, herşeyle beslenir, kimi zaman sevgiyle bile...

"Tarih boyunca pek az öğreti, nefreti söküp atabil-miştir, çoğu hedef saptırmasında bulunmuştur, zındığa, yabancıya, dönmeye, efendiye, köleye, babaya yönele-

rek... Tabii nefretin adı, başkaları duyduğunda nefrettir de kendimiz duyduğumuzda, bin türlü adı vardır.

Günümüzde nefret, meşru araştırmaların meyvesi olarak, biçimsizlikler ve yumrularla savaşımamıza olanak veren genetik araştırmaların meyvesi olarak, besin kaynaklarımızı iyileştirmemize imkân veren genetik ayarlamaların meyvesi olarak, sakıncalı bir hal almıştır. Ama aynı zamanda herkesin en kötü içgüdülerini ortaya çıkartan bozuk bir meyve olarak...

"Binlerce yıldan beri, milyarlarca insan, kızı olduğuna üzölmüş, oğlu doğduğunda sevinmiştir. Günün birinde biri çıkıp, sevinciniz gerçekleşecek demştir. Binlerce yıldan beri, "farklı olma" kusuruna sahip olanları yok etmeyi hayal eden uluslar, etnik gruplar, aşiretler vardır. Biri çıkıp onları yok edebilirsiniz, kimse farketmez demştir.

"Bazan - yaşlı bir adamın saçmalamalarını af edeceğinizden eminim - düşünüyorum da, din kitaplarında sözü edilen Yeryüzü Cenneti, geçmiş zamanlara ait bir efsane değil, bir kehanet, geleceğe bir bakış tarzı diyorum. Birkaç yıldan beri insanoğlu bu Cenneti kuracak gibi oldu, daha önce maddeye, yaşama, doğadaki enerjiye hiç bu kadar egemen olmamıştı, hastalığı yenmeye azimli idi, günün birinde belki yaşlılığı ve ölümü yenecekti. Sözlerim bir kâfirin sözleri değil. Şayet bilim, Nasü'ın Tanrısı'nı yok edebilmişse, Neden'in Tanrı'sını var etmek içindir. O, asla yok olmayacaktır. O'nun insanlara, aslında doğal birer olgu olan yaşama ve ölüme egemen olmak da dahil, tüm güçleri vereceğine inanıyorum. Evet, Tanrı'nın biz kullarını Yaratıcılığına ortak edeceğine inanıyorum. Bir armut ağacının genleri ile oynadığımda, Tanrı'nın bana bu hakkı ve beceriyi verdiği ne içtenlikle inanıyorum. Ama yasak meyveler de var. Sanıldığı gibi seks veya bilgi değil, yasak meyvelerin saptanmaları çok daha karmaşık, çok daha zor; onları bize inançlarımızdan çok bilgeliğimiz gösterecektir.

"Söylendiği kadar bilge ve bilgin olayım, geçilmemesi gereken sınırların nerede bulunduklarını bilmediğimi itiraf ederim. Belki azıcık atomun çevresinde veya beynimizin ve genlerimizin işlemlerinde. Saptıyamadığım şey, insanlığın kendisiyle, kendi bütünlüğü ile, kimliği ile, başkasıyla ölümcül risklere atıldığı anlar oluyor. Bunlar en soylu bilimin en aşağılık hedeflere alet olduğu anlardır.

"Endişe verici olaylar oldu. Olacakların yanında hiç kalır. Her sözcüğü tartarak konuşuyorum, bazı felaketleri önlemek artık olanaksız. Bunun bilincinde olalım ve en kötüsünden kaçmaya bakalım.

"Yeryüzünde, kızların sayısının azalmaya devam ettiği milyonlarca kent ve kasaba var; kimileri için olay, yirmi yıldan beri sürmektedir. Aşağılık bir ayırım sonucunda dünyaya gelemeyen kız çocuklardan söz etmek niyetinde değilim. Artık konu bu değil. Size endişelerimden açık biçimde söz edeceğim. Sorun, bu sözcüklerle ortaya konulacaktır. Yıllar boyu, kız peşine düşecek erkek sürülerini düşünüyorum. Yoksunluk - ve sadece cinsel yoksunluk değil - normal bir hayat, aile kurmak, geleceği düşünmek yoksunluğu yüzünden. zincirinden boşanmış o kalabalığı düşünüyorum. Hiçbir şeyin tatmin edemeyeceği ve yatıştıramıyacağı bu yaratıkların kin ve öfkesini tahmin edebiliyor musunuz? Hangi kurum buna diretebilir? Hangi yasa? Hangi düzen? Hangi değerler?

"Evet, hemen her yerde şiddet eylemleri oldu. Ama onlar, kudurmuşların şiddeti değildi. Yoksunluğu yaşamış, aileleri olan, erkek mirasçısına sahip olmanın kıvancını duyanların paniklemesiydi. Topluluklardın geleceğinden endişe duydukları için harekete geçen ama dramı kendileri yaşamadıkları için, insanlığın o güne kadar bilmediği bir belirsizliğe baş kaldırıyorlardı. Yarın, felaketi yaşamış kuşaklar gelecek, kadınsız erkeklerle-

rin, gelecekleri hadım edilmişlerin, kinin ve öfkenin kuşakları!

"Yakın-Doğu'nun büyük kentlerinden biri hakkında elimde gizli bir rapor var. Bugün onyediyi yaşından küçük, bir buçuk milyon erkek, üçyüz binden az kız var. Bir yıl, iki yıl, on yıl, yirmi yıl sonra bu kentin sokaklarının ne hale geleceğini düşünmeye bile cesaret edemiyorum. Ne denli uzağa baksam, sadece şiddet, gerileme, ve kargaşa görüyorum.

"Küçük, aşağılık hesaplar, eskimiş, geleneksel, konuşmuş bilim yüzünden vatanımız olan Dünya ve ulusumuz olan insanlık, Tarih'in en karışık dönemini yaşamaktadır ve "Tanrı'nın gönderdiği afet" gibi bir maza-rete sığınmayaa ktır.

Henüz bunu önleyebiliriz miyiz? Sadece etkilerini hafifletmeye çalışırız. Bütün olanaklar harekete geçirilirse, tüm Kuzey ve Güney ülkeleri kinlerini ve anlaşmazlıklarını unutup, savaşa gider gibi seferberlik ilan ederlerse, önümüzdeki aylardan itibaren doğum dengesi yeniden sağlanabilirse, yıkıcı önyargılardan kurtulabilirse büyük, yapıcı, geliştirici, insancıl bir eser yaratmak üzere bütün öneriler bir araya getirilirse, belki o zaman bizi taşıyan bu gemi batmaz. Fırtına gemiyi sarsar, zarar verir ama batmaktan kurtulunur.

Konuşmacı kürsüden ayrılmış gibi bir adım attı sonra düşünceli bir biçimde geri gelerek tek bir sözcük söyledi: "Belki"

Basamaklardan indiğinde, bildiğim kadarıyla örgüt tarihinde görülmemiş bir etki yarattı. Bir süre, şaşırıp kalmış olan delegeler, birbiri ardından ayağa fırladı. Alkışsız, tezahüratsız. Sessiz bir saygı, ezici bir saygı ve Liev yerine geçip oturduktan ve hemen yanındakileri yerlerine oturtuktan sonra, diğerleri de kendilerini koltuklarına bıraktıverdiler. Aniden rahatsız, aniden huzursuz olmuşlardı.

Emmanuel gözlerini uzun süre kapalı tutmuştu. Dünyanın ilgisinden kurtulmak istercesine. Solunda, Şebeke'nin Amerikalı üyesi Profesör Jim Cristobal oturuyordu. Sağındaki, Clarence'dan başkası değildi. Oturum yeniden başladığında, eğilip ihtiyarın kulağına fısıldamıştı:

— Buna zafer denir!

— Gerçekten de Zafer. Güçsüzlük ve Zafer.

kutupyıldızı

NEW-YORK'A KENDİM GİTMEDİM. Şebeke, Liev ve çeşitli uluslardan değerli birkaç üye tarafından fazlasıyla temsil edilmişti zaten.. Clarence bu yolculukta, basınla ilişkileri nedeniyle benden çok daha yararlı olacak durumdaydı. Ben konferansı uzaktan izlemiştim, Emmanuel'in konuşması mükemmeldi yani gerekli şoku yaratacak kadar dramatikti. Özellikle kurulun tutumu göz yaşartıcıydı, televizyonda izlenirken, yorumcu, delegelerin sükûta uyma basiretini gösterebilmişti. Paris'te vakit geceydi, Beatrice yanıma sokulmuş, uyukluyordu.

O geceyi düşündükçe heyecanlanıyorum. Bir kere Clarence, Andre, Emmanuel ve benim yıllardır savaştığımız davadan açık bir zafer elde edildiği için. Sonra, en sevdiğim insanla beraber olayı izlediğimiz için. Bunu söylemek belki safça bir davranış ama daha önce hiç kızım ile başbaşa sabahlamamıştık. Gerçi doğduğunda ve onu izleyen aylarda uykusuz gecelerim olmuştu ama onu saymıyorum, o zaman bir bebek, bir kurtçuk idi. Bu kez gerçek bir küçük kadın, on dört yaşında güzel bir kızdı. Sabahın üçü olmuştu, aynı endişeleri aynı heyecanı ve sonunda birkaç damla şampanyayı paylaşmıştık.

Clarence'ı New-York'da otelinden aramak için, sabahın altısı olmasını beklemiştim. (New-York'ta gece yarısı idi) O bekleyiş sırasında Beatrice'e bu kitaba konu olan olayları ilk kez tutarlı biçimde ve sırasıyla an-

tatmıştım. Zaten anılarımı zihnimde toparlarken, onları "mantıklı biçimde sergilerken" bu işi yazıya dökme düşüncesi de doğuverdi.

İlk tasarım, Beatrice'e, doğduğunda sona eren yüzyılda neler olduğunu mektupla anlatmaktı. Böylece, kendi yüzyılının çizgilerini de çizmiş olacaktım. Yazarlar gibi konuşmacılar da, cümlelerin olduğu anı, bir uyanıştan diğerine geçercesine kavrayıverirler. Bir heyecan, bir değişimdir o! İnsan kendisini koyuverir, kendi konuşmasını dinler.

Beatrice'in yanında geçen o uykusuz gecede ben, iki uzun saat boyunca, esinlenmiş olan o konuşmacıydım. O sırada bir kayıt cihazı olsaydı, kitabım hiç duraksamadan yazılmış olurdu ve olaylara, artık bu yaşta tabiatıma çok daha uygun bir sertlikle yaklaşmış olurdum. Beatrice'in yüzü hareketsiz kalmıştı, bir ayçiçeğinin duyarlılığı ile bana dönük olarak! Onu öyle görünce, konuşmamı yarıda kesemedim, değiştiremedim, saptıramadım, hafifletemedim. Sıra New-York'taki toplantıya geldiğinde, teatral bir hareketle biten yayını gösterdim. Beatrice gözlerini usulca gösterdiğim ekrana çevirdi ama hemen sonra bana baktı.

—Biliyor musun, hayatımın erkeğine rastladığımda sana benzemesini isterdim.

Alaycı bir sevecenlikle bütün kızlar bunu babalarına söylemiştir diyecekken, daha ilk hecede hain bir gözyaşı yanağımdan süzölmeye, dudaklarım titremeye başladı. Beatrice kanapenin üzerinde diz üstü oturmuş, kolunun ucuyla gözlerimi siliyor ve her zamanki gibi takılıyordu:

—Senin gibi koskoca bir babanın küçük bir kız gibi ağlaması ayıp değil mi?

—Senin gibi. Küçük bir kızın yaşlı bir babaya bunları söylemesi ayıp değil mi?

Minicikken yaptığı gibi kollarını boynuma doladı, hep aynı sıcak, nemli, esmer kollar ama daha ağır.

Her yerde ensest'¹¹ görmeye meraklı olanlar ne derlerse desinler, benim etimden olma bir çocuğun kollarında sonsuza kadar kalmak isterdim, ağırlığının yükü altında, saçları gözlerime sarkmış olarak... Neden uzaklaştıraydım ki? Ondan başka neye bakmak istiyebilirdim ki?

İkimiz de susmuştuk, daha yavaş nefes alır olmuş kolları gevşemişti. Onu uyandırmamak için çok usulca bir kolumu arkasından, diğerini de dizlerinin altından geçirdim sonra onu yatağına götürüp bıraktım.

Doğrulurken belimden birşey çatırdadı. Lanet olası elli yaş iskeleti! Bugün, o acıyı anımsadığım oluyor ama hiç lanet etmiyorum çünkü O uykusuz geceyi, o küçük Beatrice'i, uykulu halini ve o tatlı ağırlığını düşünüyorum. O acının anısı bir okşama, bir şaka ve sevimli bir çimdik gibi geliyor.

Clarence'a, üç denemeden sonra, sabaha karşı ulaşabildim. Konferansın nihai belgesinin hazırlanması için yapılan toplantıdan dönmüştü. Mutlu ama yorgundu, yine de ana hatları aktaracak gücü buldu; Emmanuel Liev'in uyarılarını kelimesi kelimesine tekrarlayan tavsiyeler, nazik ama buyurucu bir ifade ile "madde"nin imalini kesinlikle yasaklıyor, kendi olanakları ile bununla başedemeyecek ülkeler için bir fon oluşturulmasını öneriyor ve özellikle büyük, evrensel boyutlarda, ses verici bir kampanya ile öfkenin nasıl patlak vereceğinin anlatılmasını öngörüyordu.

Daha önce de bu son kısmın ne denli önemli olduğunu belirtmiştim. Kampanyada sadece "madde"ye değil, tüm olaylara da değinilecekti. Sorun ölçülemeyecek kadar büyük, burada abartarak üzerinde durmam bile yetersiz, bir kampanya aracılığı ile, insanı insana düşman eden binlerce yıllık kin hakkında bilgi vermektir söz ko-

(1) Yakın akrabalar, mahremler arası zina. (Ç.N.)

nusu olan. Konulan bu biçimde söylemek, yüklenilen görevin saflığını açıklamaz mı? Hangi mucizeyle bir sonuç elde edilecekti? Bunu, Clarence ile tartışmışım, aradan birkaç hafta geçtikten sonra bile...

İnsanlığın korktuğunu, yaşamının tehdit edildiğini her zamankinden çok hissettiğini, New-York'ta tüm ulusların davranışlarından bir atılımın yapılabileceğini en azından düşünülmez olmadığını mantıklı biçimde iddia ediyordu Clarence. Kinleri yok etmek söz konusu değildi tabii ama "madde"nin yol açtığı bugünkü öfke selini yatıştırmaktı söz konusu olan. Geçmişte de, nükleer savaşa karşı böyle bir girişimde bulunulmamış mıydı? Ayrıca diyordu Clarence, günümüzde eskisinden çok daha ileri kitle haberleşme araçlarına sahibiz; her yerde, aynı anda, kararlılıkla harekete geçilebilirse bir mucize olabilirdi.

Hırsla, inançla, heyecanla bunları söylüyordu, kendisinin ve yakınlarının yaşamı için savaştan birinin tutkusuyla...

—Kini hiçbir öğreti yok edemediğine göre belki de en iyi çare korkudur. Belki de bugün elimizdeki tek şans budur!

—Emmanuel Liev gibi konuştun!

Zararsız oldukları halde bu sözlerim sevgilimi sarsmış gibiydi. Bir süre sessiz kaldı sonra kısık bir sesle devam etti:

—işin kötü yanı, Emmanuel herkesin önünde benim gibi konuşuyor ama senin gibi düşünüyor.

Clarence'in coşkusunu bu biçimde söndürmüş olmanın suçluluğu ile kendimi cezalandırmaya kalkıştım:

—Biliyorsun ki Emmanuel, Vallauris gibidir. Çocukken kin öylesine yakınlarındaydı ki şimdi daha uzaktan kokusunu alabiliyorlar. Bu onların hüneri, ne var ki bunun hep olacağını sanıyorlar. Ben de Andre'nin çok etkisinde kaldım. Kendimi dinleyecek olsaydım günahla-

rıma yenilir, dünyayı lanetler, kıyamet kehanetlerinde bulunmak üzere eve kapanır ve kıyamet olduğunda haklı olmanın sevinci ile bu sevinci duymanın utancı arasında bocalardım. Sen bana aldırma Clarence, heyecan duy, savaş, olaylar kuşkularımı doğrulasa bile... Benim kuşkum senin ümitlerinden daha az soylu, daha az onurlu olacaktır.

New-York'tan Paris'e verdiği yanıt: "Seni seviyorum" oldu. Aynı sözcükler, Paris'ten New-York'a da yankılandı. Sonra ekledim:

—Ve tabii ki sonuna kadar Sancho Pança'na güvenebilirsiniz!

Sevgilime verdiğim bu sözde, gerçek bir aşkın izleri kadar gerçek bir ikiyüzlülüğün izleri de olduğunu bugün itiraf edebilirim. Çünkü onu sonuna kadar desteklemeye hazır olduğum halde, o güne kadar desteklediğim biçimiyle değildi. Yanında kalmaya, onu ilgilimle, sevgimle sarmalamaya, savaşçımın dinlenmesini sağlamağa kısacası dost, kardeş, oğul, baba ve her zaman-
kinden çok sevgili olmaya kararlıyım. Ama içimde giderek artan bir istek uyanışmıştı: o da bir an önce laboratuvarıma, kitaplarıma, mikroskobuma ve sevgili böceklerime kavuşmak isteği idi.

Zamanın uygun olmadığını biliyorum, Clarence bunu bir ihanet, bir kaçış olarak nitelendirecekti ve de haklı olacaktı. Ama o uykusuz gecelerin verdiği huzursuzlukla bir sabah Müze müdürünü aradım, uğramamı söyledi.

Biraz acele ettiğim söylenebilir, kaldı ki kararımı da vermiş değildim. Kabul! Ama arzulara karşı da, bazı böceklerle karşı davranıldığı gibi davranılmalı: karşılaşmanızda, başka bir şey arasanız bile, tutacak, sınıflandıracak, adlandıracak vakti yakalamanız gerekir, on yıl içinde onları bir çekmecenin dibinde unutsanız bile!

Müzeye uğradım, eski bir meslektaşım oları Müdüre laboratuvarıma günün birinde dönebileceğimi söylemek ve onun da "kurum"da bana her zaman yer olduğunu söylediğini duymak için. Tarihini saptamadan randevulaştırdık. Benim istediğim de buydu.

Yanından ayrıldığımda kendimi aniden heyecan ve mutluluk içinde, eve gitmek üzere karşıdan karşıya geçmek yerine bitki bahçesini dolaşır buldum. Ellerim arkada, gözlerim uzakta, yürüyüşüm canlı ve sert! Attığım her adımda kararım pekiyor, doğrulanmış oluyor, içime siniyordu. Böylesine nankör ve ezici bir işe, tabiatıma karşı gelerek, nasıl aday olabilmiştim? Nasıl girişmiştim? Her zaman mikroskobumun arkasında yer almayı istemişimdir, gözlemlenen değil gözleyen olmayı arzulamışım. Nasıl olup da böceklerle yer değiştirmiş, gözlemlenen olmuştum? Nasıl bir ölçsüzlükle herkesin karşısına çıkıp kendimi sergileyebilmişim?

Yürüdükçe hızlanıyor, hızlandıkça öfkeleniyordum ama gelecek konusunda hâlâ uyuşukluk içinde bulunuyordum. Fırsat bulur bulmaz Clarence ile, Emmanuel ile konuşacak, hiç vakit kaybetmeksizin kabuğumu değiştirecek, bir bilim adamına çok uygun olan kızıl sakallımı koyuverecektim. Böylece, yakınlarım dışında kimse beni tanıyamayacaktı. Başkasının bakışlarına, canım sıkılmadan dayanabilmiş değilim asla. Bu, kalabalık korkusu denilen şey değil. Kalabalıktan, kaynayan, kıpır kıpır bir yerde olmaktan çekinmiyorum, çünkü orada bilinmeyen bir insanım; ama tek bir kişinin bile beni tanıyacağı bir lokantaya girmeye dayanamıyorum, çıkışta fiziksel bir acı duyuyorum.

Peki, o halde nasıl ders verdim diye sorulabilir. Korkumu yenecek bir kurnazlıkla! Sınıfa öğrencilerimden önce, sınıf boşken girer, yerime oturur, kağıtlarımı açar, meşgul görünürdüm. Hiçbir güç beni yerimden kaldıramazdı. Ama iş bir amfiye girmeye, kürsüye çıkmaya

geldiğinde, attığım her adam acı verir, ömrümün en az on gününü, bir başka yerde olmak için verirdim. Bir kez yerime geçtikten sonra da, bir süre soluklanıp düşüncelerimi toparlamam gerekirdi.

Tek kelimeyle, asla toplumsal bir yaratık olamadım. Yarın diye düşünüyordum sakalıma bürünmüş olarak her zaman olmak istediğim adam olacağım yeniden. Minicik hayvancıkların büyüüne kapılmış, büyük hayvanlara ilgisiz, düşünen bir yürüyüşçü!

Bir fırsat bekliyordum, o da çıktı ama en acı biçimi ile: seksen dokuz yaşına basmasına az kala, Emmanuel Liev sayfiye evinin sessizliği içinde hayata veda etti. Bilgeler Şebekesinin mucidi değildi, bu şeref Vallauris'e aitti ama onun dışında her şeyi idi. Şebeke, ilgiyi ve başarıyı onun bilgeliği aracılığı ile tanıdı; artık örgüt evrensel boyutta bir örgüt olmuş ve tutarlılığı ile gücünü "ihtiyar"ın varlığından almıştı. Liev'in ölümü, örgütün yapısının ve işleyişinin gözden geçirilmesini gerektiriyordu. Aynı çapta biri olmadığı için, Emmanuel'in boşluğunu dolduracak bir büro kurmak gerekiyordu. Daha nitelikli bir sekreterliğin kurulması, bir daimi merkezi olması, bölgesel bürolar ve yerel komiteler kurulması ve bir de bütçesinin olması gerekiyordu.

Bu durumun saptanması - gerekli olduğunu kabul ediyorum - bir sürü pazarlıklar, uzlaşmalar tantanası arasında gerçekleşti. Bütün örgütlerde, en kutsal din kuruluşlarında bile işlerin böyle yürüdüğünü biliyorum. Ama bana göre değildi. Bu gibi şeylerden, beden de ruhen de uzaktım. Zaten Emmanuel ölür ölmez sakal bıraktım. Hiç kimse, Clarence bile, Beatrice bile, bunun eski bir matem simgesinden öte bir şey olmadığını düşünmedi.

BEATRİCE'İN ON BEŞİNCİ YAŞ GÜNÜNDEN VE BENİM LABORATUVARA DÖNÜŞÜMDEN ÖNCEKİ ŞİŞLİ VE FIRTINALI YAZI, YUKARI SAVOIE ALPLERİNDE, ARAVIS'TE GEÇİRDİM. Ailem, dört kuşaktan beri, bir dağ eteğine, bir hayvan ağılına, bir mağaraya, bir çoban kulübesine sahipti ve oraya gidilecek yol olmadığından hepsi kendi hallerine bırakılmıştı. Annem ve babam sağken, daha verimli yerler uğruna bırakılmışlardı ve bütün çocukluğumda, orada sadece kısa bir öğleden sonrasını geçirmiştım. Yakınlarda bulunuyorduk ve babam toprağın "yerli yerinde" durup durmadığını görmek istemişti. İşte o kadar. Başka anım yok.

Kaybolmuş bir yurt köşesinde, bu toprak parçası nereden aklıma geldi? Bir gecenin yarısında, sakalımı uzatacağım yerin orası olduğunu ve Aravis'te ağıl ile mağara arasında huzuru bulacağımı bana hangi ses fısıldadı?

Ne Clarence ne de Beatrice benimle geldi, her ikisi de dağın zahmetli yaşamına denizin uysallığını tercih etmişti. Gerçi işçiler ağılı eve benzer bir şeye dönüştürmeye çalışırken, derme çatma bir yatakta yatacak ve yola benzemez bir geçidi eşek sırtında çıkacaktım. İşçilerden işin kabasını yapmalarını istemiş, gerisini yıllar içinde, amatör bir ruhla tamamlamaya karar vermiştim.

Fazlasıyla kentli ellerime ve fazlasıyla tüysüz yüzüme dayanamıyordum. Kimileri, o dönemde çağdaş günah çıkartıcıların eski Yunan isimleri taktıkları gibi,

buhranlardan birini geçirdiğime inanmıştı. Onlara bakılırsa, her yaş, ruhun serüveninde ilaç, bakım ve okşama isteyen bir hastalıktır. Clarence diyordu ki, tanıştığımızda tamamen modası geçmiş çağdışı bir insanmışım. Yanılıyordu. Ancak, kitaplarda yaşadığım o dönemin özlemini çekiyordum.

Tabii ki o yaz, karım ve kızımı özlemiştim. Öte yandan, patikanın otlarını, toprağın kokusunu, yalnızlığı ve tepelerin huzurunu da özlemiştim. Güneş doğduğunda Mont-Blanc'a, manzaranın pastel renginin sabitleşmesine bakıyordum. Geceleri de, özellikle aysız gecelerde kar beyazlığının sonsuzluğuna bakıyordum.

Aravis'in serin gecelerinde bütün sesler, aşk peşinde ki böceklerle dönüşür. Başkalarının yıldızları sayması gibi ben de onları ayırt etmekten hoşlanırım.

Az ve isteksiz uyuyordum.

O yaz Aravis'e dünyanın uzak gürültüsüyle tek bağım, paslı, hantal bir radyo oldu. Sabah erken saatte, önumdeki ballı taze peynir, vişne reçeli durur ve işçilerin gelmesini beklerken, düğmesini çeviriyordum.

Naiputo dramını böyle öğrendim. Sözcükler düşünce için ne ise, dramlar tarih için odur. Biçim mi verdikleri yoksa durumu mu yansıttıkları bilinmez. Bir kez tanık olduğum için, binlerce küçük öfkenin patlak verip trajedyaya dönüştüğünü bilecek durumdaydım. Ama ne yazık ki, zararın eşiği aşılsa, gürültüler duyulmaz, ölümler sayılmaz olur. Bundan üzülerken söz ediyorsam, kötülüğün iyileştirileceğine uzun süre inandığım içindir ama kötülük var olmaya devam ettiği sürece ihmal edilmişti.

İşte bir kez daha çağdaşlarıma vaaz, vermek gibi bir yaşlılık hastalığına yenik düşüyorum, oysa sadece olaylardan söz edecektim.

Sadede gelelim; 27 Temmuz akşamı Motodilerin o-

turdukları Motodi semtinde bir ayaklanma oldu, suçlamalar artık sıradan şeyler haline gelmişti: "kısırlaştırma", "ayırım", "hadımlaştırma", "jenosit". Bunları tırnak içine almamın nedeni, bu deyimlere çekincemi koymak içindir. Ancak bu çekinceler, kendini emniyete almış bir izleyicinin çekinceleri değil! Naiputo'da her sözcük bir balta gibi iner.

Nataval dolaylarındaki köylerde gözlemliyebildiğim öfke, zararsız ve çekingen bir öfkeydi ve hedefi bir köy dispanserinden ibaretti. Benim kısa gözlemim ve deneyimim Nai'puto'da neler olup bittiğini nasıl açıklıyabilirdi? Meraklı bir parmağı arı sokması, kovanın içindeki kızgınlık hakkında bir fikir verebilir mi?

Ayaklanmanın binlerce sokak aralığında aynı anda patlak verdiği, başkentin merkezine yayıldığı, önüne gelen ne varsa, evleri, villaları, pasajları, bankaları, elçilikleri yakıp yıktığı anlatılıyordu.

Başkanlık Sarayı'nın çevresinde korkuya kapılmış askerler, kitlelere ateş açmış, yüzlerce asi düşmüş, diğerleri yan sokaklara kaçmış, duvarlara tırmanıp "bahçıvanların girişi" denilen küçük parmaklığı kırmayı başarmıştı. Kızgın Motodiler içeriye dalmışlardı. Elllerinde sopalar, kamalar, tabanca veya tüfekle Saraya girmiş, odalara dalmışlardı. Bir davet vermekte olan devlet başkanı ve ailesi öldürülmüştü. Yakınları ve davetlilerin büyük kısmı ile birlikte! Güneş doğmadan önce, resmi Radyo ve Televizyon binası, yeni açılan Uluslararası İletişim Merkezi ile birlikte yakılmıştı. Resmi binaların çoğu da!

Bu haber duyulur duyulmaz, ordu çözülmüştü. Subay ve ast subaylardan her biri kendini güvende hissedecek tek yer olan kabilelerine katılmıştı. Naiputo, bir dama taşı gibidir, cinayetler birbirini izler ve yavaşça bütün köylere bulaşmış olur.

Dış dünyanın aldırmasının nedeni, binlerce turistin

kısılp kalmasıydı; yüzlerce turistin merkezde bir otele sığındıkları söyleniyordu. Onlara nasıl yardım edilecekti? Resmi makam diye bir şey kalmamıştı, güvenlik güçleri rakip çetelere dönüşmüştü ya da o günlerin bir yoruncusunun dediği gibi "aslına dönmüşlerdi". Hava limanları kapalı idi, dünya ile bağlantı kopmuştu, ve anlaşıldığı kadarıyla çoğu büyükelçilik ele geçirilmişti.

Elçiliklerden hiç haber çıkmıyordu. Başkentler, ne yapılması gerektiği konusunda birbirine danışmaktaydı. Müdahale mi etmeli? Ama nereye? Hangi araçla? Ve de kime karşı? Uyarıda mı bulunmalı? Ama sorumlu mevkide ya da hayatta kim kalmıştı? Beklemek ve gözlemlemek mi? Ama her geçen saat, yüzlerce yabancıнын ölümüne neden olabiliirdi.

Tabii her ülke, önce kendi vatandaşını düşünüyordu. Bu bir eleştiri değil. Kuzey'de olduğu kadar Güney'de de önce kendi ırkına ilgi gösterildiğini gözlemlemekle yetiniyorum. Ben bile bu haberleri duyunca ne yaptım? Hemen Sete'de ailesinin yanında kalan Clarence'ı aradım. Gazeteci karımın bu katliamı yakından izlemek gibi delice bir fikre kapılmaması için!

GEÇMİŞ YILLARDA GÜNEY ÜLKELERİNİ SARSAN TÜM KANLI OLAYLAR ARASINDA NAİPUTO'DAKİ FACİANIN, bir tarihçinin dediği gibi "Yeni Yüzyılın Saraybosnası" diye adlandırılması ve bir dönüm noktası olması için ne olmuştu?

Her türlü otoritenin ani ve beklenmedik çöküşü, şiddetin çığrından çıkması, Kuzey'e ve onu simgeleyen her şeye duyulan nefret, bütün bunlar kolayca anlaşılabileceği gibi, halkı ve sorumluları şaşırtan ve hareketsiz bırakan olaylardı. Ama asıl önemlisi, trajedinin tohumlarının istisnasız her yerde, Naiputo örneği pek çok kentte, korkunç ve öngörülmez şiddette bulunmıyordu.

Hemen her yerde söz konusu "kısırlaştırma", yıkıntılarını gerçekleştirmiş, her yerde büyük taşkınlıkların işaretleri görülmüş, her yerde Kuzey'e ve içerdeki destekçilerine karşı aynı nefret gözlemlenmişti. Tarafsız bir gözlemcinin inandırıcı bulmayacağı suçlamalarıyla birlikte! Ne var ki kitleler inandırılmaz, kıskırtılır. Meşru bir öfke ve kanıt sayılacak gösteriler vardı ve bunlar yeterliydi. Öyle de oldu.

Foulbot ve benzeri kişilerin uzun zamandan beri var olan bir durumu hızlandırdıklarını söylemek haksızlık olur. Gerçi fakirliği ve kokuşmuşluğu, keyfiliği ve nice ayırmıcılığı onlar yaratmış, Kuzey ile Güney arasındaki yatay çatlağı onlar oluşturmuş değildi ama belki acemi büyüculük taslamalarının ardında bu acılara ilaç olacak

bir arayış bulunuyordu. Ne var ki fitil, barut fıçısını patlatmaya kısa gelmişti.

Saraybosna örneğini verirken, ortak ve aldatıcı bir düşünce tarzına sürüklendiğimi itiraf etmeliyim. Bir savaşı anlatmaya kim kalkışmışsa, çatışmanın başlangıç tarihini belirtmek ve bazı onanmaz eylemleri parmağı ile göstermek zorunluluğunu duymuştur. Ama tarih alanından çok kendi alanında dönenip duran benim gibiler için böylesi zorunluluklar, anlamam için yeterli değil. Vahim karışıklıkların uzun süredir yer altında var olduklarını düşünmeye yatkınım. Büyük felaketler için bu böyledir, sinsî acılar için de... Doğmazlar, ortaya çıkarlar. Savaşlar da öyle.

Neden yadsımalı, böceklerin larvaları geliyor aklıma. Ben böcekler âleminde yaşadım, alışkanlıklarım, saptamalarım var. Günümüzdeki canavarlar birdenbire doğmadılar, ama maskenin ardındaki görüntüyü kaç kişi görmesini bilir? Yaşlılığımın yüzyılındaki korkunç gerçek, elli yıl ya da doksan yıl önce asla öngörülmez, akla gelmez değildi. Ancak hiçbir şey düşünülmedi, hiçbir şey öngörülmedi, hiçbir şey önlenmedi.

Nedenler zincirini uzatmakta ne yarar var? En iyisi olanları sırasıyla anlatmalı:

Üç günlük belirsizlikten sonra söylentilerin korkunçluğu doğrulandı. Evet, Nai'puto'da ve tüm ülkede katliam devam ediyordu: topla, tüfekte! Evet yüzlerce yabancı ölmüştü: diplomatlar, turistler, göçmenler, iş yolculuğuna çıkmış olanlar. Hayır, ortalığın sakinleştiğini gösteren hiçbir şey yoktu. Washington'da, Londra'da, Berlin'de, Moskova'da ve Paris'te "suçluların cezalandırılacakları" açıklanıyordu ama önce, suçluların adlarının ve yüzlerinin belirlenmesi gerekiyordu.

Kuzey'in iki yüzlü olduğu zamanların özlemi çekiliyordu: birine saldırmak için diğerinin himayesine, silahlarına, beyanına sığındığı günlerin özlemi!

Aslında, katliamın ayrıntılarından, dışarıya yavaş yavaş sızan tanıklıklardan, belleklerimizde uzun süre kalacak olan ve Nai'puto dramının vahşetini belirleyen görüntülerden çok, tarihin anlaşılamayan, çözülemeyen, bir başka çağdan ya da bir başka gezegenden gelme bir dille konuşmaya başladığı duygusu ile bütün dünyanın eli kolu bağlı kalmasıydı.

Bugün, durumu daha iyi anlıyabiliyorum. Bir ulus hayatını tehlikede görürse, tüm sosyal yasaları ile birlikte aniden çöküntüye uğrayabilir. O tarihte nice topluluk, nice aşiret kendini tehlikede saymıştı. Çılgınlıklarını durdurabilecek hangi set vardı?

Nai'puto, uzun ve çileli bir yolun bir aşamasıydı sadece. Asayiş ancak sağlanabilmiş ve her aşiret köyüne gönderilmişken, başka yerlerde, başka facialar aynı kanlı biçimde patlak veriyordu. Tarihçiler "Nai'puto sendromu"ndan söz etmekte. O sıralar "bulaşıcılık" deymi kullanılıyordu. "Bulaşma" sözcüğü yersiz. Aynı akrebin yumurtaları birbiri ardından açılırsa, buna bulaşma denilmez. Ama kuşkusuz, Gülliver bu çağda yaşaydı farkedeceği olay, benzeşme olayıdır. Bir büyük ekranda, Büyük Böceğin, Küçük Böceği yediği görülürse, tüm küçük böcekler kendilerini tehdit edilmiş sayarlar. Nice büyük böcek de canavarlaşır.

Uzmanlar, medyanın da yardımı ile, yakma deliliğinin başkalarına bulaştığını bilmezler mi? Kısırlaştıranlara ölüm çığlığı atan o kalabalığın görüntüsü, aynı acıyı çekenleri etkilememiş olamazdı.

Naiputo'dan sonra sıra neredeydi? Hassas burunlar, hemen her yerde "alametler", "işaretler", "izler", "öncül belirtiler" kokusu alıyordu. Onlara bakılırsa pek az ülke kendine düşen payı almaktan kurtulacaktı.

Bu facia, beni bir an için Clarence'dan uzaklaştırmıştı. Tehlikeler konusunda aynı görüşlere sahiptik

ama o savaşmak için yeni nedenler buluyor, bense bir an önce laboratuvarıma dönmeye bakıyordum. Sözün değeri olduğunda birkaç kelime söylemiştim. Bilgeliğin bir anlamı olduğunda sahneye çıkmıştım. Artık çılgınlık çağında yaşıyorduk ve ben sadece çağrısız bir konuk, bir moruk, geğmişten kalma bir yaratık idim ve tarihe ters düşüyordum.

Ben, kendi mizacımla konuşmasını yapıyordum, Clarence da kendininkini. Onu takdir ediyordum, o bende kusur bulmuyordu, hırslanmadan tartışıyorduk. Ama yollarımız ayrı düşüyordu.

Kafasına, en karışık yerlerde, Şebeke'ye bağlı "Bilgeler Komitesi" kurmayı koymuştu. Bunlar, kamuoyu ve yöneticiler üzerindeki etkileri ve kendilerine duyulacak saygı sayesinde şiddetin yayılmasına bir "barajlar" oluşturmuş olacaktı. Böylesi evrensel çapta bir görev, Clarence'ın dünyayı dolaşmasını gerektiyordu. Yine Paris, uğrak yeri olacaktı.

Bana gelince, ben de o sıralarda bambaşka bir yolculuk yapmak zorunda kalmıştım. Günümüz okuruna saçma gelse de, benim sürekli uyum sağlama çabası sarfetmemi gerektiren bir yolculuktu bu.

Müze Müdürüne "Kurum"a dönmek istediğimi söylediğimde bana her zaman hoş karşılanacağımı söylemişti, ancak ileriye şart sürme havasına girmeden, hafif bir değişiklik yaparsam hem bana hem meslektaşlarıma daha iyi geleceğini söyledi. O güne kadar yaptığım gibi kınkanatlılarla meşgul olacağım yerde, bir iki yıl için pulkanatlılar ile meşgul olamaz mıydım?

"Kelebekler" mi yani? İlk tepkim şaşkınlık ve küçümseme oldu. Bu yaratıkların güzelliklerine başkasının duyduğu kadar ilgi duyuyordum ne var ki, çıplak gözle bakıldığında, daha az güzel görünenlerle ilgilenmeyi yeğliyordum.

"Evet, kelebekler" diye devam etmişti müdür ve o-

nun ağzında da, benimkisinde de, bu yaratıklardan herkes gibi sözetmek argo konuşmak gibi geliyordu. "Size bunu öneriş nedenim, boş bir kadrom olduğu içindir ama ısrar etmiyorum çünkü sizden genç olanların bile alan değiştirmekten hoşlanmadıklarını bilirim". İsrar ediyordu, ısrar etmeden, böylesi ileri bir yaşta yeni bir alana atılmam için mutlaka kafa tutuyordu. "Henüz otuz yaşındayken kınkanatlılar konusunda bir otorite olduğunuzu biliyorum ve bunca aradan sonra hâlâ öyle olduğunuzu da. Tek bir söz söylemeniz yeter, iş yeniden sizin!" Ben yokken görevi yüklenen kişi, memnuniyetle çekilir diye eklemişti ama ses tonu hiç de inandırıcı değildi.

Anlamıştım. "Yaşasın kelebekler!" dedim. Dönüşümün, kurulmuş bir düzeni altüst etmesini istemiyordum. Sonra bu yeni deney beni heveslendirmişti. Kendimi, yeni yollar bulmaya hazır hissediyordum ve bunu kanıtlamaya acele ediyordum.

Abartmaya gerek yok denilebilir; alt tarafı ne meslek hatta ne de konu değiştiriordum. Yine böcekler dünyasıydım. Ne var ki bir skarabe ile bir astiyanaks arasındaki benzerlik bir kartal ile bir şempanze arasındaki benzerlik kadardır. Antomolojik çalışmalarımda gerçi bütün sınıfları ve alt-sınıfları, pulkanatlıları, çift kanatlıları, dev kanatlıları incelemiştim ama, sadece kuş bakışı olarak ve neredeyse binlerce yıl önce! Üstelik, söylediğim gibi, üç yüz altmış bin kınkanatlım ile günüm zaten doluyordu. Kendi kendime iş buna kalsın, kendimi yeniden yetiştiririm dedim, Linne'den itibaren tüm klasikleri okumam gerekse de!

İşte böyle rasgele okumaya devam ederken iri kelebek cinsi olan üranilerle tanıştım. Belki, bir ders sırasında, benim önümde onlardan söz edilmiştir. Adları yabancı gelmiyordu. Ama ne kılıkları ne de huyları hakkında bir fikrim vardı. Bir çocuğun eli büyüklüğünde,

maden yeşili, parlak siyah, turuncumtrak çizgilerle kaplı üraniler, dünyanın pek çok yerinde yaşarlar. Pasifik'ten Madagaskar'a, Hindistan'dan Amazon'a kadar. Benim özellikle dikkatimi çekmiş olanı, *Urania ripheus* denilen ve Tropikal Amerika'da rastlanan cinsidir.

Onunla ilgilenmiş olan bilginler, olağanüstü ve görkemli bir olaya tanık olmuşlardır. Bu kelebeklerin onbinlercesi, ormanın denizi yaladığı yörelere gelip, yorgunluktan düşerek boğulmaktalar.

Dişilerin bir kısmı yumurtalarını ormanda bırakmakta bu da cinsin devamını sağlamaktadır; ama çoğu gebe iken uçmakta ve yavrularını ortak intihara sürüklemektedir.

Bu kelebeklerin uçuşu, gözlemcilerin raporlarına baktığım ilk andan itibaren ilgimi çekmişti. Kendi kendime, sonsuzluğa yapılan bir yolculuğun hayatta kalma güdüsünde bir bozukluğu, genetik bir ayarsızlığı, bu göçleri yöneten kodlanmış işaretlerde bir iletişim hatasını yansıtıp yansıtmadığını soruyordum, varsayımlar çoğaltılabilir.

Bir araştırmacının yeni bir tutkuya kapıldığı an, kutlanmış bir andır. Yolculuğumun bu aşamasında buna gereksinimim vardı. Konuya öylesine kapılmışım ki, çalışmalarını yönettiğim on beş kadar öğrencimden, vakitlerinin bir kısmını bu kelebeklere ayırmalarını istedim. Onları aldatmak gibi bir niyetim olmadığı halde, Kosta-Rika'ya bir yolculuk olasılığının çekiciliğini de kattım. Ama gerçek bir araştırma için gerekli olan krediyi alamadım. Bu zorluğu aşsam bile, Clarence bu kadar sık yolculuğa çıkarken Paris'ten yani Beatrice'den nasıl uzaklaşacağım da ayrı bir konuydu. Bu yolculuğu yapamamış olmama üzüldüğüm anlar oluyor. Ancak yaşımın da yardımıyla, yerinde yapılan gözlemlerin öğretici ama pek de gerekli olmadığı ve ayrıca bilinen pek

bir şey ekmediğini düşünerek teselli buluyorum. Başkalarının araştırıp bulduklarını, benim ekibimin ele alması meşru ve kabul edilir bir şeydir.

Bir takım varsayımlar geliştirebilmiştik. Bunlar, koşulların yayımlamama elvermediği ve halen çekmecemde duran bir monografi ile sonuçlanmıştır. Benim düşünceme göre bu kelebeklerin davranışları, korunma güdüsünün yitirilmesinden değil, aksine, eskiden üredikleri - belki bir adaydı - yerlere doğru onları yönlendiren atasal refleksin varlığından kaynaklanmaktadır. Böylece intiharları yeni gerçeklere uyum sağlamayan yaşama güdüsü yüzünden meydana gelmektedir. Bu düşünceler öğrencilerimin hoşuna gitmişti ama bunların getirilmelerine bazı meslektaşlarım soğuk bakmışlardı.

Yeniden döndüğüm bilim dünyasında üraniler ilk iki yılını almışlardı. Geriye kalan zamanımı, arasına Beta-ric'e'in de katıldığı Aravis'teki çalışmalarına ayırıyordum. Ev yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Gerçi ilkel bir konforu olacaktı. Bu konuda tek ödün, ısınmada çağdaş bir sistem konusundaydı. Aniden buz gibi bir yere girmemek için. Oraya gitmeden geçirdiğim günler iki haftayı geçmiyordu. Yolların karlı oluşu bile beni vazgeçirmiyordu.

Clarence henüz hiç ayak basmamıştı ama orada yazın üçümüzün bir ay geçirmesine karar vermiştik; sakin, huzurlu, dinlendirici, düzenleyici bir ay! Bu sözcükler Clarence'da, susturmaya çalıştığı tatlı bir istek uyandırıyor. Bazan, odamızın loşluğunda, yorgunluğunu itiraf ediyordu ama bir kez bir çark gibi işlemeye karar vermişti. Durup dinlenme hakkını kendinde görmüyordu. Zaaflarının, savaşını durdurmasına asla izin vermezdi.

Yine de ondan bu huzurlu yaz ayı için bir söz kopartabilmiştim. Ancak kızımızın bir süre sonra tatilini "ih-

tiyarlar'la geçirmek istemeyebileceğini ve annesinin onunla daha fazla kalmasının, onunla konuşmasının, onu dinlemesinin görevi olduğunu belirtmiştim. Clarence'ın görevine ve zamanını dilediği gibi kullanmasına saygılı olmakla birlikte, verdiği sözü yerine getirmesi için baskı yapmaya kararlıyım.

Ne yazık ki onu etkilememe gerek kalmadı, kuşkulu olan ikna yeteneğime de! Bilinmez bir el, bizim için karar verecekti, hem de en acımasız biçimde!

kutupyıldızı

CLARENCE AFRİKA'YA GİTMİŞTİ. Son anda ve banna haber vermemeye özen göstererek! İki günlüğüne Naiputo'ya gitmeye karar vermişti. Gerçi iki aydan beri hiçbir katliam haberi gelmiyordu ama durum yine de belirsiz, istikrarsız, "değişken" idi.

Clarence ülkeyle yeniden ilişki kurmak ve Bilgeler Şebekesinin bir radyo istasyonunu yeniden işletmek istiyor ama sözünü dinletemiyordu; fırsattan yararlanarak eskiden tanıdığı kişilerle ve özellikle on iki yıl önce arkadaş olduğu "Mansion"un ev sahibesi Nancy Uhuru ile temasa geçmeyi umuyordu.

Kısmen sakin görünen hava limanına geldiğinde, genç taksi şoförüne Uhuru Mansion'un nerede olduğunu tarif etmek zorunda kalmasına şaşmıştı. Daha o andan itibaren kuşkulaması gerekirdi. Hele adam o yolun kullanılmadığını söylediğinde, büsbütün huylanmıyordu.

Varacakları yere iki dakika kala, önlerini asker kılığında iki adam kesmişti. Şoför, büyük bir ağaç dalı, bir fiç, taş yığını ve özellikle mitralyözlerle meydana getirilmiş geçici bir barikat nedeniyle durmak zorunda kalmıştı. Bunlar her halde, bütün ülkede olduğu gibi, işi yağmacılığa dökmüş askerler olmalıydı. Dış basın bunların başkent çevresinde görülmediklerini yazmıştı ama anlaşılan durum öyle değildi.

Clarence arabadan inmeye zorlanmıştı. Nasıl bir rastlantıysa, şoför ile adamlar aynı kabiledendi. Adam-

lar arabayı bırakmış, "yabancının" eşyalarına el koymuştu. Clarence karşı çıkıp bağırıp, çağırıp, hele içinde pasaportu, parası, anahtarları bulunan el çantasını adamların ellerinden almak isteyince, kafasına bir dipçik yemiş ve bayılıp, yere serilmişti.

Şoför onu arabaya kadar sürüklemiş ve yalvararak gitme izni kopartabilmişti. Neyse ki Nancy Uhuru yerindeymiş. Hiçbir müşterinin uğramayı göze alamadığı Mansion'un yağmalanmasına karşın yine de gülümser haliyle... Clarence'ı bir Kızıl Haç hastahanesine taşıtmış ve orada kafasının ağır biçimde zedelendiği saptanmıştı.

Olay olduğunda, Nancy hasta ile, bana haber ulaştırıyacak kadar meşgul ve endişeliymiş. Üstelik benim numaralarım olmadığı gibi, Clarence'da her hangi bir adresi gösterir tek bir kağıt parçası da kalmamış.

Beş gün süreyle kendi alışılmış gündelik hayatımı yaşamıştım. Her hangi bir önsezi, bir endişe duymaksızın. Zaten Clarence'ın da uzun süre haber vermemek gibi bir alışkanlığı vardı.

Telesekreterime, Kızıl Haç merkezinin bulunduğu Cenevre'den acele aramam için bir telefon numarası bırakılmıştı.

En kötü an hangisiydi? Clarence'a yapılan saldırıyı ve durumu öğrendiğim an değil. Hayır, çağırıyor alırmaz bunu bekliyordum zaten ve dudaklarım bir duayı tekrarlarcasına "Hayatta olsun" diye kıpırdıyordu. En kötü an, onu öyle uzanmış, bir mumya gibi sargılar içinde, cızırtılar çıkartan ışıklı aletlere bağlanmış gördüğüm an da değildi. Hayır, en kötü an, Clarence'yi aradığım, dört çalışı beklediğim, birinin açtığını duyduğum, adımı heceleme zorunda kaldığım ve ne denileceğini beklediğim andı.

—Size verilecek kötü bir haberim var. Ama söz ko-

nusu kişi yaşıyor. Bilinçsiz bir durumda. Siz onun erkek arkadaşısınız değil mi?

Yaşıyor, yaşıyor, yaşıyor. Tanrı'dan bütün istediğim buydu.

Karşıdaki ses, başına gelenleri birkaç sözcükle özetlemiş, o ana kadar gördüğü tedaviyi anlatmıştı. Onu, yetmiş iki saat içinde Paris'e nakletmeyi umut ediyorlardı.

Benimle konuşan adamın, kazaya uğramış kişilerin yakınlarıyla konuşma alışkanlığına sahip olduğu belliydi; boş yere yatıştırmaya kalkışmayan ama bu haliyle de yatıştırmacı olan ciddi bir sesi vardı. Sorabileceklerimi önceden yanıtlıyor, açıklıyor ve yardım ekibinin ayaklarına dolanmamı önleyici sabırı bana da aşlamış oluyordu.

—Size, hastahaneye vardığımızda buluşmamızı öneririm.

Üç gün sonra, kafam avuçlarımda içinde, dirseklerim baldırlarıma dayalı, oturmuş, hareketsiz yatan Clarence'ın başucunda bekler durumdaydım. Yanı başımda, sessiz, gözleri yuvalarına kaçmış, bakışları sabit, tehlikenin öğrenimini yaparmışcasına duran Beatrice vardı.

tik günler, orada öylesine, kıpırdayarak, rahatsız biçimde oturdum. Sonraları yanıma bir kitap aldım, ara-sıra Clarence ile başbaşa kaldığım saatler onunla konuşuyor, ona sesleniyor, ona cesaret vermeye çalışıyordum. Bir yerlerde, hastaların, bilinçsiz olduklarında da, söylenenleri algıladıklarını, uyandıklarında anımsamaları da morallerini yükselttiğini okumuştum. Bundan, ona bakan nöroloğa söz ettim, beni yanıltmaya kalkışmadı. "Kuşkusuz, koma hali derin değilse..." Ancak alaylı gözlerinde "Hastaya yararı olmasa bile yakınlarına olur" gibi bir anlam vardı.

O günlerde Beatrice ile benim, Clarence'dan çok da-

ha bitkin olduğumuz bir gerçektir. İlk karşılaşmalarımızdan birinde, Clarence'ın söylediği bir cümleyi anımsadım. Ona demiştim ki, insanın birini sevdiğinde, en büyük isteği bu dünyayı ondan önce terk etmektir. O da şuh bir sesle yanıtlamıştı: "Ölmek, bencil bir davranış!" içinde bulunduğu durum daha az mı bencil? Komanın gamsızlığından ölümün gamsızlığına, onu sevene ve o gittikten sonra yaşamdan asla eskisi gibi zevk almaya-cak olana tek bir bakış atmadan, geçebilirdi ve bu davranış bence biraz yersiz olurdu.

Görüleceği gibi, Clarence'a karşı o günler hiç de tatlı duygular beslemiyordum. Ona vurandan çok, kendisini tehlikeye attığı için Clarence'a kızıyordum. Bana göre o adam, varlığı ve sorumluluğu olmayan ve sayıları hergün artan, kurban olduğu kadar cellat, kaosu içinden çıkmış ve kaosu sürdüren vahşilerden biriydi. Ya Clarence? Onun mazereti neydi?

Gözlerimle onu suçluyor, hemen ardından okşuyor ve bana, yaşaması ile vereceği armağandan sonra ondan bir daha hiç ayrılmayacağıma ve bütün güçsüzlüklerine yardım edeceğime söz veriyordum.

Olay mart ortalarında olmuştu, tam olarak 14 Martta; dudakları yeniden kıpırdamaya başladığında tarih 2 Haziran idi. Henüz anlaşılır bir şeyler söylemiyordu ama bu bile dünyaya yeniden gelmekti. Gerçi doktorlar teminat vermişlerdi: beyinde hasar yoktu, beklemek yeterliydi, mutlaka yeniden hareket edecekti. ama benim için o sözler birer teselli sözcükleriydi. Doktorların konuşmalarını değil, Clarence'ın konuşmasını bekliyordum.

O 2 Haziran günü - asla unutulmayacak olan o kutsal gün - gözlerini açtı. Sargılarının arasından gözlerinde, beni baştan çıkartmış olan zekâ pırıltıları vardı.

Daha sonra, yeniden yaşamaya başlamasını, saat sa-

at izledim. Onunla uzun uzun konuşuyordum. Yorgunluk göstermeden, dinler gibiydi. Hatta gülümser, onaylar, sorgular bir hali vardı... ama birkaç gün sonra zihinsel yetisini yitirmediğini kanıtlayacak biçimde konuşmaya başladı.

Bu saldırının izlerini uzun süre beraberinde sürükledi Clarence. Sonraki yıllar, ikimiz için sabırlı bir diriliş, bir kendine geliş yılları oldu. Bu felakette bir şanslı yön bulur olduk: "Başkaları yaşlandıkça güçsüzleşirken, ben, elli yaşında çocuklara özgü emekleme ve adım atmaların, hareketleri ve hemen her şeyi yeniden öğrenmenin tadını çıkarıyorum" diyordu Clarence.

Öylesine taze, öylesine ıslıl ıslıl bir yüzle söylüyordu ki bunları, sonunda ben de yaşamın öbür yüzüne erişmeden önce, esaslı bir düşüşün gerekliliğine inanır oldum. Kişiler için, insan toplulukları için ve hayvanlar için! İkinci soluğun bedeli bu olmalıydı.

BEATRİCE'İN YÜZYILININ YİRMİNCİ YILINDA, TEMMUZ AYINDA, Clarence koluma asılmış, sabah yürüyüşümüzü yaparken, flaş haberlerle, Timal'in efendisi, "Çok dindar general" Abdane'nin ölümü duyuruldu. Güney'in en zengin ülkelerinden birinin on altı yıllık despot başkanı idi.

Birkaç yıl önce olsaydı böyle bir ölüm haberi, bizde kısmi bir rahatlama yaratmış olurdu; bu kalasların bir-biri ardından devrilmelerini eğlenerek izlerdik. Ama zamanla değiştik, despotizmden çok kaostan korkar olduk. Naiputo'dan sonra, değişikliklerin bizi sevindirmeyeceği, sloganların hayran kılmayacağı kadar olay, vahşet ve gerilik görmüştük. Ben mi yaşlandım yoksa tarih mi diye sormak belki gülünçtür ama yanıtı yine de kesin değil benim için.

Abdane iktidara geldiğinde, kokuşmuş bir monarşiye son vermişti. Özgürlük, Cumhuriyet diye bağırılmış ve bin kez ırzına geçilmiş bu bakireler yeniden bakire olmuşlardı. İnanmaya gereksinimimiz vardır, Abdane bizlere bunu sağlamıştı. İktidara geldikten az sonra, fazlasıyla hırslı yardımcısını öldürdüğünde meşru savunma dolayısıyla her şeyi mahkûm etmemek gerektiğine inanarak, gözlerimizi çevirivermiştik. Kuzey'in, varlıklı, ayrıcalıklı, eski sömürgeci çocukları olarak, davranışımızın nelere yol açacağını ölçmeden, Güneylilere ders verecek durumda olmadığımıza da inanmıştık.

Tekrar ediyorum, davranışımızın neye yol açacağını

hiç görmedik. Bizler - yani ben, benim kuşağım ve çevremdekilerin kuşağı - bir Ukraynalı muhalif susturulduğunda isyan ediyorduk da, bir Rimalili hücreye sokulduğunda, iç işlere müdahale etmeme ilkesinin ardına sığınıyorduk. Sanırsınız sömürgecilikten arınma, Pontius Pilatus⁽¹⁾ ile birlikte başladı. Belki de zihinlerde, ahlaki değerleri ikiye ayıran ya da çocukluğumun unutulmuş bir feylesofunun dediği gibi: "İnsanlar ile yerlileri" birbirinden ayıran yatay çizgi böyle oluşmuştu. Irk ayrımcılığının gerilediği dönemde, "ayrı gelişmişlik" kavramı, bütün dünyaya yayılmıştı: bir yanda, vatandaşları, kurumları ile uygar uluslar, öte yanda örflerine göre yönetilen "Bantustanlılar"⁽²⁾

Rimalili bir üniversitenin "uygarlaştırma döneminde" özlemle söz ettiğini anımsıyorum; en azından o dönemde herkesin uygarlaştırılabileceği kabul ediliyordu. O üniversiteliye göre "herkesin uygar olduğunu, bütün değerlerin bir olduğunu, insana ait ne varsa insancıl olduğunu, dolayısı ile herkesin kökleri doğrultusunda gitmesi gerektiğini ilan eden tutum" çok daha zararlıydı.

Delikanlı öfkesini alaya vurmuştu: "Eskiden hor görücü bir ırkçılıkla karşı karşıya idik; bugün saygılı bir ırkçılıkla karşı karşıyayız. Özlemlerimize ilgisiz, lagarlığımıza karşı müşfik! Hayatta kalışın en berbatı, sakatlığın en aşağılayıcısı "kültürel miras" diye adlandırılıyor. Herkesin yüzyılı kendine!"

Nice Rimalilinin, özellikle iyi yetişmiş çevredekilerin duyguları böyleydi. Oysa Abdane, tam tersine, özelliği, kendine özgü gerçekleri kabul etmekten yanaydı. İktidar oyununu kendi kurallarına göre oynayacağını göstermek için geleneksel kılıklar giyiyordu. Bu da eskilerin hoşuna gidiyordu. Bin yıllık sesleri kısıldığında Abdane karından konuşmayı, düzenbaz olmayı biliyordu.

(1) İsa'yı ölüme mahkum eden vali. (Ç.N.)

(2) Afrikalılara verilen genel ad. (Ç.N.)

Bu hüner uzun süre yeterli olmuştu. Tebası uysaldı ve bizler, Kuzey'dekiler, büyülenmiştik. Kokuşmuş mu? Sarayın yüksek duvarları ardında bir sapık mı? Sokaklarda, sopa zoruyla, herkesi inanmaya zorluyordu. Bütün önemli görevlere erkek kardeşleri ile kuzenlerini mi yerleştirmiş? Kuzey'de buna nepotizm yani akraba kayırcılığı denirdi. Güney'de ise buna "Aile kurulu" deniliyordu. "Yatay çatlağı" geçer geçmez, nice kavramın tercüme edilmesi gerekiyordu. Dikkatimi çeken Clarence olmuştu: Rejime karşı çıkan bir Avrupalıya "ayrıcalıklı" deniliyordu; günün birinde bir yazısında Afrikalı bir ayrılıkçıdan söz ettiğinden, yayın müdürü, bir imla yanlışını düzeltircesine, ona danışmak gereğini bile duymadan "Afrikalı muhalif" diye değiştirmişti. Aynı düşünce sistemi içinde Kuzey'e yerleşen bir Güneyli işçiye "göçmen" deniliyordu da, Güney'e yerleşen bir Kuzeyli işçi "sürgün" diye tanımlanıyordu. Birbirine karıştırmayalım!

Örnekleri sıralamak niyetinde değilim, niyetim, otuz yaşından küçük olanlara ya da unutmuş bulunanlara o dönemde nasıl bir hava estiğini, Güney'deki karışıklıklar söz konusu olduğunda, ortalığın ne gibi sislerle kaplandığını anımsatmaktır.

Abdane'a karşı, şafak vakti ayaklanılmıştı. Muhafız subayları generalin sarayına girmiş ve onu, o gecelik karısı ile öldürmüştü. Aynı anda diğer askerler de "imansız, iki yüzlü, kokuşmuş Batı uşağı ve kısırlaştırıcı despotun" öldüğünü duyurmak için televizyon merkezini ele geçirmişlerdi. Seslerini anında duyurmuşlardı. Pek çok semtte bağlantıları olmalıydı. Önce, generalin yakınlarına, aşiretinin mensuplarına, işbirlikçilere saldırmışlardı; günün ileri saatlerinde, ayaklanma planı gereğince olup olmadığı bilinmeyen biçimde modern binalara ve yabancı şirketlerin bürolarına yönelmişlerdi.

Daha sonra, sürgündekilerin villaları ile zengin Rimalilerin oturdukları semtlere sıra gelmişti. Kıyım, işkence, ırza geçme, yıkım yaşanmıştı orada. Geriye kalabilmişlerin tanıklıklarına göre yağmadan çok yıkım olmuştu. İsyancılar bir şey istemiyor, bir şey çalmıyordu. Açlıklarını kinle bastırıyorlardı. Bunu belirtmek gerekir, o tarihte - hatta bugün de çok ciddi olmayan kitaplarda okuduğuma göre - "yeni bir Naiputo'dan" söz edilmişti. Sonu kaosa biten ani bir patlamayı böyle adlandırmak, basite kaçmak olmaz mı? Oysa iki olay arasında, Emmanuel Liev'in New-York'taki konuşmasında değindiği ve o tarihte sadece Bilgeler Şebekesi üyelerinin saptıya bildikleri yapısal bir fark vardı: basite indirgeyecek olursak, Naiputodakilerin henüz karıları ve kızları vardı. Rimal'de ayaklananlar, başta asi subaylar olmak üzere, bütün ömürlerini karısız, çocuksuz, ailesiz geçirmeye mahkûm oldukları duygusu içindeydiler.

Neden Rimal'de? Çünkü zengin ama geri olan bu ülkede "madde", çok evvelinden, çok miktarda alıcı bulunmuştu. Hiçbir yerde, erkeğin üstünlüğüne bu denli inanılmamıştır ve Güney ülkelerinin hiçbirinde çağdaş teknolojiden, özellikle tıp dalında, bu denli kolaylıkla yararlanılmamıştır. Ayırmacı doğum yöntemleri, hiçbir ahlaki ve mali engele takılmadan, hızla bütün halk tabakalarına yayılmıştı. Naiputo'da, en kötü yıllarda bile, beş erkeğe bir kız doğuyordu; Rimal'de üstüste birkaç yıl, yirmi erkeğe bir kız doğmuştu. Bu sadece tabii ki tahmini bir değerlendirmedir çünkü Abdane, nüfus ile ilgili bilgilerin açıklanmasını yasaklayan ilk yöneticidir.

Bilinçsizlik mi? Körü körüne cinayet mi? Bu sözcükler Rimal'in efendisinin düşüşünün ertesinde basının kullandığı sözcüklerdi. Oysa bu yönden, çağının diğer yöneticilerinden farklı değildi. On beş-otuz yıl sonra ortaya çıkabilecek sorunları, pek azı öngörebilecek durumdaydı; çoğu, ardılları olma küstahlığını gös-

terecek mirasçılarına bu işin çözümünü bırakmış oluyordu.

Üstelik pek çok kişi, Rimal'in Güney'i sarsan olayların dışında kalacağına inanıyordu. Olup bitenler karşısında her yerde, Abdane'nin zorbalığı kınanır gibi yapıyor ama gizliden kutsanıyordu. Bir keresinde - olayların patlak vermesinden üç-dört yıl önce - İnsan Hakları kuruluşlarından biri son on iki ayda Rimal'de ırza geçme yüzünden, sekizyüz elli idam cezası verildiğini saptamıştı; despotun buna yanıtı, ülkesinin yasasının, halkının töresinin böyle olduğu ve mahvolmalarına izin vermiyeceği oldu. Irza saldırının bireysel değil de herkesin korktuğu evrensel bir nitelik kazanacağı bilinince, kimse bu yanıtı diyecek bir şey bulamamıştı.

O temmuz sabahı, Clarence ile benim şaşkınlığımız belki daha iyi anlaşılacaktır. Daha o akşam ve ertesi günü, kıyımın ayrıntıları öğrenildiğinde, iş daha belirgin hale gelmişti. Ne yazık ki biz de, herkes gibi, ölenlere ve öldürölüş biçimine üzülmekle birlikte, bir altın çağ gibi, despotluk, kokuşmuşluk, ikiyüzlölük yıllarını özlüyor olmuştuk.

Rimal'deki öfke patlaması, korkunçluğu, ölçsüzlülüğü içinde destansı bir niteliğe sahipti. Bununla cinayeti övmek ve büyük yıkıcı çılgınlığı gözardı etmek niyetinde değilim. Hayır, sadece olayların daha ilk gününden itibaren dünyanın sonunun geldiğini gösteren bir anlamı olduğunu söylemek istiyorum. Sanki onanmaz bir şey olmuştu, sanki bütün insanlık aniden, az çok saklıyabildiği bir karabasanın bilincine varmıştı. Tabii faciyanın, ölenlerinin sayısının - ki aralarında binlerce yabancı vardı - korkunçluğu ortadaydı ve saydam olmakla övünen hükümetler bile sayıları doğrulamaya cesaret edememişti. Ama bunların ötesinde, dünyanın bir kısmının, en kalabalık, en büyük kısmının yasaklanmış top-

raklar, kimsenin dolaşamıyacağı yöreler ve hiçbir ilişkinin kurulamıyacağı yerler haline geldiği sezinleniyordu.

Bir anda Kuzey, istenmeyen bir ağırlık olarak gördüğü "aşağıdaki dünyanın" kendinden bir parça olduğunun bilincine vardı ve Güney'deki kıyameti, bir uzvunun kesilmesi, daha da beteri, kangrenleşmesi gibi duyumsadı.

kutupyıldızı

DÜNYANIN YARILMASININ, AİLEM ÜZERİNDE OLUMLU BİR ETKİSİ OLDU. ZAVALLI BİR TESELLİ!

Clarence ile Beatrice arasında hiçbir arkadaşlık bağına rastlamamıştım, hiçbir uyumsuzlığa, çekişmeye de... bana, birbirlerine yakınlaşamayacak kadar yabancıymışlar gibi geliyordu. Onları yakınlaştırmaya elime geçen her fırsatta onları başbaşa bırakmaya, bir fısıldaşma, bir sır verme olanağı yaratmaya çalışıyordum ama nafile! Ailem, tabanı olmayan bir üçgene benziyordu. Clarence ile ben, Beatrice ile ben bir çift dikey oluşturu-yorduk. Bu, daha önce de belirttiğim gibi, kızım henüz doğmadan, henüz bir tasarı, bir arzu iken de böyleydi ve o arzuyu beni memnun etmek için taşıyan karımdan çok, benim içimde oluşup gelişmişti.

İlk aşk hüsrânını bana anlatmıştı Beatrice. O kadar heyecanlanmış, o kadar pohpohlanmıştım ki, bir baba gibi davranmayı düşünmedim bile; şayet baba gibi davranmak, uygun sözleri söylemek, biraz da ahlak dersi vermek ise, başkaları tarafından yazılan bu rolü hiç de çekici bulmuyordum. Daha iyisine, güvenine sahip olma ayrıcalığına, gömleğime damlayan iki gözyaşına, kurumalarını yasaklamak istercesine avucuma aldığım damlacıklara sahiptim.

Gazetecilikten çok biyoloji okumayı tercih ettiğinde de beni izlemişti Beatrice. Clarence'ın kazası, kurulu düzeni bozana kadar... küçük kabileimde durum buydu.

Anne, anne olduğu, kız da kız olduğu sürece ilişkileri soğuk olmuş bir bakıma donmuştu. Bütün çabamla olmasını istediğim, beşiğin başucunda birbirine sarılmış anne ile baba resmi asla gerçekleşmedi. Bu satırları yazarken, masamda başka bir resim duruyor; tekerlekli bir iskemlenin yanında birbirine sarılmış baba-kız. İşte bu aksilik sayesinde birleşmiş olduk. Beatrice sevecen bir anne, Clarence da tam anlamıyla bir evlat ve sonunda iki arkadaş olmuşlardı.

O kadar uzun bir durgunluk döneminden sonra ilişkileri sıradan olamazdı. Bir anda coşkulu, yatıştırılmaz oluvermişti. Sadık bir denizcinin aşkları gibi. Ve de verimli...

Müzeden döndüğüm bir gün, onları beklenmedik bir durumda buldum: Clarence koltuğundan, birbiri ardından sözcükler yazdırıyor, Beatrice de yere uzanmış itaatli bir yazman gibi annesinin sözlerini yazıyordu. Bir süre sonra bu görüntüye artık alışacaktım. Bazan, Clarence sustuğunda, kızımız bir soru soruyor ya da karşı çıkıyordu. Tartışıyor, coşuyor, yeniden okuyor, birlikte düzeltiyorlardı. Ortak bir yapıt oluşturmaktaydılar. İkisinin "çocukları" idi ve bana da vaftiz babalığı düşüyordu.

Benden başkası olsa, kendini tehlikede, tahtından düşürülmüş hissederd; ben öyle değilim, sonunda buluşmuş olmaları beni mutlu etmişti. Onları gözlemliyordum, onları dinliyordum, onları çağırmak ya da sözlerini kesmek için "Kızlar!" diyordum ve yaşlarını karıştırmış olarak aynı koruyucu havamla her ikisini de kucaklamaktan kıvanç duyuyordum.

Önemli bir gazetede ortak yazıları yayınlandığında, geniş bir okuyucu kitlesine sahip oldular.

Hareket noktaları yeni bir şey değildi; insan topluluklarında, bireylerde de, saldırıyı simgeleyen bir erkek

ilke ile, devamlılığı simgeleyen bir dişi ilke vardır. Bazı insanlar, aşırı derecede erkek hormonu ya da aşırı sayıda erkek kromozoma sahiptir. Bu insanlar çok zeki olabilirler ama belirtildiğine göre zekaları, aşırı saldırganlığa veya suça yönelebilir. Mahkeme kayıtlarında bu tiplere çok rastlanır. Clarence ile Beatrice'in sordukları şuydu: şu anda evrensel çapta böyle bir durumla karşı karşıya mıyız? Hiçbir ahlaki değere sahip olmayan birkaç bilgin yüzünden, hiç kimsenin öngöremediği ve önliyemediği şu "yatay çatlak" yüzünden, topluluklar, etnik gruplar, uluslar ve belki de bütün insanlık muazzam bir denge bozukluğu içinde değil mi?

Bu tezin değerini tartışmak istemiyorum, bilimsel gücünden çok, kafalarımızı işlemez hale getiren olayları, gözönüne sermesi önemliydi. Yani, Güneyli uluslar, gözlerimizin önünde, her türlü normal yaşamdan ve gelecek ümidinden yoksun kaldıkları için çılgın saldırganlar mı olacaktı? Böyle bir görüşü doğrulayan olayların görüntülerinden öte bir şey vardı. Naiputo'dan Rimal'e pek çok yangın, kan öyküsü belleklerdeydi. Herkes yakın geleceğin aynı renklere bürüneceğini tahmin edebiliyordu.

Facianın karşı kıyısında olduğunda, herşey mantıklı, gerçek, olası, kaçınılmaz görünür. Aslında, "dikey çatlak" meydana geldiği anda, yaşamın sırları acemi büyücülerin eline geçtiği andan itibaren herşey öngörülebilirdi. Geçen yüzyılda, kaosun tüm belirtileri görülüyordu: birbiri ardından yok olup giden kentler, çözölen uluslar, geçmiş yüzyıllara kaçışlar, dışlamalar, kapanmalar.

Neden ve sonuç: ne dahiyane bir hilebazlık, denilebilir. Olanaklar sonsuzluğunda, kıyamet virajını kim zamanında farkedebilirdi? Buna karşılık, yeryüzünün sırlarını rahatça okuyan erkeklerle kadınlar tanıdığımı söyleyeceğim. Kimileri gitti, kimileri hâlâ çevremde,

kutsal ateşlerinde ısınmaya devam ediyorum. Dedğim gibi, "larva"da, "görüntü"yü bütün çevresiyle görmesini bilmiş olanlar.

Biraz "görüntü" üzerinde durmak istiyorum. Bugün herkes benim gibi, dünyanın neye benzediğini görebilir, 'söytsveceklerimden hiçbiri bilinmez değil, hiçbir şey şaşırtıcı «Jegil; ancak bir tanık, bir vak'anüvis, son sözün bir tutanakçısı olarak yüklendiğim görev bu.

Benim gibi engebeli dünyayı, bin türlü ışık yoluyla kendisi ile uyuşmuş evreni tanımış olanlar, bu her yanı kapalı dünyayı nasıl görebilirler? Gelişmenin geçici olduğuna, yollara ve kafalara aşılmaz duvarlar dikileceğine asla inanmazdım.

Güney ülkeleri peşpeşe kapandılar, bir kamptaki gibi, geceleri ışıklar sönüyor. Ama uyku âlemine dalmak için değil. Karanlık, meskenlere yerleşiyor, gözkapakları artık şafakları beklemiyor.

Geçen yüzyıl bize, aniden çılgınlaşan yüzlerce topluluk örneği sundu. Acımak isteniyor ama alışılıyordu. Dünya, çılgılık atma sarhoşluğuna kapılmıştı. Kaçıranlarla, batağa saplananlara, soluğu kesilenlere yazık! Tarih'in acelesi vardı, her acıma durağında, duracak hali yoktu. Ama Tarih nereye gidiyordu ki? Neyle randevusu vardı? Hangi zamanda?

Gerilemeyi tahmin etmeye kim cesaret edebilirdi? Gerileme, üzüntülü, gülünç, kalıtımsal, tutarsız bir düşünce. Tarihe, düz bir arazide akan, engebeli topraklarda seken, bazı bazı kopuklukları olan bir nehir gibi bakmakta inat ediyoruz. Ama ya yatağı önceden kazılmamışsa? Ya denize ulaşamayıp çölde kayboluyorsa?

Bezgin sözler mi? Benim tek umudum Beatrice'in yeniden yaşayan bir dünyaya kavuşması ve gelecekte o lanetli yılları muazzam parantezlerin kapatmasıdır.

Rimal olaylarından çok önce, bazı Kuzey ülkeleri,

vatandaşlarına tehlikeli ülkelere gitmemelerini tavsiye ediyordu. Nai'puto gibi cinayet şölenini tamamlamış yöreleri kastettikleri için, safça bir çağrıydı bu!

Tabii Rimal kara listede yoktu. General Abdane güvensizliği ortadan kaldırmış, şiddeti kökünden çözümlemişti, öyle değil mi? Hiç kimse ona, tehlikeden söz ederek, hakaret etmeye kalkışmazdı. Ani düşüşü ve koruması altındaki yabancıların acı sonu, cehennem çizgisini geçtikten sonraki ülkelerden hiçbirinin güvenli olmadığını gösteriyordu.

Diplomatik nezakete bakılmaksızın, Güney'e yerleşmiş binlerce ailenin nakledilmesine başlanmıştı. Az sayıda birkaç hükümet, daha hâlâ, şiddetin "açık" ya da "gizli" olduğu ülkeler diye bir ayırım yapmakta ısrar ediyordu. Oysa dünyada, ne kurtarsan kârdır yelleri esmeye başlamıştı ve ayrıntılara bakan yoktu.

Kaçışı anlamak mümkündü, ne var ki bozgunu hızlandırmıştı. Binlerce yabancıların acele toplanıp havalimanlarına hücumunu gören yerli halk, normal günlük yaşamını sürdürebilir miydi? O güne kadar kısmen sakin olan pek çok ülkede taşkınlıklar meydana geldi; yabancıların yanı sıra yerli seçkin tabakası ve hatta gelecekte korkan orta halliler de göçe başladı.

Bugün bile, dünyayı sarsan olayların kökeni hakkında daha çok şey bilinirken, nice insan, Güney halkının haksızlığa uğradığını kabul etmek istemiyor ve onlar hakkında sadece iki görüntüyü belleğinde tutuyor: büyük sayıda göçmenin bizim çok yakınımızda oluşu ve uzaklardaki çığandan çıkmış sürünün artık anlayamadıkları bir dünyayı yıkışı ve kendisini de cezalandırması. Belki bir gün tarihin hükmü, "gelecekte yoksun bırakmak" suçunu cezalandırmak olacaktır.

Burada Kuzey'de, felaketler bizlere kadar seke seke ulaşıyor. Arasıra, doğrudan etkilenmiş olanları düşünelim. Artık hiç kimsenin gitmeye cesaret etmediği, dış

dünyaya kapalı, ortak felaketleri içinde birbirlerine düşman kabilelere bölünmüş, en iyi çocuklarının terk ettiği, enkaz arasındaki yabancı otlar gibi varlıklarını sürdürmeye çalışan o ülkeleri düşünelim. Ufukta başka enkazlar da var.

Rimal'de ve yeryüzünün üçte ikisinde artık zaman ayak sürüyor. Uçaklar inip kalkmıyor - arasıra birkaç bombardıman uçağının dışında -; general Abdane'nin büyük masraflarla, çöle kafa tutarcasına yaptırdığı yollar, birkaç ayda kumların altında kayboldu. Maden ocakları mağaralaştı, makineler paslanıp unutuldu. Modern semtlerden geriye kalan binalar kararmış, delik deşik.

Rimal'den, Naiputo'dan, Yakın veya Uzak Doğu'dan, Afrika'dan ve Yeni Dünya'nın mezbeleliklerinden daha hâlâ kaçanlar var, vapurla, katır sırtında! Antik ışıkların son taşıyıcıları olarak, ölmekte olan birinin sözleri gibi kaçıyorlar.

Kuzey'e gitmek için. Akdeniz'in kuzeyine, Rio Grande'nin kuzeyine. Pusulaya hiç gerek yok, onlardan önce babaları gitmiş, yolculuk genlerinde yazılı, acıları yumuşak, sertlikleri önceden af edilmiş. Onları kabul eden ülkelerin çoğu, kendilerini istilaya uğramış sayıyor. Ama ne yaparsınız, boğulan biri yeniden denize atılmaz.

Bir vakitler, çok iyi niyetli bir kalem sahibinden, garip bir benzetme okuduğumu anımsıyorum. Yazar, dünyamızı iki katlı bir füzeye benzetiyordu. Biri kopuyor, yere düşmeye başlıyor, düşerken parçalara ayrılıyor; diğeri ayrılıyor, yükünü boşaltmış, tek parça halinde uzaya yöneliyor.

Bu yazının yayımlandığı an, örneğin alttaki dünyanın parçalanırken, kötü sıkıştırılmış bir cıvata yüzünden yukardaki dünyaya takıldığını düşünerek işi alaya

almak olasıydı. Ama bütün bunlar benim çağımda yaşamış, saf, mahcup, aşağılık insanların hayallerinden ibaretti. Ama hayatta kalabilme reflekslerinin tümünde olduğu gibi meşru idi.

kutupyıldızı

BABA İLE KIZIN AYRILMA SAATİNİN ÇALACAĞINI BİLMEZ OLABİLİR MİYDİM?

Ümidim, böyle bir ayrılığı, eski biçimiyle yaşamamaktı. Yani, kolumu uzatmış, aksak adımlarla Beatrice'i bir yapının kapısından soktuktan ve başkasına teslim ettikten sonra, sırama geçip bana yönelen bakışlara tahammül etmek... Hayır diyordum, artık böyle gidilmiyor. Ne kaftan, ne kurdele! Baba kolu olmadan, çağrılı konuk bulunmadan. Bu iş olacaksa, tarihi olmayacak.

Önlemleri katmerlemek için, fazlasıyla önceden kızıma açılmıştım. Daha ilk serüveninde ona, odasının kendi odası, evinin kendi evi olduğunu, istediği gibi girip çıkabileceğini, arkadaşlarını getirebileceğini, istediği kadar uzağa gitsin, kafasının bir köşesinde onu bekleyen bir liman olduğunu yazmasını söylemiştim. Heyecanla "peki" demiş, sevdiğim tüm takma adlarımı sıralamıştı, içim rahat, kendimden memnundum.

Ama hayat, benim kurduğum iskele üzerinden ilerlemedi, iskele azıcık yerinden oynadı, hayatın devamını sağlayacak kadar.

Beatrice, Morsi ile çıktığı zaman, onunla dost olmak için hiç çaba sarfetmedim. Babası Mısırlı, annesi Savoye'liydi. Alaya aldığı adını takan annesi olmuş. "Kendimi tanıttığımda, Morsi'yi çok çabuk söylüyorum, erkekler Marcel, kadınlar Maurice diye anlıyor." Daha ilk karşılaşmamızda, skarabelerle ilgili toplantı için ülkesine yap-

tığım kısa ve tek yolculuktan söz ettim. O ise, hep Fransa ve isviçre'de yaşadığını, kısa tatiller için Kahire'ye iki kez gittiğini itiraf etti. Clarence, ailesinin geldiği kent olarak övündüğü iskenderiye'ye Morsi'nin hiç gitmediğini duyunca düş kırıklığına uğradı. Beatrice şaşırıldı:

—Ailenin Selanikli olduğunu sanıyordum.

—Ben de Odessa'lı, diye somurttum.

Clarence elini Morsi'nin omuzuna koydu:

—Onlara, vatanımın kentler galaksisi olduğunu anlatsana! Senin ve benim, Doğu'nun ışığında doğduğumuzu ve Batı'nın bizim ışığımızda uyandığını söylesene! Bizim Doğumuzun her zaman karanlıklara gömülmediğini söyle onlara! iskenderiye'yi, izmir'i, Antakya'yı, Selanik'i, Krallar Vadisi'ni ve Ürdün'ü ve Fırat'ı" anlat! Ama belki sen de bilmiyorsun.

Tumturaklı bir alaycılıkla konuşuyordu ve Morsi, bir palyaçonun gözyaşları karşısında olunacağı kadar hüzünlüydü. Oysa her zaman hüzünlü değildi. Beatrice onunla, yeni işe başladığı laboratuvarında tanışmıştı. Araştırmacıların en dahisi ama aynı zamanda en soytarısı olarak tanıyıyordu; kızımın ilk gününden itibaren hoşuna giden bir karışım! Aynı esmer tene, aynı boya ve birkaç ay farkla aynı yaşa sahiptiler. Her zaman el ele yaşamış gibi bir halleri vardı. Kısa, kıvrıkcık saçları, Firavun kabartmalarından çıkmış gibi beyzi bir kafası, içten ama saygılı gülüşü ile Morsi, kısa zamanda aile çemberine katılıvermişti.

Anne ve babası Cenevre'de yaşıyorlardı, her ikisi de farmakologdu. Kendisi komşumuzdu, Lutece amfisinin yanibaşında bir stüdyo tutmuştu. Kaç kez, Beatrice'in aracılığı ile, gelip bizimle oturmasını önerecek oldum ama asla girişmedim, işleri çabuklaştırmak hakkını kendimde görmüyordum.

Sanırım Doğu terbiyesi... Morsi asla geceyi bizde geçirmedi. Buna karşılık Beatrice, sık sık gelmez oldu; özellikle hafta sonları! Günün birinde, Müzeden döndü-

ğümde, eşyalarını kapının önünde, kutulara yerleştirilmiş buldum. Heyecanımı farkedene Clarence, kızımızın yirmi beş yaşında olduğunu, hayatını biriyle paylaşmaya ihtiyacı olduğunu söyledi. Tartışacak oldum. Zavallı bir "Neden?" çıktı ağızımdan. Sonra, vakur bir biçimde çalışma odama kapandım, kutular gittikten sonra çıkmaya kararlıydım.

Ben ki, Beatrice'in gidişinin belleğimde bir törenle kalmasından korkuyordum... kutular, kitaplar, devşirilmiş giysiler, çerçeveli resimler ve o gittiği için şekli değişmeyen fazlasıyla düzenli odası kaldı belleğimde! Oyalanmak için kınkanatlılar koleksiyonuma gömüldüm, yanlış yazılmış bir kaç ismi düzelttim...

Ancak akşam yemeği saatinde iki gözyaşı gözlerimden süzülünce, her şey yerli yerine oturmuştu. İşte böyle, aşk bağlanmalarında gidiş hazırlığı yapılmaz.

Ertesi sabah, Beatrice ile Morsi kahvaltıya geldiler. Hoşuma giden bir incelik! Kızım her zamankinden şen şakrak göründü, bana daha hâlâ çocuk, benim çocuğum olarak kalabileceğini göstermek istercesine.

Dördümüzden hiçbiri, hamile olduğunu bilmiyorduk. Haftalar sonra, bir toplantıdan dönüşte öğrenmiştim. Rimal'de ve diğer Güney ülkelerinde kadınların geleceği ile ilgili araştırmalar yapılmıştı. Giderek azaldıkları için, daha çok sevecekleri, daha çok övülecekleri sanılırdı. Sadece daha çok göz dikilir olmuşlardı. Gelecek yüzyıllarda bizden kalacak belki de en kötü görüntü, kapatılmış, kuşatılmış, bir kabile malı olarak kanlı kavgalara neden olmuş kadın görüntüsüdür. Sokağa korumasız çıkmıyorlardı, saldırıya uğrama ya da kaçırılma korkusuyla, "işte gene Şahinler"¹ in kaçırılma çağına döndük!" demiştim.

(1) Roma yakınlarına yerleşmiş ve kadınları Romulus'un adamları tarafından kaçırılınca Romalılarla savaşa tutuşmuş olan latin halkı. (Ç.N.)

Beatrice elini Morsi'ninkinin üzerine koyarak: "Dilerim oğlan olur." elemişti. Onun ağızında, böyle bir dilek o kadar yersiz kaçıyordu ki! Yine de bunun üzerinde değıl de aniden öğrenmiş olmamın üzerinde durdum: hızla ayağı kalktım, kızımın oturduğu iskemleyi çevirdim, alnını öptüm, henüz düz olan karnına elimi koydum. "Üç aylık" diye güldü kızım.

Göz ucuyla Clarence'a baktım, benim kadar şaşırmıştı ama tepkisi farklı oldu:

—Acaba doğmak için iyi bir yüzyıl mı?

Gece, odamızda bu sözlerini kınadım. Çağımızın felaketleri ne olursa olsun bunlar, bir anne adayına söylenecek sözler değıldi. Beatrice, heyecanlı ve müthiş bir serüvenin şafağında idi, onu kendi korkularımızla sarmalamamahydık; doğacak çocuğı böyle mi karşılamalıydık? Yeryüzünde benim için Beatrice kadar seveceğim tek bir varlık vardı: oda Beatrice'nin çocuğı idi. Yaşamaktan yorulmuş bile olsam, o minicik şeyin büyüdüğüne tanık olmak, parklarda gezdirmek, dede sakalı karşısında yüzünün aydınlandığını görmek için, onca yıllık zahmetime yeniden katlanırdım.

Clarence bana yaslandı.

—Bu gece ateş gibisin. Sar beni. Aşkını içime çekmek istiyorum, bütün aşkını, bana, Beatrice'e, Beatrice'in çocuğına duyduğun aşkı, olduğı gibi.

Kaçamak olarak aşk, bahane olarak sarılma, uç nokta olarak zevk; konunun bu biçimde saptırılmasından yakınabilir miydim? Clarence her zaman bedenimi kazanmasını bilmiştir, düşüncelerim sabaha kadar durulur.

Sabah olunca bana hak verdi. Esasta olmasa bile - hiçbir zaman çocuklara, benim duyduğum hayranlığı duymamıştır - en azından kızımıza karşı takınacağıımız tanırda. Yine de inatçı ve düşünceli, ekledi:

—... ama bu koşullarda erkek istemekte Beatrice'in hakkı var.

—Hangi koşullarda? Ne Rimal'de ne de Nai'pu-to'dayız, bildiğim kadarıyla.

—Evet ama aynı gezegenin üzerindeyiz. Hangi kötü-lük engellenecek? Kin, bulaşıcıdır, gerilik de öyle olabi-lir.

Clarence'ın görüşlerini hiçbir zaman hafife, alma-dım. Bütün senaryolar arasından, kıyamet alameti gös-terene öncelik verirdi. Ne yazık ki bazan Tarih'in de böyle kötü bir eğilimi var. Ne biri ne diğeri tahlillerinde yanılıyordu. Sonuç bildirmekle yetiniyorlardı.

Clarence ve Tarih, hayatımda iki varlık, genelde iki suç ortağı; biri aşırı öngörölü, diğeri aşırı körleşmiş!

kutupyıldızı

BEATRICE'IN DİLEDİĞİ GIBI, BİR OĞLU OLDU. Adını Florian koydu. Doğumdan bir saat sonra yanına gittiğimde, koridorda bir sürü silahlı ajan görünce şaşır-dım. Gerçekte değil ama filimlerde, bir hükümlüyü gö-zaltında tutmak ya da suikaste uğramış birini korumak için hastahanede dolaşan polisler görmüştüm ama bir doğumevinde? Morsi açıkladı:

—Söylentiler yüzünden.

Ne söylentisi?

Öyle ya, anımsayıverdim. Birkaç aydan beri, küçük yaşta kız çocuklarının, kızıdan yoksun kalmış bölgeler-de satılmak üzere gangsterler tarafından kaçırıldıklarını duymuştum. O zaman omuzlarımı silkmiştım ama, de-mek ki haksızmışım. Bu söylentinin yarattığı gerginlik, olaylarla orantılı değildi. Aşağı yukarı her yıl çocukla-rın ve kadınların kayboldukları görülmüş ama hiç kim-se söylenildiği gibi kaçırmalar olduğunu kanıtlayama-mıştı bildiğim kadarıyla...

Asıl yanılgım, bundan ötürü duyulan korkuyu kü-çümsemiş olmamdı. Beatrice'in kızı olsaydı belki daha duyarlı olurum. Geriye bakıldığında bu korku büsbü-tün anlaşılır olmaktadır.

Kız-oğlan dengesi bozuk kuşaklar olgunluk çağına gelmişti. Beterin beterinin nasıl önlendiğini anlatmıştım yine de tekrarlıyorum: Güney ile kıyaslandığında du-rum o denli korkunç değildi. Ama önemsiz de değildi ve uzmanlar suç oranının birdenbire artmasını buna

bağlıyorlardı. Bazı toplumlar, savaş sırasında, kadınların çoğunlukta oldukları dönemler tanımışlardı. Tüm sıkıntılara yokluklara ve kısıntılara karşın bunlar insanlığın yeniden soluk almak için kendini toparladığı dönemlerdi Tarih'in gözünde. Bugüne kadar, genç erkeklerle ezici çoğunlukta oldukları asla görülmemiştir.

Bu çarpıklık normal bir ortamda meydana gelseydi, belki daha sakin biçimde karşılanmış olurdu. Ama durum farklıydı. Rimal olaylarından sonra, yeryüzünü bir korku yeli yalamış, asırlık mübadeleler aniden kesilmiş, diğerleri yavaşlamış, yeryüzü, çürük ya da çok olgun bir elma gibi büzülmüş, ufalmış, cılızlaşmıştı. Bir vakitler Rimal, belirli bir refah düzeyinin simgesiymiş, düşüşü büyük bir gürültüyle yeni bir çağın başladığına işaret etti: gerileme ve bezginlik çağı.

Bu deyim, hiçbir hayalgücü olmayan çağdaşlarımın bağlı kaldıkları "büyük bunalım" deyimine tercih ediyorum. 1929'un kara perşembesiyle her türlü benzerliği ve geçtiğimiz yüzyılda duyulan tüm haklı korkuları red ettiğim için değil. Ne var ki kıyaslamalar, açıkladığı kadar gizler. Çizgilerinde eskiden kalma canavarlıklar keşfedilse bile, Beatrice'in yüzyılı hiçbirini taklit etmiyor.

Ekonomiciler, Güney'in çöküşünün Kuzey'in zenginliğini nasıl sarstığını benden daha iyi açıklarlar. Borsalardaki paniği, peşpeşe gelen iflasları, mahvolmuş şirketleri, intiharları tanımlamasını biliyorlar; yeni yoksulluğu, rakamlarla belirten kitaplar yayımlandı.

Ancak rakamlar, sokakların avaz avaz haykırdığı şeyleri ancak gevelerler; tüm o boş, korkudan donmuş sokakların... Eskiden kalabalıktan kaynaklanan bir Paris caddesinde kendini tek başına bulmak, kendi ayak sesini duymak, yeni bir pardösü yüzünden kendini gözetlenir dahası kıskanılır hissetmek, bir kahvenin önünden

geçmek, demir parmaklıklarla kapandığını görmek, bir başkasına gitmek, patronun kulağına birkaç kaderci söz fısıldamak, işte Beatrice'in yüzyılı bu!

Her yere aynı zamanda yerleşmedi, yayılması yıllar aldı yoksulluğun! Tembel virüslü ama kesin bulaşıcı epidemi! Hayatın alışkanlıkları birbirine benzer oldu; çok kişinin yaşayacak pek az şeyi vardı; harcama olanağına sahip olanlar ise korkuyor ya da utanıyorlardı. Büyük kentlerde şiddet doludizgindi, köyler giderek daha az konuksever olmuşlardı.

Kaçırma söylentileri, hastalığın belirtisiydi sadece. Doğumevlerinde, ana okullarında, okullarda koruma sıkışmıştı. Beatrice'in bir oğlu olduğu için hergün şükrediyordum. Kızları olanlar peşlerine koruyucu takmak zorunda kalıyorlardı, büyüseler bile, birkaç kişinin eşliğinde dolaşıyorlardı.

Tüm Kuzey ülkeleri güvenliği arttırmak zorunda kalmışlardı, bu önlemlerin görüntüsü, bazılarını suç işlemekten caydırsa da, "normal" insanlara ortamın güvensizliğini anımsatıyor ve sokaklarda gzmekten vazgeçiriyordu.

Böylece insanlar, evlerinden çıkmıyor, esnaf, lokantalar eğlence yerleri kan ağlıyordu. Ya evlerde ne yapılıyordu? Televizyon ekranlarında, günün şiddet olayları izleniyordu, önce kendi kentindekiler ve komşu yörede-kiler sonra Güney ülkelerindeki, uzak da olsa huzursuzluk veren bitmeyen olaylar.

Bu gerilik ve bezginlik çağı, kuşkunun ve tüm karışıklıkların çağı idi - neden geçmişteymiş gibi söylüyorum, hâlâ içindeyiz - Yağız tenli, kıvrıkcık saçlı, yabancı, şiddetin canlı birer taşıyıcısı imiş gibi görünüyor. Olayları hiçbir zaman bu açıdan görmemiştim, asla da görmeyeceğim. Seçtiğim ve sevdiğim kadın, bana armağan ettiği kız, kabullenip benimsediğim damat, her üçü de göçmenlerin belirsiz yağızlığına sahipler, ben bile akra-

balıktan, sevgiden, inançtan ya da karakter yapısından dolayı kendimi hep onlardan saydım. Korkmuş olan komşularıma asla taş atmadım. Korkularını hor görmedim. Yargılamaktan kaçındım. Olanların görüntüsü onlara yeter. Yeryüzünün sefaletiyle, sefaletin yarattığı nefretle sarılı olduklarını sanıyorlar. Kimi göçmenlerin kurtulmaya cesaret edemedikleri utanç verici yüktür bunlar!

insanlar, beni dinleyecek olsalar, ne söyledim? Eskilerin de suçu olduğunu mu? Bizim de ezici bir suçluluğumuzun olduğunu mu? Sefaletin de zenginlik kadar kötü bir danışman olduğunu mu? Kurtuluşun ya evrensel olacağını ya da hiç olmayacağını mı? Mı, mı, mı?

Şu an yapılacak konuşma bu değil. Cüzzamla başedemeyince, cüzzamlılara kızılıyor, karantina duvarları yükseltiliyor. Yüzyıllık bilgelik, yüzyıllık çılgınlık.

ANLATTIKLARIMDAN SONRA, DÜNYADAKİ FELAKETLERİN beni aşağı yukarı gitmek istediğim yere ulaştırdığını söylemeye cesaret edebilecek miyim?

Açıkliyorum: eskiden Clarence, emekliliğini, emekliliğimizi, bitmez bir dünya yolculuğu olarak düşünüyordu. Yolculuk yapma tutkusundan arınmak için, günlerini oturarak geçirmeyi değil de, aynı ülkelere daha yavaş ve vakit, saat, not deften düşünmeden, keyif almak için bile herhangi bir zorunluluk duymadan, huzurlu gezintiler yapmayı düşünüyordu.

Olaylar, Doğu'ya ait düşlerini kırdı, hayallerini parçaladı, kaçış ona yasaklanmış oldu. Kendi durumu ve dünyanın durumu yüzünden. Tasarısının henüz bir anlamı olduğu günlerde, Clarence onlardan, korkunç günlerin akşamında söz ederdi. Bırakırdım gezinsin. O anlar onu, usulca belinden tutardım. Hareketsiz bir yolculuk yaparmışız gibi. Başım arkada, ışıldayan yüzüne bakar, hafif kır düşmüş saçlarını ve esmer, çıplak omuzlarını öper, hayal dünyasını asla yıkmaya kalkışmazdım.

Tabii ona karşı da çıkmazdım. Oysa emekliliğimizi bambaşka düşlemiştim; onunkisi tembellik ve gezginlik, benimkisi çalışkanlık ve yerleşiklik olacaktı. Savoye'daki samanlıkta bir mikroskop! Onu asla bu kapalı yerde kalmaya zorlamazdım, önce ben onu yollarda izler, sonra yaşlanınca, o benim kır evime gelirdi. Yazgı, bunlardan birini unutmamızı emretti, onunkisini!

Düşlerim nicedir Alplerin yakınlarında mesken tut-

muştı; Clarence'inkiler onlara katıldı. Artık şimdi, her ikimiz de, Avrupa'nın damındaki bu bir çeşit rasathane-
de yaşamayı özlüyorduk. Belki de bu biçimde uzaklaşa-
rak, yaşlanmakta olanların nihai gururu olan aklın, ba-
şımızda olmasını sağlayabilirdik.

Beatrice'in yüzyılının otuzuncu yılında, kütüphanе-
mi Aravis'e taşıdım. Kitaplarımı, aletlerimi, böcek ko-
leksiyonumu ve kışlık giysilerimi. Sayfiye evi böylece
daimi ikametgâh oldu, geriye kalan mevsimler için.

Kente dayanamaz olmuştum. İnsanlar duvarlara ya-
pışmış gibi, karanlık bakışlar, karanlık gözlerle, diple-
rinden sürtünüyorlardı. İkinci Dünya Savaşında geceler
soğuk ve kömür sıkıntısı çekilirken de aynen böyle ol-
malıydı. Ama bugün ne savaş vardı ne de soğuk. Bık-
kınlık vardı. Savaş olmadan, yenilmişliğin acı tadı var-
dı. Hiçbir ateşin ısıtamadığı kış, insanların içindeydi.
Ne insanları, ne sokakları tanıyabiliyordum. Bazan,
kendi düşüncelerimi dinlerken sıçıyordum. Korku, ca-
navar doğurur.

Benim korkum katmerliydi. Kentli olarak, tanıdık
olmayan her yüze, her kalabalığa kuşkuyla bakıyor-
dum. Sokaktaki, gölgeleri beni korkutan insanları bir
hareketimle kül edebilseydim... Bir kış akşamı, sokağın
köşesinde, kaldırımında ateş yakmış bir grup genç gör-
düm. Eskiden olsa, hoşuma giderdi, onlarla şakalaşır-
dım. Oysa şimdi, onlarla karşılaşmamak için yol değış-
tirdim ve binama girmeden önce onlara uzaktan nefretle
baktım. ¹

Eve girdikten, zırlı kapıyı üç kez kilitledikten sonra
diğer korku, şu kararmış kentin beni getirdiğı halden, in-
sanlara ve dünyaya bakışından utanmam ve korkmam
benliğimi sardı. İvedilikle uzaklaşmam, uzaklarda huzu-
ru bulmam gerekiyordu. İnsanlardan uzakta olduğumda,
belki onları sevmeyi yeni baştan öğrenebilirdim.

Son zamanlarda beni Paris'e bağlayan tek şey, Beatrice, Florian ve Morsi'ydi. Kaçacaksam, onlarla birlikte kaçmalıyım.

Aslında, en yakınlarım da olsa, insanları kendi yollarında gitmeye bırakmak, başkalarına saygı göstermek gibi bir eğilimim vardır, bu benim için kutsal bir ilke olmuştur. Ancak bu kez, bundan vazgeçerek ısrarcı oldum, kızıma bir karar verdirebilmek için sevginin ve korkunun bütün tellerini çaldım. Cenevre'de bir iş bulması için ailesi Morsi'ye baskı yapıyordu. O zaman Aravis'e bir saatlik yerde olacaklardı. Sonunda kabul ettiklerini görünce, rahat bir nefes aldım. Ve ancak yanıbaşına geldiklerinde, yaşama sevincime kavuşarak çalışmaya koyulabildim.

Bu tanıklık eden kitabı yazmaya henüz niyetli değildim. Aileme ayırmadığım zamanları mikroskobumun ve kınkanatlılar koleksiyonumun başucunda geçiriyordum. Bazan, çekmecelerimde, Andre Vallauris'in bir mektubunu ya da kesilmiş veya kopya edilmiş bir makaleyi bulduğumda, okumakla fazla oyalanmadan, çekmecemeye yerleştiriyordum.

Yazar olma düşüncesi ne zaman aklıma geldi? Belki de sadece, Beatrice'in doğduğu yıla ait kalın ve boş bir defteri bulduğum gün. Bu nesne birkaç hafta masamın üzerinde öylece durdu, ne atabiliyor, ne kayırabiliyordum. Sonra günün birinde, elimde bir dolmakalem, sayfalarını çevirmeye ve ilk satırları karalamaya başladım.

Bir süre sonra, kimseye bir şey söylemeden (çünkü belki asıl işim olan böcek bilimciliğinden bu denli uzak bir işi sonuçlandırabileceğimden emin değildim ve o yüzden Clarence'a bile açılmıyordum) saatlerce kapanıp sayfalarca anılarımın temposunda yazı yazıyor ve bölümlerini birbirine bağlamak için alfabe sırasını A'dan Z'ye kadar kullanıyordum.

Artık sonuna çok yaklaştım. Bu denli ağır olacağını

tahmin etmediğim bir yükten kurtulacağımı hissediyorum. Bu metin günün birinde yayınlanır mı? Buna ilgi gösterecek biri bulunur mu? Kaç yılda? Bu artık benim işim değil diyesim geliyor. Yazgısı ne olursa olsun, benim rolüm bitiyor. Denize bir şişe atılırsa, birinin onu bulması istenir, ama yanibaşında yüzülmez.

Üstelik, utanmadan diyebilirim ki, şu andaki tek tasam, ailemi dünyanın karışıklıklarından, olabildiği kadarı ile şiddetten ve cinayetten korumak ve minicik krallığım Aravis'te yaşama sevincini tatmaktır.

Etkinliklerle dolu günler, Savoie'daki sığınağımı, oturulabilir bir yer yaptı. Benim indimde burası, Ararat dağının (bildiğiniz gibi Nuh'un gemisinin konduğu Ermenistan'daki dağ) boyutlarını kazandı. Dünyada korku, Tufan'daki su gibi yükseliyor, ıslanmayanlar için görüntü, muhteşem olabilir.

Muhteşem mi? Bu sözcük, insana alay gibi geliyor. Her trajedy muhteşemdir, her kıyamet de muhteşemdir... ama şurası da doğru ki, yaşlılığımın yüzyılında, hayran kalabileceğim başka şeyler bekliyordum.

Kaç kez, işin bu noktasına nasıl geldiğimizi kendi kendime sordum. Bundan önceki sayfalarda, olayları, izlenimleri, nedenlerin belirtilerini anlattım. Sahneden, acele etmeden ama esef de etmeden ayrılmaya hazırlanırken, daha hâlâ, bir an için yazgının çizgisi değiştirilebilir ve insanların düşlerine daha uygun bir ortama çekilebilir miydi diye soruyorum. Tanıklığımı ve son yıllardaki yazıları istediğim kadar yeniden okuyayım, yanıt bulamayışım bazan can sıkacak biçimde devam ediyor. Olanlar, önlenebilir miydi? Sanırım hayır, başka yolların olabileceğine inanmaktan kendimi alamıyorum.

Tamamlanmış, bitmiş gelecek zamanları sık sık düşünüyorum. Bazan, günlük gezintilerim sırasında, alt-

mış yıl geriye, Beatrice'in yüzyılının başlamasından gerilere gidiyor ve üyesi olduğum sinir bozucu insanlığın izleyebileceği yolları hayal etmeye çalışıyorum.

O zaman, bir gezinti süresince, bambaşka bir dünya yaratıyorum. Özgürlüğün ve refahın, suyun üzerindeki dalgalar gibi usul usul yayıldığı bir dünya. Tıbbın, tüm hastalıkları yendikten ve salgınları püskürttükten sonra, yaşlılığı ve ölümü geriletmekten başka kaygısı kalmayan bir dünya. Karanlığın son lekelerinden arınmış bir dünya. Evet, barışını kurmuş, yüce gönüllü ve fethe-dici, gözleri yıldızlara, sonsuzluğa dikili bir insanlık.

Böyle bir insanlığın üyesi olmaktan gurur duyardım.

Yakın bir gelecekte, gezintimden dönmeyeceğim. Biliyorum, bekliyorum, hiç de korkmuyorum. Aşına bir yoldan gideceğim. Düşüncelerim, yakalanmadan, zıplayıp duracak. Birden, sıçramalarım yüzünden yorgun, düşmüş başı dönmüş, coşmuş olan kalbim sekmeye başlayacak. Bildiğim bir meşe ağacına yaslanmaya çalışacağım.

Orada, öyle azami bir huzur ve uyusukluk içinde, bir an için hayallerle en değerlisine sahip olacağım: dünya, tanıdığım biçimiyle adi bir karabasan gibi gözle-rimin önüne gelecek ve gerçek görüntülere, düşlerin dünyası bürünmüş olacak. Her an, biraz daha inanmaya başlayacağım. Son kez bakışlarımın sarmaladığı görüntü bu olacak. Bir çocuk gülümseyişi, dağın rengini almış olan sakalıma konacak ve huzur içinde gözlerimi kapatacağım.

Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl'ın Amin Maaloufun yapıtları arasında özel bir yeri var: Öteki yapıtları gibi geçmişin tarihine oturmuyor, tam tersine, geleceği öngörmeye çalışıyor.

Ama günümüzün gerçeklerini ve saplantılarını geleceği taşımasına karşın yapılan hiç de "falcılık" değil. Yüzyıllardır Doğu'daki pek ünlü ve doğacak çocuğun erkek olmasını sağladığına inanılan "Skarabe (Pislik Böceği)

Baklaları"ndan esinlenen Batı'nın açgözlü ilaç firmalarının ürettiği ilaçlar yüzünden dünyadaki kız çocuklarının doğumu giderek azalıyor. Kuzey'de bile tehlikeli boyutlara ulaşan bu ayrımcı doğum yöntemi, yoksul ve bağınaz Güney ülkelerinde, XXI. yüzyılın başlarında, büyük bir felâkete yolaçıyor: Güney'den Kuzey'e göçler, isyanlar, içsavaşlar, kız kaçırmalar... öngörülmeleyen bir kaos! Ters tepen bilimsel ve teknik ilerleme insan eliyle insan türünün geleceğini tehdit etmeye başlıyor. Yirminci Yüzyıl'da palazlanan Yoksul Güney – Zengin Kuzey, gerilik ve modernite çelişkisi, Güney nüfusunun erkekleşmesiyle iyice dayanılmaz boyutlara varıyor.

Amin Maalouf, çok boyutlu okuma gerektiren bu son derece "zeki" romanda, yaşanan felâketlerin içinde, bir babanın kızına olan, derinliği tarifsiz "baba sevgisi"ni de anlatıyor. *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* bir mahşer görüntüsü çizerken, evrensel kadını (kadınlığın dünyasını) sevgiyle ele alıyor ve sanki "erkeğin geleceği kadındır" sözünü kanıtlamak istiyor.

Roman

ISBN 975-545-114-5

9 789755 451145